

T.C.
SİİRT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

**BİTLİS'TE BİR KADİRİ ŞEYHİ: ŞEYH SAFİYUDDİN GEYLANİ'NİN
HAYATI, ESERLERİ VE TASAVVUF ANLAYIŞI**
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

RIDVAN GEYLANİ

Danışman

Doç. Dr. MEHMET SAKİ ÇAKIR

SİİRT-2020

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
ÖNSÖZ	VII
KISALTMALAR LİSTESİ	IX
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN TEMEL İLKELERİ	1
A. Araştırmanın Konusu.....	1
B. Araştırmanın Amacı.....	1
C. Araştırmanın Yöntemi	2
II. SAFİYUDDİN GEYLANI'NİN YAŞADIĞI DÖNEME GENEL BİR BAKIŞ	3
A. Siyasi ve Ekonomik Durum.....	3
B. İلمي Durum	4
C. Dini ve Tasavvufi Durum	5
III. Bitlis ve Çevresinde Tasavvufi Merkezler	6
A. Nehri Tekkesi:	6
B. Gayda Tekkesi	7
C. Norşin Medrese ve Tekkesi	7
D. Ohin Medresesi.....	8
E. Küfrevi Tekkesi	8
F. Birifka Tekkesi.....	9
G. Karaboy Medresesi	10

BİRİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BİTLİS VE ÇEVRESİNDE KADİRİYYE TARİKATI VE TEMSİLCİLERİ

1.1. BİTLİS VE ÇEVRESİNDE KADİRİYYE TARİKATI.....	11
1.1.1. Teylan Tekkesi	11
1.1.2 Girdikan Tekkesi:	11
1.1.3. Cimzark Tekkesi:	12
1.1.4. Ürüs Tekkesi:	13
1.1.5. Nizin Tekkesi:	13
1.1.6. Kaşak Tekkesi:	14
1.1.7. Çırçak Tekkesi.....	14
1.1.8.Hoca Hasan Tekkesi.....	15
1.1.9 Duderya Tekkesi.....	15
1.2. BİTLİS’TE ÖN PLANA ÇIKAN KADİRİYYE TARİKATI TEMSİLCİLERİ.....	16
1.2.1. Molla Süleyman Efendi.....	16
1.2.2. Abdulgafur Hoca	16
1.2.3. Şems-i Bitlisi (Hacı Mahmut Hoca).....	17
1.2.4. Şeyh Mahmud Üryani	18
1.2.5. Müştak Baba.....	19

İKİNCİ BÖLÜM

ŞEYH SAFİYUDDİN GEYLANİ’NİN HAYATI, KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

2.1. Hayatı	23
2.1.1. Doğumu ve Ailesi.....	23
2.1.2. Nesebi ve Soy Ağacı	24
2.1.3. Tahsil Hayatı	26
2.1.4. İrşad Faaliyeti ve Resmi Görevleri.....	27
2.1.5. Vefatı	28

2.2. TASAVVUFİ HAYATI.....	29
2.2.1. Nizîn Tekkesi:	29
2.2.2. Hocaları:	31
2.2.2.1. Şeyh Muhammed b. Şeyh Bazîd el-Kadiri	32
2.2.2.2. Seyyid Mehmed Şefik Çiçek:	33
2.2.2.3 Seyyid Nureddin El-Kadirî Tutgun:	35
2.2.2.4. Molla Ahmed el-Uçumî:	37
2.2.2.5. Şeyh Muhammed Mazhar Ohinî:.....	37
2.2.2.6. Şeyh Halid Ohinî:	39
2.2.3. Talebeleri.....	41
2.2.4. Tarikat Silsilesi.....	41
2.3. KİŞİLİĞİ.....	43
2.3.1. Tasavvufi Kişiliği	43
2.3.2. İlmi Kişiliği	45
2.3.3. Edebi Kişiliği.....	46
2.4. ESERLERİ	47
2.4.1. Eserlerinin Dil ve Anlatım Özellikleri	47
2.4.2. Eserlerinin Tanıtımı.....	48
2.4.2.1. Ed-Dürretü'n-nefisetu'l-mardiyye fi Sülâleti'l-Kâdiriyyeti'l-Haseniyye...49	
2.4.2.2. Vasiyetü's-Safiyye fi'l-işâreti'l-akli'l-müfid.....	52
2.4.2.3. Mecmuu'l-efkâr ve kuyûdu'l-eşyâ.....	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞEYH SAFİYUDDİN'İN TASAVVUFA DAİR GÖRÜŞLERİ

3.1 Tasavvuf.....	55
3.2. Tarîkat	58
3.2.1. Tarikata İntisap Şekli.....	58
3.3. Mürid.....	59
3.3.1. Mürîdin Görevleri.....	59

3.3.2. Mürîd Terbiye Etme Şekli.....	60
3.4. Mürşid	61
3.4.1. Mürşidin Vasıf ve Sorumlulukları.....	62
3.5. Zikir.....	62
3.5.1. Zikrin Faziletleri.....	63
3.5.2. Zikrin Adabı	64
3.5.3. Şeyh Safiyuddin'in Zikir Talimi	65
3.5.4. Kadirilikte Zikir.....	67
3.6. Seyr u Sülûk	69
3.6.1. Seyr u Sülûk Adabı.....	70
3.6.2. Seyr u Sülûk Makamları.....	71
3.7. Nefis	72
3.8. Zühd	74
3.9. İhlas	76
3.10. Muhabbet	78
3.11. İlim	82
3.12. Sabır	84
3.13. Dünya	86
3.14. Dua.....	88
3.15. Peygamber Sevgisi	89
3.16. Fakr	91
SONUÇ.....	94
KAYNAKÇA	96
EKLER.....	106
ÖZGEÇMİŞ.....	130

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİTLİS'TE BİR KADİRİ ŞEYHİ: ŞEYH SAFİYUDDİN GEYLANI'NIN HAYATI, ESERLERİ VE TASAVVUF ANLAYIŞI

Rıdvan GEYLANI

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mehmet Saki ÇAKIR

2020, 142 sayfa

Başkan: Doç. Dr. Mehmet Saki ÇAKIR

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Yusuf EŞİT

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Cengiz KANIK

Şeyh Safiyuddin 1934 yılında Bitlis'in Mutki ilçesine bağlı Nizin (Yenibağ) köyünde dünyaya geldi. Kadiri silsilesinden gelen Şeyh Muhammed Efendi'nin oğludur. İlim tahsiline kadim medrese geleneğiyle ilk olarak Şeyh Fethullah Verkanîsî'nin talebesi Molla Ahmet Hizanî'nin yanında başlamış, daha sonra başta babası olmak üzere birçok alimden ders almıştır. İcazeti aldıktan sonra tasavvufi hayata yönelen Şeyh Safiyuddin Bitlis ve İstanbul olmak üzere irşad faaliyetlerine başlamış, geniş bir kitleye hitap etmiştir. Ayrıca tasavvufa ve Kadirî tarikatına dair eserler kaleme alan Şeyh Safiyuddin eserlerindeki Arapça, Osmanlı Türkçesi, Farsça ve Kürtçe dil zenginliğinin yanı sıra şairliği de dikkat çekicidir. Bu çalışmada öncelikle literatürde pek bilinmeyen Bitlis ve çevresindeki Kadiri tekkelerine değindik. Daha sonra bu tarikatın bölgedeki temsilcilerinden Şeyh Safiyuddin'in hayatını ve tasavvufi yönünü ele aldık. Şeyh Safiyuddin'in tasavvufi görüşlerini incelerken onun *Ed-Dürretü'n-nefisîtü'l-mardıyye fî Sülâleti'l-Kâdiriyyeti'l-Haseniyye, vasiyyetü's-safıyye fî'l-işaretü'l-akli'l-müfid ve Mecmuu'l-efkâr ve kuyûdu'l-eşyâ*, adlı eserlerinden faydalandık.

Anahtar Kelimeler: Tarikat, Geylani, Kadiriyye, Şeyh Safiyuddin, Bitlis.

**ABSTRACT
MASTER THESIS**

**A QADRI SHEIKH IN BİTLİS: BIOGRAPHY OF SHEIKH SAFİYUDDİN
GEYLANİ AND HIS UNDERSTANDING OF ISLAMIC SUFISM**

Rıdvan GEYLANİ

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Mehmet Saki ÇAKIR

2020, 142 pages

President: Assoc. Prof. Dr. Mehmet Saki ÇAKIR

Jury Member: Assoc. Prof. Dr. Yusuf EŞİT

Jury Member: Asst. Prof. Dr. Cengiz KANIK

Sheikh Safiyuddin Effendi was born in 1934 in Nizin(Yenibağ) Village of Mutki district of Bitlis. The son of Sheikh Muhammed Effendi who was coming from Kadiri genealogy. With the ancient madrasa tradition, first of all, he started his training with Molla Ahmet Hizani who was the student of Sheikh Fethullah Verkanisi, then he took lessons from many scholars, especially his father. Sheikh Safiyuddin'in, who turned to sufistic life after receiving diploma, started his activities of showing the true path in the city of Bitlis and Istanbul, and addressed a wide area. Besides his substantiality in Arabic, Ottoman Turkish, Persian and Kurdish languages which Safiyuddin Effendi used in his works about Sufism and Kadiri Genealogy, his poetry is also remarkable. We chose the works named *Ed-Dürretü'n-nefisetü'l-mardiyye fî Sülâleti'l-Kâdiriyyeti'l-Haseniyye, vasiyyetü's-safiyye fî'l-işaretü'l-akli'l-müfid ve Mecmu'l-efkâr ve kuyudu'l-eşya*, as a source, in which Safiyuddin Effendi wrote out his life and Sufism and we also tried to provide information about Kadiri Islamic Monastries and the sheikhs in Bitlis and its surroundings.

Key Words: Sufi Order, Qadiriyya, al-Jilâni, Sheikh Safiyuddin, Bitlis.

ÖNSÖZ

Hamd ve senâ alemlerin Rabb'i Allah'u Teâlâ'ya, salât ve selâm onun şanlı Rasulü Muhammed Mustafa (s.a.)'ya, âl, ashâb ve etbâna olsun.

Seyyid Abdülkâdir Geylânî tarafından XII. yüzyılın ilk dönemlerinde kurulan ve silsilesini Hz. Ali'ye kadar dayandıran kadiri tarikatı, ilmî, kültürel ve sosyal hayatımızın önemli unsurlarındandır. Abdülkâdir-i Geylânî'nin ilmi ve tasavvuf anlayışı çerçevesinde oluşan Kâdirîlik, Geylani Hazretlerinin henüz sağlığında İslâm dünyasının birçok bölgesine ulaşmış en eski ve bugün de tabi olanlar bakımından günümüzde en yaygın olan tarikatlardan birisidir. Bu tarikattan başlangıçtan günümüze gelinceye kadar birçok şubenin ortaya çıkması da bu görüşü destekler mahiyettedir.

Anadoluda sosyal, kültürel, dînî ve tasavvufî hareketlilikten etkilenen merkezlerden biri de Bitlis ve çevresi olmuştur. Bu çalışmamızda Kadiri tarikatını usûl ve adabı bağlamında ele alarak Bitlis'in Mutki ilçesinde dünyaya gelen Şeyh Safiyuddin Geylani'nin hayatına ve tasavvufî yönüne değindik.

Şeyh Safiyuddin Geylani 20. yüzyılda yaşamış ve irşad faaliyetleri yürüttüğü bölgelerde değer görmüş önemli şahsiyetlerdendir. Hayatını ilim ve irşada adayan müellifimizin eserleri özellikle tasavvuf ilmine ve Kadiri tarikatının tarihine dair önemli başlıklar içerir.

Şeyh Safiyuddin'in hayatı, hocaları, talebeleri, tasavvuf anlayışı ve eserleriyle ilgili yaptığımız bu çalışma giriş, üç bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Giriş bölümünde tezin konusuna ve kapsamına, amacına, önemine, yöntemine ve faydalanılan bazı eserlere değinilmiştir.

Giriş bölümünde Şeyh Safiyuddin'in yaşadığı dönemin siyasi, ekonomik durumu, ilmi ve edebi durumu, dini ve tasavvufî durumu ele alındıktan sonra birinci bölümde Kadiriliğin tarihi süreci hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde Safiyuddin Geylani'nin hayatı, ilmi yönü, eserleri ve hocaları hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise Şeyh Safiyuddin'in tasavvufi yönü incelenmiş, tasavvuf terminolojisinin temel konularını teşkil eden kavramlar hakkında müellifin "Ed-Dürretü'n-nefisetü'l-mardiyye fî Sülâleti'l-Kâdiriyyeti'l-Haseniyye", "Vasiyyetü's-safiyye fi'l-işaretü'l-akli'l-müfid" ve "Mecmuu'l-efkâr ve kuyûdu'l-eşyâ" adlı eserleri esas alınarak tasavvufi görüşleri aktarılmıştır.

Sonuç bölümünde ise çalışmadan çıkan sonuç değerlendirilmiş ve istifade edilen kaynaklara yer verilmiştir. Bu nedenle "Bitlis'te bir Kadiri Şeyhi; Şeyh Safiyuddin Geylani'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı" adlı çalışmamızda Şeyh Safiyuddin'in hayatı, eserleri, fikirleri ve tasavvufi yönü ayrıntılı olarak ele alınmış, düşünce dünyasının gün yüzüne çıkarılması amaçlanmıştır.

Yaşantısıyla bizlere örnek olan, tasavvufu sevdiren ve bu alanda çalışma yapmama vesile olan kıymetli dedeme, tez dönemi boyunca bilgisi ve tasavvufî kişiliğinden çokça istifade ettiğim ve tezime son noktayı koymadan vefatıyla derin hüzne boğulduğum çok değerli aile büyüğümüz Seydamız Şeyh Maşallah Çiçek'e hürmetlerimi sunar, Yüce Allah'tan rahmet niyaz ederim. Ayrıca bu alanda çalışma yapmaya karar verdiğim ilk andan itibaren desteklerini esirgemeyen aileme, metnin sıhhate kavuşmasında istifade ettiğim kıymetli hocam Doç. Dr. Mehmet Saki Çakır'a ve son olarak çalışma dönemlerimde maddi manevi desteğini eksik etmeyen eşime teşekkürü bir borç bilirim.

Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

Rıdvan GEYLANI

Siirt 2020

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e	: Aynı eser
a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BVS	: Bitlis Vilayet Salnamesi
Bkz	: Bakınız
Bs.	: Baskı, basım
C.	: Cilt
Çev.	:Çeviren
Der	: Derleyen
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi
H.	: Hicri
Nr	: Numara
Ö	:Ölümü
s.	:Sayfa
S.	: Sayı
ss.	: Sayfalar arası
t.y.	: Basım tarihi yok
v.	: Vefatı

vb. : Ve benzeri

y.y : Basım yeri yok

Yay : Yayınları, Yayıncılık, Yayınevi

GİRİŞ

20. yüzyılda Bitlis'in Mutki ilçesinde yaşamış Kadiri Tarikatı mutasavvıflarından olan Safiyuddin Geylani'nin hayatı ve tasavvufi görüşleri adlı çalışmamızın ana ilkelerini belirlemek amacıyla araştırmamızın kapsamını ortaya koymamız gerekmektedir. Bu bölümde Şeyh Safiyuddin'in yaşadığı dönemin siyasi ve ekonomik durumu, ilmi ve edebi durumu, dini ve tasavvufi durumuna genel bir bakış sergileyeceğiz. Daha sonra Bitlis ve çevresinde etkili olan tasavvufi merkezler hakkında bilgi sunmaya çalışacağız.

I. ARAŞTIRMANIN TEMEL İLKELERİ

A. Araştırmanın Konusu

Araştırmamızın konusu, 20. yüzyılda Bitlis ve İstanbul'da yaşamış, Bitlis medreselerinde ilim tahsil etmiş hem tasavvufi yönüyle hem de şairliğiyle ön plana çıkan Şeyh Safiyuddin'in hayatı, eserleri, Kadiri Tarikatı'na dair görüşleri ve tasavvufi düşüncesi hakkında çalışma yapmaktır.

B. Araştırmanın Amacı

Şeyh Safiyuddin Geylani (1934-2007) son dönem mutasavvıflarından birisidir. Bitlis ilinde dünyaya gelen Şeyh Sefiyuddin Efendi, Babası Şeyh Muhammed Geylani tarafından köyünde kurulan medresede ilim tahsiline başlamıştır. Aldığı eğitimlerle imamlık müftülük ve müderrislik görevlerinde bulunmuştur. Bu çalışmada Şeyh Safiyuddin'in hayatı ele alınıp tasavvuf ve Kadirilik hakkında bırakmış olduğu üç eserinin içeriği hakkında araştırmacıların bilgilendirilmesi amaçlanmıştır. Böylece Bitlis ve Mutki'de pek bilinmeyen Kadirilik hakkında literatüre katkı sağlanacaktır.

C. Araştırmanın Yöntemi

Safiyuddin Geylani'nin hayatı, eserleri ve tasavvufi düşüncesi isimli çalışmamızda Mutasavvıfımızın hayatı hakkında literatür taraması yaparak gerekli bilgileri topladık. Bu bilgilerin analizini yaptıktan sonra Müellifin, Tasavvuf ve Kadirilik hakkında yazmış olduğu “Vasiyetü's-Safiyye fi'l-işâretî'l-akli'l-müfid”, “Ed-Dürretü'n-nefîsetü'l-Mardıyye Fî Sülaleti'l-Kadiriyyeti'l-Haseniyye” ve “Mecmuu'l-efkâr ve kuyûdu'l-eşyâ” isimli yazma eserlerini ele aldık. Bu sayede Şeyh Safiyuddin'in tasavvuf, tarikat ve İslam düşüncesindeki yerini tespit etmeye çalıştık.

Şeyh Safiyuddin'in hayatı ve ilmi yönü hakkında kaynaklarda yer almayan noktalarda ise sözlü kaynaklara başvurduk ve kronolojiye riayet ederek yazdık. Şeyh Safiyuddin'in tasavvufi yönü ve tarikatlara bakışı, kaleme almış olduğu eserlere bakılarak istifade edilmiştir. Bununla birlikte, çalışmada ismi geçen Şeyh, hoca ve talebelerin bulunduğu yerlerde gözlem ve mülakat yapılmıştır. Bu doğrultuda şeyhler hakkında bilgi sahibi olanlar ile görüşme imkânı olmuştur. Saha araştırması için özellikle Bitlis, Siirt, Muş, Van ve İstanbul gibi şehirlere gezi yapılmıştır. Bu kapsamda gidilemeyen yerlere ise telefon yoluyla iletişim kurularak bilgi elde edilmiştir.

Çalışma ile alakalı arşiv belgeleri incelenmiştir. Başbakanlık Osmanlı arşivinden konu ile alakalı belgeler tespit edilmiş ve ilgili yerde kaynak olarak kullanılmıştır.

Şeyh Safiyuddin'in eserinde kaleme aldığı tasavvufi şahsiyetlerin, okuduğu, okuttuğu ve referans gösterdiği alimlerin eserlerine müracaat ederek verilen bilgilerin aslını dipnotlarda belirttik. Bunun yanında ilk dönem klasik kaynaklarımızdan başlayarak önemli tasavvuf eserlerindeki tanım ve görüşleri inceleyerek çalışmamızda kullandık.

II. SAFİYUDDİN GEYLANİ'NİN YAŞADIĞI DÖNEME GENEL BİR BAKIŞ

Şeyh Safiyuddin'in hayatını, tasavvufi görüşlerini ele aldığımız bu çalışmada daha sağlıklı sonuca ulaşabilmemiz amacıyla onun yaşadığı dönem ve bölgenin bilinmesi önem arz etmektedir. Bu nedenle Mutasavvıfımızın yaşadığı bölge ve dönemin siyasi, ilmi ve tasavvufi durumuna kısaca değinmek gerekir.

A. Siyasi ve Ekonomik Durum

Türkiye'nin modernleşme süreci üç aşamadan geçmiştir. "İlk olarak modernleşme sürecinin entelektüel temelleri Tanzimat dönemine, yapısal ve siyasi dönüşümler Cumhuriyetin ilk dönemlerine, sosyol, ekonomik ve kültürel hareketler ise 1950'li yıllardan sonra başlayan sanayileşme ve demokratikleşme yolunda atılan adımlara dayanır."¹

Sosyal ve ekonomik alanda meydana gelen değişimler toplumsal yapı ve kurumlarda iz bırakmıştır; bu süreç 1970'li yıllarla beraber kırsaldan kente doğru nüfus hareketini, ekonomik sıçramayı, kitle iletişim ve ulaşım araçlarının gelişimine bağlı olarak kültürel değişmeye yol açmıştır. Bu değişimin etkisi, küçük şehir ve köylere kadar ulaşmış toplumsal değerler ve normlar konusunda etkileşimler ortaya çıkmaya başlamıştır.²

Siyasal gelişmeler çerçevesinde tanımlanan fakat kentleşme ve sanayileşmenin etkisiyle toplumsal değişimlerin yaşandığı 1960-1980 yıllar arasındaki dönem, dini hayat ve modernleşme etkileşimi açısından da kritik bir süreci temsil eder.³

Hakkında bilgi sunmaya çalıştığımız bu sosyo-ekonomik ve siyasi ortam içerisinde yetişen Şeyh Safiyuddin Geylani, tarihsel anlamda önemli bir şehir olan Bitlis'te doğmuştur. Alimlere, medreselere, kervansaraylara, hanlara, türbelere ve beş binlik kadim bir geçmişe sahip olan Bitlis coğrafyanın sertliğiyle, iş olanaklarının

¹ Celaleddin Çelik, "Türkiye'de Dini Hayatın Sosyo-Tarihsel Boyutları ve Dindarlığın Dönüşen Görünümleri", *Bilimname*, 2018/35, Nisan 2018, 217-251.

² Celaleddin Çelik, *a.g.e.*, s.217-251.

³ Celaleddin Çelik, *a.g.e.*, s.217-251.

kısıtlılığıyla ve özellikle son otuz yılda artan terör olayları hasebiyle batıya oldukça göç vermiştir.⁴

B. İlmî Durum

Osmanlı'yı ileri seviyeye ulaştıran temel etkenlerden biri medreselerdir. Medreseler eğitim programları arasından pozitif bilimleri devre dışı bırakmasından dolayı devletin gerilemesine yol ačan nedenlerden biri olduğu düşüncesi yaygındır. Ayrıca özellikle son asırda devlet, ihtiyaç duyduğu elemanlara medreselerden değil, açtığı farklı meslek okullarından temin etmiştir. Bu durum medreselerin ilmi talep bakımından itibarının günden güne azalmasına neden olmuştur.⁵

Medreselerin ilmi yönden itibarının günden güne azaldığı bir dönemde dünyaya gelen Safiyuddin Geylani'nin yaşadığı dönem olan XX. yüzyılda İlmî faaliyetler karmaşık vaziyetteydi. Çünkü medresenin karşısına; Darü'l-Fünun, meslek mektepleri, rüşdiye, idadiye, sultanîyeler, azınlık ve yabancı devlet okulları gibi birçok eğitim ve öğretim kurumu açılmıştır.⁶

XX. yüzyıl tüm dünyada ilmi bakımdan hızlı gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Özellikle batıda söz konusu gelişmeler artarken İslam dünyasının bu gelişmelerden uzak kalmasından dolayı, Batı ve İslam toplumlarının arasında hızla değişen bilimsel, teknolojik ve ekonomik yönden bir mesafenin artmasına yol açmıştır.⁷

XX. yüzyılın ilk dönemlerinde Nakîb el- Attas, İsmail Raci el Farukî, Seyyid Hüseyin Nasr gibi İslam dünyası bilginleri gittikçe artan bu mesafe karşısında İslam ve bilim arasındaki ilişkileri tekrardan değerlendirme ihtiyacı duymuştur. Bu düşünürler Batı biliminin değerlerden bağımsız olmadığını "Batının bilimini kullanıp ahlakını terk

⁴Rahime Beder şen, Semra Yurtkuran, " Bitlis'te Yaşayan Ailelerin Sosyo Demografik, Sosyo-Ekonomik Sosyo Kültürel Özellikleri İle Toplumsal Hayatta Törenin Gücü", *Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı*, C.2, S.7, Ankara 2004.

⁵ Mustafa Öcal, "Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Gerçekleştirilen Medrese İstilahları Üzerine Bir Değerlendirme", *M.ř.Ü. Yayınları*, Muş 2013, s.87.

⁶ Mustafa Öcal, *a.g.e.*, s.87.

⁷ Mustafa Öcal, "Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler," *M.ř.Ü. Yayınları*, Muş 2013.

etmek” diye tabir edilen modern İslamcı tezin yetersiz kaldığını öne sürerek bilimin Batıda gelişen modern şeklinde İslamleştirilmesi gerektiğini kabul etmişlerdir.⁸

Geçmişte olduğu gibi XX. yüzyılda da Bitlis önemli bir ilim ve kültür merkezidir. Bitlis’in kültürel yaşamında aşiret olgusunun birçok etkisi olmuştur. Bitlis’in kültürel geleneği, kapalı toplumsal yapısı, güçlü dinsel kurumları, tarımsal üretimi, ağalık ve şeyhlik ilişkilerinin etkisiyle şekillenmiştir. Toplumsal hayatta, dinsel yapının önemli bir yeri vardır. Buna "tarikat" olgusunun büyük etkisi olmuştur. 1975’li yıllarda iletişim, ulaşım ve teknolojik alanlarındaki gelişmeler sosyal ve kültürel hayatta değişime yol açmıştır.⁹

C. Dini ve Tasavvufi Durum

Sosyal kültürel ve tarihsel süreçte birçok etkiye ve temele sahip olan Türkiye’de dini hayat, tasavvufi hareketlerin ve tarikatların değişen faaliyetlerini içerir. Türklerin Anadolu’da yayılmasında önemli rolü olan tarikatlar, bu toplumun dini hayatı içerisinde etkili bir biçimde varlığını devam ettirmiştir. Cumhuriyet döneminde tarikatlar, tekke ve zaviyeler devletin gerilemesine neden olduğu düşüncesiyle kapatılır.¹⁰

1960-1980 yılları arasında Türkiye’de dini hayatta, demokratik yolda özgürlüklerin kısmen artmasıyla birlikte, cemaatler ve tarikatlar gibi dini grupların hareket faaliyetleri genişlemiş oldu. Buna paralel olarak sosyal, kültürel ve siyasal alanlarda dine referanslı gruplarda artış ortaya çıkmaya başlamıştır.¹¹

Toplumdaki dini eğitim ve uygulama boşluğunu doldurmak adına, kökleri sağlam kadim geleneği olan tarikatlar nisbeten aktif olmaya başladılar. Böyle bir zamanda yaşayan Safiyuddin Geylani döneminde Bitlis’te dinsel yapı öteden beri oldukça güçlüdür. Din, toplumsal yaşamı derinden etkilemiş, gelenek ve göreneklerin oluşumunda büyük ölçüde ağırlığını hissettirmiştir. Dine bağlı olan halkın çoğu, Allah’ı ve gerçeği öğrenebilmek amacıyla şeyhlere inanmış, onların sözlerinden çıkmayıp

⁸ İlhan Kutluer, “İlim”, *DİA*, TDV, C. XXII, İstanbul 2000, s.109-114.

⁹ Mehmet Arıç, *a.g.e*, s.232

¹⁰ Mehmet Arıç, *a.g.e*, s.232.

¹¹ Celaleddin Çelik, “Türkiye’de Dini Hayatın Sosyo-Tarihsel Boyutları ve Dindarlığın Dönüşen Görünümleri (1960-1980)”, *Bilimname* 2018/35, Nisan 2018, s.217-251.

onlara büyük bir değer vermişlerdir.¹² Böylece Bitlis, Anadolu’da gerek medreseleriyle, gerek tekkeleriyle ilmi ve maneviyatı toplumsal alanda en yoğun yaşayan şehirlerden biri olmuştur.¹³

Tekke zaviye ve medreselerde, ilim ve tasavvuf eğitimine oldukça önem verilmiştir. Bu mekanlarda verilen eğitim sözlü, yazılı, uygulamalı ve hal ile eğitim olmak üzere dört şekilde özetlenebilir.¹⁴ Bitlis’te ilim ve tasavvuf kültürünün yerleşmesinde etkili olan tekke ve medreseler şunlardır: “Nehri Tekkesi, Gayda Tekkesi, Norşin Medrese ve Tekkesi, Ohin Medresesi, Küfrevi Tekkesi, Birifka Tekkesi, Karaboy Medresesi.

III. Bitlis ve Çevresinde Tasavvufi Merkezler

Tasavvuf’un kurumsal hale gelmesiyle beraber Bitlis’te pek çok tarikat mensubu faaliyet sürdürmüştür. Bitlis ve çevresinde tasavvuf kültürünün yerleşmesinde etkili olan tekke, zaviye ve medreseler şunlardır:

A. Nehri Tekkesi:

Türkiye, Irak ve İran ülkelerinde etkin olan Nehri kolu, 19. Yüzyılın ilk dönemlerinde Hakkari’nin Şemdinli ilçesine bağlı Nehri köyünde (Bağlar) Seyyid Taha (v.1853) tarafından kurulmuştur. Ondan sonra oğlu Şeyh Ubeydullah zamanında Nehri Tekkesi, siyasi bir kimlik kazanmış ve daha sonraki dönemlerdeki faaliyetleri bu yönüyle ön plana çıkmıştır. Nehri kolunun yayılmasında siyasi ve sosyal etkenlerle birlikte en etkili faktör, tarikatı yaymada gösterdikleri çabalarının yanında şeyhlere atfedilmiş özelliklerdir. Bu özelliklerin önemli bir kısmı maddeler halinde şu şekilde sıralanabilir.

- “Seyyid” olmaları ve Şeyh Abdulkadir-i Geylani’nin soyundan gelmeleri.

¹² Mehmet Ardıç, *Bitlis ve Çevresinde Yetişen Mutasavvıflar ve Tasavvuf Kültürünün Oluşumu*, Yüksek Lisans Tezi, Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s.

¹³ Abdülcebbar Kavak, “Bitlis Küvrevî Tekkesinin Ağrı’daki Temsilcileri ve Şehrin İlmî ve Manevi Hayatına Tesirleri”, *Akademik Bakış Dergisi*, 2018, S. 66, s.348.

¹⁴ Mustafa Kara, *Bursa’da Tarikatlar ve Tekkeler*, Uludağ Yayınları, Bursa 1990, s. 304.

- Nehri şeyhlerini yücelten menkıbe ve kerametler.
- Nehri şeyhlerinin ilmi ve tasavvufi yönden yetkin olmaları.
- Medrese-tekke birlikteliğini korumaları.
- Önemli noktalara birçok halife göndermeleri.
- Halifeler ile düzenli iletişim kurmaları.
- Şeyhlerin liderlik yönü.¹⁵

Nehri kolu, Türkiye’de Gayda, Küfrevi, Arvas, Kelâmi ve Norşin, dergâhıyla; İran’da Nerziveyi, Kemalizde, Tikantepe, Köhne Kale ve Ermenibulağ, hankâhıyla; Irak’ta Barzan, Şeyh Reşid Lolan ve Sûrsûre tekkesiyle yayılmaya devam etmiştir.¹⁶

B. Gayda Tekkesi

Seyyid Sıbgatullah Arvasi (v.1870) tarafından Bitlis’in Hizan İlçesine bağlı Gayda köyünde kurulmuştur. Gayda Tekkesi, ilk dönemlerinde geniş bir bölgeye yayılmamıştır. Fakat sonraki dönemde takipçileriyle günümüze kadar ulaşmış en güçlü Nakşibendî-Halidi kollarının bir kısmının başı olması hasebiyle önem arz etmektedir. Bundan dolayı günümüzdeki bu kolların birleştiği ana damar olarak tabir edilebilir. Bu tekkelerin başında, Seyyid Sıbgatullah Arvasi’nin halifesi Şeyh Abdurrahman Tağî’nin kurduğu Norşin Tekkesi ve bu tekkenin devamı olan Ohin, Zokayd, Çokreş, Taşkesenli, Hezan, Kırtıoğlu, tekkeleri ve daha sonraki dönemlerde kurulmuş olan Menzil ve Hazne dergâhı yer almaktadır.¹⁷

C. Norşin Medrese ve Tekkesi

Şeyh Abdurrahman Tağî tarafından (v. 1886) Bitlis’in Norşin (Güroymak) ilçesinde kurulan tekke ve medrese, bölgenin dini ve toplumsal yapısında derin izler bırakmıştır. Şeyh Abdurrahman Tağî’nin bu tekkede yetiştirdiği halifeleri ve müridleri,

¹⁵ Mehmet Saki Çakır, *Seyyid Tâhâ Hakkârî ve Nehrî Dergâhı*, Nizamiye Akademi Yayınları, İstanbul 2017, s.97-100.

¹⁶ Mehmet Saki Çakır, *a.g.e.* s.116.

¹⁷ Mehmet Saki Çakır, “Seyyid Sıbgatullah Arvasi Hizanî ve Gayda Tekkesi”, c.II, *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, s.25

Bitlis ve çevresindeki illerin Nakşibendi-Halidî meşrebine uygun bir tasavvufî hayatı benimsemesinde etkili olmuştur. Şeyh Abdurrahman Tağî'den sonra tekkenin şeyhliğine oğlu Şeyh Diyauddin (v. 1924) geçmiştir. Tekkenin son dönem şeyhi ise Şeyh Maşuk Norşinî'dir (v. 1975). Norşin tekkesinden altı farklı kol oluşmuştur ve Halidiliğin Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu bölgesinde yayılmasında etkili olmuştur. Bu kollar; Ohin, Çokreş, Zokayd, Hezân, Taşkesenli ve Kırtıloğlu şubeleridir.¹⁸

D- Ohin Medresesi

Ohin Medresesi, 1890 yılında Şeyh Fethullah Vekanisî tarafından kurulmuş olup günümüze kadar ilmi faaliyetlerine devam etmektedir. Bölgenin en itibarlı medreselerinden biri olan Ohin medresesinde birçok alim ve müderris yetişmiştir.¹⁹ Şeyh Fethullah'ın ilmi ve tasavvufî yönü, bölgede oldukça değer görmüştür. Ohin medresesinin en önemli özelliği, ilmi verasetin Şeyh Fethullah'tan itibaren günümüze kadar nesilden nesle devam etmesidir. Ohin medresesinde postnişinlik yapan şeyhler geçmişten günümüze kadar medresenin finansmanını sağlamışlardır. Ayrıca medrese, günümüzde kurumsal bir kimlikle Kur'ân kursu olarak eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmektedir.²⁰

E. Küfrevî Tekkesi

Şeyh Muhammed Küfrevî (v. 1898) tarafından Bitlis'te kurulmuştur. Aslen Kufra (Şirvan)'lı olduğu için kendisiyle beraber postnişinini olduğu tekke de Küfrevî olarak adlandırılmıştır. Seyyid Taha Hakkâri'nin yanında seyrü sülûkunu tamamlayan Şeyh Muhammed Küfrevî²¹, müşidinden izin aldıktan sonra irşad için Bitlis'e

¹⁸ Mehmet Saki Çakır, “ Şeyh Abdurrahman-ı Tağî ve Norşin Tekkesi'nden Yayılan Kollar”, *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, C. III, s.26.

¹⁹ Mehmet Bilen, “Ohinli Şeyh Alauddin ve Hadis Usulüne Dair Manzumesi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Erzurum, 2012, s.37-38.

²⁰ Mehmet Aydın, *Bir Eğitim Kurumu Olarak Ohin Medresesi*, Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncüyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2019.

²¹ Şeyh Muhammed Küfrevî hakkında arşivlerde bir takım belgelere ulaşılmıştır. Bunlar: Bitliste Şeyh Muhammed Küfrevî Türbesi'nin umuma açılması hakkında kanun tasarısı; BCA, Kararlar Daire

yerleşmiş ve Doğu Anadolu'daki en etkin Nakşibendi irfan merkezlerinden birinin temelini atmıştır. Bitlis dışında tekkenin etkili olduğu şehirlerin başında Ağrı yer almaktadır. Ağrı'da tekke faaliyetleri yürütenler arasında Şeyh Muhammed Küfrevî'nin oğlu ve torunlarının yer alması, Küfrevî Tekkesi'nin bu şehirdeki tesirini önemli derecede artırmıştır. Şeyh Abdulbari Küfrevî²², Şeyh Abdülazîz Abirî, Molla Muhammed Kasori, Molla Abdulkadir Nadir Azizî, Molla Abdülkerim Yıldız, Molla Abdülhakî Sayır Ağrı'daki Küfrevî şeyhler arasında en çok bilinenlerdendir.²³

F. Birifka Tekkesi

Şeyh Şemseddin el-Ahlatî (v. 1674) tarafından Kuzey Irak bölgesinde kurulmuştur. Şemseddin el-Ahlatî'nin İmadiye bölgesinde kurduğu Birifka Tekkesi, Halvetiyye tarikatının faaliyetleri için önemli bir merkez haline gelmiştir. Bu tekke yaklaşık iki asır süresince Kuzey Irak ve Suriye ile Doğu Anadolu bölgesinde Halvetiyyenin yayılmasında birçok etkisi olmuştur. Birifka tekkesi, XIX. yüzyılın ilk dönemlerinde Kadiriyye tarikatı faaliyetlerine başlamıştır. Zaman içerisinde Birifka Tekkesi'ne bağlı birçok tekke açılmıştır.²⁴ Bunlardan tespit edilen tekkeler şunlardır: Duhok Tekkesi, Etruş Tekkesi, Çırçak Tekkesi, Musul Tekkesi, Gerek Tekkesi, Kelekçi Tekkesi, Şeyh Mahfuz Beg Abbasi Tekkesi, Şeyh Abdullah Fahri Musulî Tekkesi, Meman Tekkesi, Allame Seyyid Muhammed Nurî Tekkesi, Şeyh Hacı Ahmed Seb'avi Tekkesi, Şeyh Hasan Habur Tekkesi, Şeyh Sultan Halife Tekkesi, Allame Şeyh Osman Rıdvanî Tekkesi, Amuda Tekkesi, Teylan Tekkesi, Cimzark Tekkesi, Maraş Tekkesi, Kaşak Tekkesi, Hoca Hasan Tekkesi, Duderya Tekkesi.²⁵

Başkanlığı, 124/98-8, 20 Ocak 1951; Bitlis'te Medfun Şeyh Muhammed Küfrevî'nin kabrinin tamiri için Padişah tarafından elli lira inayet ve ihsan buyurulduğu, BOA, İ..MBH, 3/18, 19-07-1328.

²² Şeyh Abdulbari Küfrevî ve Abulbaki Küfrevî'ye Osmanlı Devleti tarafından maaş tahsis edilmiştir. BOA, DH.İ.UM, 19/1, H-15-02-1338.

²³ Abdülcebbar Kavak, *a.g.m.*, s.348-349.

²⁴ Seyyid Muhammed Birifkani, *Birifkan Seyyidleri*, Poyraz Ofset Baskı, Ankara 2011, s.142.

²⁵ Seyyid Muhammed Birifkani, *a.g.e.*, s.196.

G. Karaboy Medresesi

Karaboy medresesi, Seyyid Şeyh Mehmet Şefik Çiçek tarafından Bitlis İl merkezine bağlı Yukarı Karaboy köyünde kurulmuştur. Şeyh Şefik Efendi, Ohin'de Şeyh Alaaddin Ohinî'nin yanında ilim tahsil ederken Karaboy köyünden Amer Ağa Şeyh Alaaddin Efendi'den, Mutki ağalarına karşı kendisini koruyabilecek, aynı zamanda imamlık yapacak bir talebesini kendi köyüne göndermesini talep eder. Şeyh Alaaddin Amer Ağa'ya bu talebine karşı talebesi Şeyh Şefik'i bu iş için münasip gördüğünü ifade eder. Şeyh Alaaddin, Amer Ağa'nın bu isteğini, talebesi olan Şeyh Şefik'e açar. Şeyh kardeşleriyle yaptığı istişare sonucunda bu teklifi kabul eder. Karaboy köyünde medresesini kurar ve irşad faaliyetlerine başlar. Şeyh Mehmet Şefik rahatsızlığından dolayı tedavi olmak üzere İstanbul'a gitmek zorunda kalmıştır. İstanbul'da vefat eden Şeyh Efendi'den sonra ilim ve irşad faaliyetlerini oğlu 'Seyda' lakaplı Şeyh Maşallah Çiçek tarafından sürdürülmüştür.²⁶

²⁶ Seyyid Maşallah Çiçek ile 15 Mayıs 2020 tarihinde yapılan mülakat.

I. BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BİTLİS VE ÇEVRESİNDE KADİRİYYE TARİKATI VE TEMSİLCİLERİ

1.1. BİTLİS VE ÇEVRESİNDE KADİRİ TARİKATI

1.1.1. Teylan Tekkesi

Siirt ilinin Kurtalan kazasına bağlı Teylan (Oyacık) köyünde bulunan bu külliye 6 yüzyılı aşkın bir tarihe sahiptir. Teylan külliyesi, Seyyid Abdulkadir Geylani hazretlerinin 6. kuşak torunlarından Şeyh Hasan Teylani tarafından inşa ettirildiği tarihi bilgilerle bilinmektedir. I. Cihan harbinin çıkmasından dolayı Şeyh Hasan Teylanî'nin neslinden gelen Şeyh Kasım Geylani, Rus cephesi gönüllü alay komutanlarından Şeyh Abdulmennan efendiyle birlikte mürid ahabap ve dervişanlarıyla beraber, Ruslara karşı Bitlis ve civarında vatani müdafaa etmişlerdir. Şavaşın akabinde Şeyh Kasım Efendi ve ağabeyi Şeyh Abdulmennan Efendi Teylan köyünden Siirt'in Kurtalan İlçesinin Cimzark (Gökdoğan) köyüne hicret etmişlerdir.²⁷ Bu münasebetle tekkeye bağlı müridlerin de hicret etmeleri sonucu Teylan belli bir dönem ilimden mahrum kalmış tekkenin yeni ilim merkezi Cimzark köyü olmuştur.²⁸

1.1.2. Girdikan Tekkesi:

Girdikan tekkesi Seyyid Abdulkadir Geylani Hazretleri'nin 20. kuşaktan torunu Şeyh Hafız Girdikanî tarafından Siirt'in Baykan İlçesine bağlı Girdikan (Çevrimtepe) köyünde kurulmuştur. Girdikan tekkesi özellikle 17. ve 18. yüzyılda bölgede Kadiriliğin ilim ve irfan merkezi olarak anılmıştır. Şeyh Hafız o dönemde birçok talebe yetiştirmiştir. Hilafet verdiği müridlerinden birisi Şeyh Ali Garisî'dir.²⁹ Şeyh Hafız, hilafet aldıktan sonra kendisinden izin isteyen Şeyh Ali Garisî'ye, oğlu Şeyh Abdulhadî

²⁷ Geylani ve Gelani aşireti, Erişim Tarihi: 27 Nisan 2020,

<http://www.semskiasireti.com/?Syf=18&Hbr=517109&/GEYLANI-VEYA-GELANI-AŞİRETİ>

²⁸ Seyyid Mahmud Birifkani, *a.g.e.*, s. 195.

²⁹ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.* vr. 117.

Kebir'in o vakit yaşının küçük olması, talebelerin sayısının fazla olması ve müderris ihtiyacının olması hasebiyle medreseden ayrılmasına izin vermez.³⁰ Şeyh Hafız'ın vefat etmesinden sonra oğlu Şeyh Abdulhadi Kebîr ve Şeyh Ali Garisî medresenin ilmi faaliyetlerini ilerletir. Kaynaklarda ulaştığımız kadarıyla, Şeyh Abdulhadi Kebir'in, Şeyh Abdulhadi Sağır ve Şeyh Abdullah Girdikani isminde iki oğlu vardır. Şeyh Abdulhadî Sağır, Siirt'te ilim irşad faaliyetlerini yürütürken; Şeyh Abdullah Girdikanî, Bitlis'te ilim ve irşad faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu iki zatın neslinden gelenler daha sonra Türkiye'nin dört bir tarafına yayılmıştır.³¹

1.1.3. Cimzark Tekkesi:

Cimzark tekkesi Siirt'in Kurtalan ilçesine bağlı Cimzark (Gökdoğan) köyünde Seyyid Şeyh Kasım Teylanî el-Kadirî tarafından kurulmuştur. Şeyh Kasım Teylani, Şeyh Abdulkahhar el-Memani'den hilafeti alarak Kadiri-Birifkanî olarak faaliyet göstermiştir. Şeyh Abdulkahhar el-Memani, Seyyid Abdulhamit Birifkani'nin halifesi O da Seyyid Nureddin Birifkani'nin halifesidir. Daha sonra Şeyh Kasım Cimzark köyüne geçerek orda kadiri tekkesi açmıştır. Bu tekkelerin postnişinliğini Şeyh Muhammed Sıddık el-Kadirî ve Oğlu Şeyh Muhammed Faik üstlenmiştir.³²

³⁰ Girdikan tekkesi hakkında internetten ulaştığımız bilgilerde şu ifadeler yer almaktadır: "Bundan yaklaşık olarak 400 sene evvel Girdika tekkesi ve medresesi bölgenin meşhur ilim yuvası olarak anılıyordu. Bunu duyan üç zat Girdika köyüne Şeyh Hafız'ın huzuruna varmak üzere yola koyulurlar. Havanın soğuk olduğu bir dönemde yolculuk yapan zatlar kendi aralarında şu konuşmayı yaparlar: Bir takım alimler memleketimizde ilim ve manevi mertebe olarak Şeyh Hafız'dan başkasını görmüyoruz diyorlar. Şayet kerametini görürsek biz de kendisine intisap ederiz derler. Talebelerden biri: "Dergâha vardığımızda keşke sıcak bir soba ve giyebileceğimiz kat kat elbise olsa, İkinci talebe:" Medreseye vardığımızda keşke içli köfte olsa ve medrese de kimse bulunmasa da bir an önce dinlenmeye geçebilseydik der. Üçüncü talebe ise: "Medreseye vardığımız vakit keşke şöyle sulu sulu bir üzüm olsa" der. Medreseye Şeyh Hafız'ın huzuruna varırlar istedikleri şeylerin hazır olduğunu görünce Şeyh Hafız'a mutmain bir şekilde intisap ederler. Bu üç zattan bir tanesi Şeyh Hafız'ın hilafesi olan Şeyh Ali Garisi'dir." Yazının devamı için bkz. <http://www.siirtmanset.com/ilce-haber/bu-dernek-ile-gecmis-gun-yuzune-cikacak-h2828.html>. Erişim Tarihi: 12 Ağustos 2020.

³¹ Safiyuddîn Geylani, *ed-Dürret'ün-nefisetü'l-merdiyye fî sūlaleti'l-kadiriyyeti'l-haseniyye*, vr. 45.

³² Seyyid Mahmud Birifkanî, *a.g.e.*, s. 195-196.

1.1.4. Ürüs Tekkesi:

Ürüs kadirî tekkesinin temelleri Derviş-i Nebi lakablı Şeyh Kasım Teylani el-Kadirî (V. H. 1258/ M. 1843) ve Şeyh Ahmed el-Kadirî'nin Siirtin Kurtalan ilçesine bağlı Teylan köyünden Bitlis'in Mutki İlçesine bağlı Ürüs³³ (Sivrice) köyüne gelmesiyle atıldı. Şeyh Kasım Teylani ürüs köyünde üç sene civarında ilim ve irşad faaliyetleri sürdürdükten sonra tekrar Teylan'a döner ve orada vefat eder. Şeyh Kasım Teylani'nin vefatından sonra Tekke'nin postnişinliğine oğlu Seyyid Şeyh Habib el-Kadirî(V. 1322) geçmiştir.³⁴ Şeyh Habib Efendi vefat edinceye kadar Ürüs tekkesinin Şeyhliğini sürdürür. Şeyh Habib'in Bitlis'te vefat etmesi üzerine, tekkenin postnişinliğine Şeyh Habib'in büyük oğlu Şeyh Necmeddin el-Kadirî geçmiştir. Şeyh Necmeddin Efendi (V. 1905) Hac farızasını yerine getirdiği esnada vefat etmiştir. Bunun üzerine tekkenin postnişinliğine, Şeyh Habib'in diğer oğlu Şeyh Abdulbarî geçmiştir. Şeyh Abdulbarî Efendi 1930 yılına kadar Ürüs tekkesinde ilim ve irşad faaliyeti sürdürdükten sonra Mutki'nin Kaşak köyüne giderek orada yeni bir kadirî tekkesi inşa etmiştir. Şeyh Abdulbarî Efendi vefat ettiği tarih olan 1950 yılına kadar kaşak tekkesinde bu vazifesini sürdürür. Vefat etmesiyle birlikte kaşak tekkesinin postnişinliğine oğlu Şeyh Nureddin geçmiştir. Şeyh Nureddin 1960 yılında tekrar Ürüs köyüne dönmüş ve 1977 yılına kadar bu tekkede irşad faaliyetlerini sürdürmüştür. 1977 yılında Şeyh Nureddin Efendi irşad için Bitlis'in Tatvan ilçesine hicret etmesiyle birlikte Ürüs köyünde tekke faaliyetleri sona ermiştir.³⁵

1.1.5. Nizin Tekkesi:

Şeyh Bazîd el-Kadirî'nin Bitlis'in Mutki ilçesine gelmesiyle temelleri atılan ve sırasıyla Şeyh Muhammed ve Şeyh Safiyuddin'in postnişinliğini üstlendiği bu tekke hakkında detaylı bilgi çalışmamızın ikinci bölümünde, Şeyh Safiyuddin'in hayatı kısmında ele alınmıştır.

³³ Mutki İlçesinin Tolgalı köyünün Sivrice mezarı.

³⁴ Şeyh Habib hakkında arşiv belgelerine rastlanmaktadır. Bir tanesi de Ömer isminde biri için yaptığı arabuluculuk; “*Siirt'te yakalanan Şaki Ömer'e Mutki Şeyhlerinden Habib Efendi'nin kefil olduğu, ancak ayrıca kefalet-i nakdiyeye bağlandıktan sonra tahliye kararnamesinin infaz edilmesi gerektiğinin mahalline bildirildiği*”. BOA, DH.TMIK.M. 147-44, H 09 Nisan 1321

³⁵ Seyyid Ali Haydar Tutgun ile 07 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

1.1.6. Kaşak Tekkesi:

Kaşak Tekkesi, kadirî Şeyhlerinden Şeyh Habib Efendi'nin oğlu Şeyh Abdulbarî (v. 1950) tarafından Bitlis'in Mutki İlçesine bağlı Kaşak köyünde kurulmuştur. 1900'lü yılların başında Ürü tekkesinin şeyhliğini üstlenen Şeyh Abdulbarî, 1930 yılında Kaşak köyüne geçerek orada kurduğu tekkede ilim ve irşad faaliyetlerine devam etmiştir. 1950 yılına kadar bu vazifeyi yerine getiren Şeyh Efendi'nin vefat etmesi üzerine, tekkenin postnişinliğine oğlu Şeyh Nureddin geçmiştir. Şeyh Nureddin 1960 yılına kadar kaşak köyünde ilim irşad faaliyeti sürdürdükten sonra tekrardan Ürü köyüne geçmiştir ve orada bu faaliyetlerini 1977 yılına kadar sürdürmüştür. Bu tarihten sonra Bitlis'in Tatvan ilçesine geçen Şeyh Efendi vefat edinceye kadar orada irşad vazifesini sürdürmüştür.³⁶ Şeyh Nureddin'den sonra Kaşak tekkesi şeyhliğine Şeyh Abdurrezzak Kadirîzade geçmiştir.³⁷ Şeyh Abdurrezak bir süre sonra İstanbul'a hicret etmesiyle birlikte Kaşak köyünde tekke faaliyetleri sona ermiştir.³⁸

1.1.7. Çırçak Tekkesi

Bu tekke Seyyid Nureddin Birifkanî'nin halifesi olan Şeyh Abdulbari Çırçakî tarafından kurulmuştur. Çırçak tekkesi günümüzde Bitlis ilinin Hizan ilçesine bağlı Çırçak (Kalkanlı) köyünde bulunmaktadır. Daha önce bu köy Van il sınırları içerisinde olduğu için Şeyh Abdülbarî Efendi'nin nispeti kaynaklarda 'el-Vanî' olarak yer alır. Tekke halen faaliyettedir. Fakat Şeyh Abdulbari'den sonra bu tekkede irşad faaliyetlerini üstlenen olmamıştır.³⁹ "Seyda" lakabıyla meşhur olan Abdurrahman Tâgî, Şeyh Abdulbari'ye intisap etmiştir. Tâgî sülûkunu tamamlayınca, Şeyh Nureddin Birifkanî Şeyh Abdulbari'ye haber göndererek Tağî'ye hilafet verilmesi talimatında bulunur. Böylece Tağî de bir dönem kadiri halifesi olarak irşad vazifesinde bulunur.⁴⁰

³⁶ Seyyid Ali Haydar Tutgun ile 08 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

³⁷ Abdulcebbar Kavak, "Şeyh Semsuddin el-Ahlâtî ve Birifka Tekkesi", *Uudağ Üniversite İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014/1, S.23.

³⁸ Seyyid Ali Haydar Tutgun ile 08 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

³⁹ Seyyid Mahmud Birifkani, *a.g.e.*, s.196.

⁴⁰ Mehmet Saki Çakır, *a.g.m.*, s. 29.

1.1.8. Hoca Hasan Tekkesi

Şeyh Hasan Arslan Hoca 1928 yılında Gaziantep'in Şahinbey İlçesine bağlı Körkün köyünde dünyaya geldi. İlk dini eğitimi Ali Bilici Hoca Efendi'den aldı. Daha sonra Mükerrerem Safi Efendi'nin ders halkasına katıldı. Safi Hoca'ya 15 sene hizmet eder ve hilafeti ondan alır. Fakat Hocasının vefatıyla yazılı bir icazet almayışı Safi Efendi'yi yeni müşid aramaya iter. Bitlis'in Nakşı Halifelerinden Şeyh Mazhar Ohini'yi ziyaret eder ve ondan icazet ister. Şeyh Mazhar; "Eğer sen Nakşibendi tarikatına müntesip olsaydın derhal icazetini verirdim; fakat sen Kadirî tarikatına müntesipsin. Dilersen Siirt'in Kurtalan kazasına bağlı Teylan köyünde ikamet eden evlad-ı Rasullerden Abdulkadir Geylani Hazretlerinin soyundan Muhammed Sıddık Teylani'ye hizmet et" der. Bu söz üzerine Siirt'e varan Hasan Hoca, Şeyh Teylani'ye intisap eder ve sekiz yıl süren müridliğin ardından icazetini alır. Hasan Efendi, Şeyh Sıddık Teylani'den ilmi ve halifelik icazetini aldıktan sonra hizmet etmeyi sürdürür. Özellikle Gaziantep civarında yetiştirdiği müridleri, Kur'ân ve sünnete olan ittibasıyla ün kazanmıştır. Hasan Efendi, tekkesinde ilme ve tasavvufa bağlı müridler yetiştirmesi, ilim ehli zâtlar tarafından övgüyle karşılanmıştır.⁴¹

1.1.9. Duderya Tekkesi

Duderya tekkesi, Şeyh Ömer Duderî tarafından kurulmuştur. Siirt'in Kurtalan ilçesine bağlı Teylan (Oyacık) köyünde medfun olan Şeyh Seyyid Kasım Teylanî'den Kadirî tarikatı icazetini almıştır. Şeyhinin emriyle irşad faaliyetlerini sürdürebilmesi için, Diyarbakır'ın Kulp ilçesine bağlı o zamanki ismiyle Duderya olarak bilinen Konuklu köyüne gelmiş ve tekkenin temellerini orada atmıştır. Şeyh Muhammed Sıddık Teylani'nin halifesi olan Şeyh Siraceddin Duderî'nin postnişinliğini yaptığđ bu tekke, 2009'da Şeyhin vefat etmesiyle, tarikat faaliyetleri Şeyh Siraceddin'in çocukları tarafından yürütölmektedir.⁴²

⁴¹ Hafız Ahmet Özbay, *Kutbuz-zaman Şeyh Hasan Hoca*, İlim Yayma Vakfı Yayınları, Gaziantep, s.12.

⁴² Seyyid Mahmud Birifkani, *a.g.e.*, s.196

1.2. BİTLİS’TE ÖN PLANA ÇIKAN KADİRİYYE TARİKATI TEMSİLCİLERİ

1.2.1. Molla Süleyman Efendi

Şeyh Süleyman, Seyyid Abdulkadir Geylani Hazretlerinin neslinden gelen Şeyh Ali Efendi'nin torunudur. Kadiri tarikatının faaliyetleri, Şeyh Ali'nin vefatından sonra onun evlatları ve torunları tarafından sürdürülmüştür.⁴³

Seyyid Süleyman, halkın isteği üzerine Hakkari Beyliği'ne getirilmiştir. Ceddi Seyyid Ali'nin mana alemindeki uyarısıyla Şeyh Süleyman beylik görevinden ayrılır. Hakkari Beyliği'nde katip olarak görev yapma teklifini kabul etmeyerek 1642 yılında Bitlis Kızılcami mahallesinde bir ev satın alır ve oraya yerleşir.⁴⁴

Molla Süleyman Efendi, Müştak Baba lakaplı Muhammed Mustafa'nın dedesidir. Müştak Baba, dedesini her daim manalı sözler sarf eden aynı zamanda Kadı Beydavî'nin tefsirini okuyup inceleyen, İslam hukuku konusunda da gayet bilgili birisi olarak tanıtır.⁴⁵

Şeyh Süleyman Efendi, Kadiri Tarikatı meşayihlerindedir. Bu konuyu Müştak Baba'nın *Asar* isimli eserinde geçen şu ifadelerden anlıyoruz. “*Abdulgafur Hoca tasavvufta öyle derinleşir ve söz sahibi olur ki, kısa süre içerisinde ‘makam-ı hilafet’e namzet ve babasının halifesi olur.*”⁴⁶

1.2.2. Abdulgafur Hoca

Molla Süleyman Efendi'nin tek çocuğu olan Şeyh Abdulgafur'un doğum yeri kesin olarak bilinmediği gibi, doğum tarihi de tam olarak bilinmemektedir. Şems-i

⁴³ Abdulhalim Durma, *Evliyalar Şehri Bitlis*, Erol Ofset Yayıncılık, Samsun 2014, s.30.

⁴⁴ Abdulhalim Durma, *a.g.e.*, s.31.

⁴⁵ Bülent Akot, “Müştak Baba'nın “Asar” Adlı Eserinin Tasavvufi ve Tarihi Muhtevasının Analizi,” *İslami Araştırmalar Dergisi*, 23/1, s.32

⁴⁶ M. Kemal Gündoğdu, *Geçmişten Bu Güne Bitlis Güzideleri*, BETAV Yayınları, Ankara 2015, s.15-16.

Bitlisi'nin hayatına dair bilgilere bakıldığında onun 1650-1660 yılları arasında Bitlis'te doğduğu tahmin edilmektedir.⁴⁷

Şeyh Abdulgafur'un ilk ilim tahsiliyle bizzat babası Molla Süleyman ilgilenmiştir. Abdulgafur Hoca, *Asar*' da geçen anlatıma göre, yedi yaşına girdiğinde babasının kitap ve eserlerini okuyabilecek zeka ve yeteneğe sahip olduğudur. O gençlik dönemlerinde tüm zahir ilimleri okumuş, kendi zamanın anlayışı doğrultusunda ve babasının kütüphanesinden en iyi şekilde faydalanarak, tasavvuf ilmi için gerekli olan bilgi donanımını sağlamıştır.

Seyh Abdulgafur babasının gözetiminde tasavvufa yönelip ondan en iyi şekilde istifade eder. Tasavvuf ilminde o kadar derinleşir ki, kısa zaman içerisinde babasının halifesi olur. Arapça ve Farsça konuşmayı ana dili gibi öğrenen Şeyh Abdulgafur babası Süleyman Efendi henüz hayattayken *Malabudde*'yi⁴⁸ *Zevaidu'l-Ahire* ve *Minhacu'l-Abidin*⁴⁹ adlı eserleri Türkçe'ye çevirmiştir.⁵⁰

1.2.3. Şems-i Bitlisi (Hacı Mahmut Hoca)

Şems-i Bitlisi'nin doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir. Sözlü kaynaklara göre 73 yaşında vefat ettiği için doğduğu yıl 1715 olarak kabul edilmiştir. Asıl ismi Mahmud olan Şems-i Bitlisî, Molla Süleyman Efendi'nin Bitlis'e yerleşmesinden tam 73 yıl sonra Bitlis'in Kızılcami mahallesinde doğmuştur. Şems-i Bitlisî, 1642 yılında, Hakkari ilinden Bitlis'e geçerek oraya yerleşen Süleyman Efendi'nin torunu ve Şeyh Abdulgafur Efendi'nin oğludur.⁵¹

⁴⁷ Gündoğdu, *a.g.e.*, 15.

⁴⁸ Ankara Milli Kütüphanede 06 Hk 3607/5 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan ve Arapça yazılmış Risâle fi Malabudde Fî'l-Ceffâr min Baştis-Sual (Gizli İlimler-Okültizm) konulu bu eserin yazarı hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

⁴⁹ İmam Gazzali'nin kaleme aldığı bu eser; Allah'a ibadet edenlerin gitmesi gereken yol ve yöntem anlamına gelir.

⁵⁰ Gündoğdu, *a.g.e.*, 16-17.

⁵¹ M. Kemal Gündoğdu, Azmi Gündoğdu, *Şemsi Bitlisi*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1992, s. 38; Mehmet Ardiç, *a.g.e.*, s.60.

Şems-i Bitlisi, Kur'ân-ı Kerîm'i küçük yaşta ezberlemiştir. Arapça ve Farsça'yı mükemmel bir şekilde öğrenmiştir. En büyük kardeşi olan Hocası Hasan Efendi'nin gözetimi altında, hadis, tefsir, kelam, fıkıh ile pozitif bilimler; tarih, mantık, matematik, astronomi v.d ve tasavvuf ilmini öğrenmiştir.⁵²

Şems-i Bitlisi'nin ders aldığı önemli şahsiyetlerden birisi de Abdolvahhab el-Hamzavî'dir. Zahir ve batın ilminde iyice derinleştikten sonra hocasının tavsiyesi üzerine Bağdat'a gitmiştir. Bağdat'ta ünlü İslam bilgini ve sufisi Şeyh Ahmed-i Şerif'ten eğitim almıştır.⁵³

Şems-i Bitlisî hem kadirî hem de nakşibendî olmak üzere iki tarikattan icazetname alarak Bitlis'e dönmüştür. Şems-i Bitlisî'nin türbesi Bitlis Merkez İnönü mahallesinde bulunan Yusufiye Medresesi yanındadır.⁵⁴

Şems-i Bitlisî birçok talebe yetiştirmiştir. Şeyhin yetiştirdiği halifeler şunlardır:

- Seyyid Mahmud Üryanî
- Sultan Hacı Mustafa
- İsmail Erzurumî Efendi
- Şeyh Tahir-i Samî
- Şeyh Ahmed Faik Han
- Şeyh İsa Efendi
- Hırsatlızade Hacı Reşit Efendi
- Muhammed Sadık Erzincanî⁵⁵

1.2.4. Şeyh Mahmud Üryani

Üryan Baba aslen Ahlatlı'dır. Asıl ismi Mahmud'dur. Babası Seyyid Ebu Bekir Birifkanî'dir. Müştak Baba lakaplı Muhammed Mustafa, *Asar* isimli eserinde Şeyh

⁵² Koyunlu Beldesi'nin Dünyaya Açılan Kapısı, "Erişim: 17 Mayıs 2020, <https://koyunlu-ohin.tr.gg/>

⁵³ Gündoğdu, *a.g.e.*, 39- 48;

⁵⁴ Gündoğdu, *a.g.e.*, 147;

⁵⁵ Gündoğdu, *a.g.e.*, 107- 115

Mahmud Ürayni'yi şu şekilde tanıtır. “Kutbu'l Ekrem, Gavs'ul Azam, Ahlat Şeyhi, Seyyidu Şeyhi Üryani Baba.”⁵⁶

Kendisini hak yoluna adayan, dünya malına önem vermeyip ondan elini eteğini çeken ve üryan vücuduna sardığı abanın dışında başka dünya malı bulunmayan bu Zat'a insanlar tarafından “ Şeyh Babo, Üryan Baba, Çıplak Baba” gibi isimler verilmiştir. ⁵⁷ Seyyid Sıbgatullah Arvasî, Şeyh Üryan Baba'dan bahsederken *Minah* isimli eserinde şu sözleri sarf eder: “ Ahlatlı çıplak şeyhin zahiri çıplak olup, süslü olmasa da, şüphesiz ki onun içi güzeldir.”⁵⁸

Üryan Baba, Bitlis'in Ahlat ilçesinde yaptırdığı tekkede bir süre irşad faaliyetlerinde bulunmuştur. Şeyhi Şemsi Bitlisî'nin vefatından sonra onun vasiyeti üzerine Bitlis'e dönerek şeyhlik makamına geçmiştir ve bu vazifeyi 35 yıl boyunca sürdürmüştür.⁵⁹

Bitlis'te vefat eden Üryan Baba'nın kabri Ayne'l Barîd Cami ile Kadı Bekiyye Cami arasında bulunan ve kendi ismini taşıyan kümbetin içinde bulunur.

1.2.5. Müştak Baba

Müştak Baba'nın doğumu hakkında kaynaklarda farklı görüşler ileri sürülmektedir. Hüseyin Vassaf, *Risale-i Müştâkıyye* eserinde Müştak Baba'nın M.1758 (H.1272) yılında doğduğunu belirtmektedir. ⁶⁰ M. Kemal Gündoğdu ise yazdığı makalelerde Müştak Baba'nın doğum tarihini tahmini olarak M.1772 (H. 1185) vermiştir. ⁶¹ Müştak Baba'nın asıl ismi Muhammed Mustafa'dır. Ancak “Müştak” mahlasıyla meşhur olmuştur. ⁶²

⁵⁶ Mehmet Ardıç, *a.g.e.*, s.68.

⁵⁷ Mehmet Ardıç, *a.g.e.*, s.68.

⁵⁸ Mehmet Saki Çakır, *XIX Yüzyıl Doğu ve Güneydoğu İrfanı Kaynaklarından Seyyid Sıbgatullah Arvasî'nin Minah İsimli Eseri (Tahkik ve İnceleme)*, Haşimi Yayınları, İstanbul 2019, s. 160-161.

⁵⁹ Mehmet Ardıç, *a.g.e.*, s.68.

⁶⁰ Hüseyin Vassâf, *Risale-i Müştâkıyye*, Kırkambar Yayınları, İstanbul 2012, s.20.

⁶¹ Gündoğdu, M. Kemal, “Cumhuriyetimizin 50. Yılında Müştak Baba,” *Bitlis Birlik Gazetesi*, Ağustos 1973.

⁶² M. Kemal Gündoğdu, *Geçmişten Bu Güne Bitlis Güzideleri*, BETAV Yayınları, Ankara 2015, s.56

Müştak Baba'nın dedesi olan Seyyid Molla Süleyman Efendi 1642 yılında Hakkari'den ayrılıp Bitlis'e yerleşir. Şeyh Molla Süleyman Efendi'nin şeceresi Seyyid Abdulkadir Geylani hazretlerine dayanır.⁶³

Müştak Baba ilim tahsilini Bitlis ve çevresinde görmüş, ilk eğitimini Şeyh Hacı Süleyman Efendi'den almıştır. Medrese eğitimine devam eden Müştak Baba bir süre sonra medreseden kaçıp musikiye meyleder. Bu sırada 12 yaşlarında olan Müştak Baba'yı dedesi ilme devam etme noktasında ikaz etse de Müştak Baba medreseye gitmez. Hacı Süleyman Efendi Müştak'taki manevi hali anlayınca onu Şemsi Bitlisî olarak bilinen Hacı Mahmud Efendi'ye gönderir ve tasavvuf yolundaki ilk eğitimi ondan alır.⁶⁴ Daha sonra zamanın büyük mutasavvıf ve musikişinaslarından olan Şeyh Hasan Hoca Şirvan Efendi'nin yanına gider ve ondan aldığı eğitimle tasavvuf yolunda ilerler.

Şeyh Müştak Efendi Kadirî tarikatına mensuptur. Nitekim 1266/1850 yılına ait arşiv belgesinde Müştak Baba'nın kadiri tekkesi inşa ettiği zikredilmektedir.⁶⁵ *Sefine-i Evliya* isimli eserde onun tarikat silsilesi şu şekilde verilmiştir:

- Seyyid Abdulkadir Geylani Hazretleri
- Seyyid Abdulvahhab
- Seyyid Gavs Muhammed
- Seyyid Şah Muhyiddin
- Seyyid Hasan
- Seyyid Salih
- Seyyid Bakır

⁶³ Ahmet Doğan, *Müştak Babanın Türkçe Şiirlerinde dini ve Tasavvufî Unsurlar*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1992, s.3.

⁶⁴ Ahmet Doğan, *a.g.e*, s.4.

⁶⁵ Bitlis'te Kadiri Tekkesi'ni bina eden Es-Seyyid Mustafa Müştak Efendi'ye dergahın fukara taamiyesine medar olmak üzere Erzurum gümrüğü malından vazife tahsisi ve ihsani..." BOA, C. EV, Dosya No: 277/Gömlek NO: 14138, Tarih: H 06-03-1217.

- Seyyid Musa
- Şeyh Muhammed
- Şeyh Tahir
- Şeyh Hüseyin
- Şeyh Ahmet
- Şeyh Muhammed
- Şeyh Yahya
- Şeyh Zahîd
- Şeyh Bekaeddin
- Şeyh Muhyiddin
- Şeyh Abdulvehhab
- Şeyh Hamid
- Şeyh Hasan
- Şeyh Ali
- Şeyh Abdurrahman el-Mevsilî
- Şeyh Seyyid elhac Ahmed-i Şerîf
- Şeyh Abdulvahhab-i Su'dî
- Şeyh Abdulcelil Teblisî
- Şeyh Elhac Hasan Şirvanî
- Es-Şeyh es-Seyyid Elhac Muhammed Mustafa Müştak-ı Bitlisî⁶⁶

⁶⁶ Hüseyin Vassaf, *Sefine-i Evliya*, I, 157-162; Adalet Çakır, “Kadiriyye”, *Türkiye’de Tarikatlar*, Editör Semih Ceyhan, İsam Yayınlar İlmî Araştırmalar Dizisi, İstanbul 2015, s.188.

Ayrıca Müştak Baba kendisinin Kadirî Tarikatından olduğunu şiirinde şu şekilde dile getirmiştir:

Kadirîyiz kadirî gül gibi başta gezeriz

Zerre-i hak-i der-i padişah-ı Geylaniyiz⁶⁷

Kadiriliğin Müştakiyye kolunun kurucusu olan Şeyh Müştak Baba'nın Risale-i Müştakiyye adlı eserde belirtildiğine göre altı halifesi vardır:

1. Oğlu Şeyh İbrahim Ethem Efendi
2. Seyyid Sadullah Efendi
3. Erzurum'da İbrahim Ethem Efendi
4. Paşmak-ı Şerif dergâhı şeyhi Musullu Baba Efendi
5. Muhammed Celal Paşa
6. Ahmed Cemal Paşa⁶⁸

⁶⁷ Vassaf, *a.g.e.*, 141-142.

⁶⁸ M. Kemal Gündoğdu, *a.g.e.*, s.72

2. BÖLÜM

ŞEYH SAFİYUDDİN GEYLANİ'NİN HAYATI, KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

Bu bölümde, Şeyh Safiyuddin'in doğumu, hayatı, nesebi, kişiliği, tasavvufa ve tarikata intisabı, hocaları, icazeti, eğitim aldığı tekke ve eserleri ele alınacaktır.

2.1. Hayatı

Safiyuddin Geylani⁶⁹ 1934-2007 yılları arasında yaşamış ve bulunduğu bölgenin ilmi ve tasavvufi eğitimiyle ilgilenmiş bir Kadirî şeyhidir. Safiyuddin Geylani'nin ailesi, almış olduğu eğitimi, tasavvufa intisabı ile ilgili en kapsamlı yazılı bilgiye kendisinin “vasiyyetü's-safiyye fi'l-işareti'l-akli'l-müfid” adlı eserinde rastlanılmaktadır.

2.1.1. Doğumu ve Ailesi

Şeyh Safiyuddin Bitlis il sınırları içerisinde bulunan Mutki ilçesine bağlı Nizin⁷⁰ köyünde 1934 yılında dünyaya gelmiş olup, orada bulunan kadirî tekkesinde postnişin olan Şeyh Muhammed'in oğludur. Zahid alimlerden olan dedesi Şeyh Bazid'dir. Annesi, Derviş-i Nebî lakablı Şeyh Kasım Teylanî'nin oğlu Şeyh Habib'in kızıdır. Hem anne, hem de baba tarafından Seyyid'dir. Şeyh Safiyuddin'in eserinde geçen tam ismi ve künyesi şu şekildedir: Muhammed Safiyuddin b. Şeyh Muhammed b. Şeyh Bazîd el-Kadirî.⁷¹

Şeyh Safiyuddin'in babası Şeyh Muhammed (v. 1374/1954-55) “Şeyhü'l-emced” lakabıyla anılan bir mutasavvıftır. Şeyh Muhammed'in üç erkek, iki kız olmak üzere

⁶⁹ Kimlikte ismi Seyfeddin olarak geçmektedir. Fakat aile ve halk arasında Safiyuddin olarak hitap edildiği ve eserinde de ismini bu şekilde zikrettiği için çalışmamızda bu ismi kullanmayı uygun gördük.

⁷⁰ Bu köy günümüzde Yenibağ adıyla bilinmektedir.

⁷¹ Safiyudddin Geylani, *ed-Dürret 'ün-nefiseti'l-merdiyye fi sūlaleti'l-kadiriyyeti'l-haseniyye*, vr. 18.

toplam 5 çocuğu olmuştur. Erkek çocukları; Şeyh Salih, Safiyuddin ve Takiyuddin'dir. Kız çocukları ise Selmete ve Selhate'dir.⁷²

Şeyh Safiyuddin'in, Kadirî Seyyidlerinden Şeyh Abdulgaffar b. Şeyh Hamza'nın kızı Nazrife ile evlilik yapmıştır. Bu evliliklerinden dördü erkek, ikisi kız olmak üzere toplamda altı çocuk dünyaya gelmiştir. Erkek çocuklarının isimleri; Mehmet Cevat, Mehmet Suat, Nur Muhammed ve Ali Fuat'tır. Kız çocuklarının isimleri ise; Münire ve Nefise'dir.⁷³

2.1.2. Nesebi ve Soy Ağacı

Safiyuddin Geylani *Ed-Dürretü'n-nefisetu'l-mardıyye fi Sülâleti'l-Kâdiriyyeti'l-Haseniyye* adlı eserinde, kendi soy şeceresini Abdulkadir Geylani Hazretlerine oradan da Hz. Peygamber'e kadar zikreder. Soy ağacını Hz. Ali'den itibaren baba-oğul silsilesiyle şu şekilde zikretmiştir.⁷⁴

- 1- Hz. İmam-ı Ali (r.a)
- 2- Hz. Hasan
- 3- Şeyh Hasanül-Musanna
- 4- Şeyh Abdullah Mehdi
- 5- Şeyh Musa Elcunî
- 6- Şeyh Abdullah
- 7- Şeyh Musa
- 8- Şeyh Davut
- 9- Şeyh Muhammed

⁷² Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 18.

⁷³ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 18-19.

⁷⁴ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 18.

- 10- Şeyh Yahya-i Zahidi
- 11- Şeyh Abdullah
- 12- Şeyh Musa El-Cengi Dost
- 13- Gavs-ı Azam Şeyh Abdulkadir Geylani (k.s)
- 14- Şeyh Abdurrezak
- 15- Şeyh Nasır
- 16- Şeyh Muhammed
- 17- Şeyh Ahmed
- 18- Şeyh Ali
- 19- Şeyh Hasan
- 20- Şeyh Safyeddin
- 21- Şeyh Ahmet
- 22- Şeyh Nureddin
- 23- Şeyh Hasan
- 24- Şeyh Muhammed
- 25- Şeyh Abdulkadir
- 26- Şeyh Hafız
- 27- Şeyh Mahmut
- 28- Şeyh Ali (Derzen)
- 29- Şeyh Hafız
- 30- Şeyh Abdulhadî Kebîr
- 31- Şeyh Abdulhadî Sağîr

32- Şeyh Hasan

33- Şeyh Ahmed

34- Şeyh Bazîd

35- Şeyh Muhammed

36- Şeyh Safiyuddin⁷⁵

2.1.3. Tahsil Hayatı

Safiyuddin Geylani ilk öğrenimine Şeyh Fethullah Verkanisi (v. 1899)'den icazet alan dönemin Bitlis Mutki Müftüsü Molla Ahmet Hizani'nin yanında başlamıştır. Daha sonra babası Şeyh Muhammed başta olmak üzere birçok alimin yanında ilim tahsil etmiştir.⁷⁶

Hocası Molla Ahmed Hizani'nin yanında *Nûbehar*⁷⁷, *Nehcü'l-Enam*⁷⁸ ve *Fethû'l-Muin*⁷⁹ adlı kitapları okumuştur. Babası Şeyh Muhammed'in yanında *Ğayetü'l-iẖtisar*⁸⁰, ve *Minhâcü't-Tâlibîn*⁸¹ vs. kitapları okumuştur. On bir yaşına vardığında babasının isteği üzerine Karaboy medresesi postnişini amcasının oğlu ve aynı zamanda eniştesi olan Şeyh Mehmed Şefik Karaboyi'nin yanına gider. Onun yanında sarf ve nahiv dersleri alır. Babasının vefatı üzerine ilim tahsilini yarıda bırakmak zorunda kalıp 1954 yılında tekrar Mutki'nin Nizin Tekkesine döner. Bir süre kaldıktan sonra Şeyh Şefik'in yanına dönen Şeyh Safiyuddin kitapları ve eğitimini tamamlamıştır.⁸²

⁷⁵ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 18-19.

⁷⁶ Safiyuddin Geylani, *Vasiyyetü's-safiyye fi'l-işaretü'l-akli'l-müfid*, vr. 39.

⁷⁷ Bu kitap 1683 senesinde Ahmad-i Hani tarafından manzum olarak hazırlanmıştır. Eser, Arapça-Kürtçe sözlük olarak kabul edilmesinin yanında Kürtçe-Arapça sözlük olarak da kullanılır.

⁷⁸ Molla Halil Siirdi'nin ünlü eserlerinden olup Kürtçe lehçesiyle yazılmış, inanç konularının ele alındığı manzum bir eserdir.

⁷⁹ Bu eser hicri onuncu asır fakihlerinden Zeynuddin el-Melibar, (v.h. 987) tarafından kaleme alınmıştır.

⁸⁰ Şafii Mezhebine ait olan bu eser, ibadet ve muameleatları tüm yönleriyle kısa ve öz olarak ele almıştır.

⁸¹ Kısaca el-Minhâc olarak da anılan bu eser Şâfiî alimlerinden Abdülkerîm er-Râfiî'nin el-Muharrer isimli kitabının özetidir.

⁸² Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 39.

Şeyh Safiyuddin hem kadiri tarikatı alimleri, hem de nakşî alimlerden ders ve icazet almıştır. İlim tahsil ettiği alimler şunlardır: Şeyh Mazhar b. Şeyh Alaaddin Ohinî, Şeyh Halid b. Şeyh Alaaddin Ohinî, Şeyh Nureddin b. Şeyh Abdulbarî Kaşakî. Şeyh Safiyuddin murşidlerinden aldığı ilmi icazetten sonra Nizin köyüne tekrar döner. Üç sene boyunca tekkede ders verir. 1988 yılında İstanbul'a hicret eden Safiyuddin Efendi vefat edinceye kadar ilim ve irşad faaliyetlerine orada devam eder.⁸³

2.1.4. İrşad Faaliyeti ve Resmi Görevleri

Şeyh Safiyuddin murşidlerinden aldığı ilmi icazetten sonra Nizin köyüne tekrar döner. Almış olduğu ilmi eğitime, tasavvuf ve tarikat hizmetlerini ekleyerek irşad faaliyetlerinin alanını genişletmiştir.⁸⁴

Şeyh, irşad faaliyetlerine yakın çevresinden başlamıştır. Daha sonra çevre köy ve beldelerden gelen talebelerle ilim meclisini gittikçe genişletmiştir. Onun Kur'ân ve Sünnet çizgisindeki hassasiyeti, ihlâslı ve mütevazi bir yaşama sahip olması, yaptığı irşad faaliyetlerinin kısa süre içerisinde benimsenmesinde etkisi olmuştur.⁸⁵

Şeyh Safiyuddin, başta müridleri olmak üzere bulunduğu yerdeki halkı sürekli gözetlemiş özellikle dini ve ahlaki konularda gevşeklik gösterenleri açıktan ya da ima yoluyla uyarmıştır.⁸⁶

Şeyh Safiyuddin sufi kimliği ve postnişinliğinin yanında resmi vazifeye de sahiptir. İlk olarak Mutki Nizîn (Yenibağ) camiinde imam-hatip olarak görev yapmaya başlar. Bu köyde üç sene görevini sürdürür. Bu süre zarfında askere giden Şeyh, asker dönüşü Mutki İlçe Merkez Camiinde imam-hatip olarak görev yapmaya devam eder. Daha sonra Vali'nin emriyle vekâleten Mutki İlçe Müftülüğü yapar ve bu görevi 1984 yılına kadar bilfiil on bir yıl, aralıklarla toplamda on beş yıl sürdürür.⁸⁷

⁸³ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 39.

⁸⁴ Nur Muhammed Geylani (Oğlu) ile 1 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

⁸⁵ M. Cevat Geylani ile 1 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

⁸⁶ Nur Muhammed Geylani, 1 Temmuz 2020.

⁸⁷ 1 Temmuz 2020 tarihinde Mutki Müftülüğünde yapılan mülakat.

2.1.5. Vefatı

Sefiyuddin Efendi, yaşadığı döneme hem ilim/irşad açısından hem de bulunduğu civardaki halkın sevgisini kazanma açısından damga vurmuş bir alim ve mutasavvıftır. Ziyaretine gelenleri muhabbetinden eksik etmez çok rahatsız olduğu anlarda dahi birkaç kelime de olsa sohbet etmekten geri durmazdı. Vefat etmeden birkaç saat öncesinde dahi evine ziyaretine gelen misafirleri ağırlamış ikramlarda bulunmuştur. Son zamanlarında rahatsızlığı artan Safiyuddin Efendi, önüne gelen sofradan sadece bir yudum ayran içmiş benden artık bu kadar diyip uzandığı yerde ettiği dualardan sonra, gözlerini ebedi aleme açmak üzere yummuştur.⁸⁸

Ömrünün son demine kadar hak yol için mücadele içinde geçiren Safiyuddin Geylani, 30 Haziran 2007 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. İstanbul Maltepe Onbeş Evler Merkez Camii'nde kılınan cenaze namazı ardından, vasiyeti üzerine İstanbul Başbüyük mezarlığında bulunan türbeye, hocası Seyyid Şeyh Mehmed Şefik Karaboyi'nin yanına defnedilmiştir.⁸⁹

⁸⁸ 3 Ocak 2020 tarihinde M. Cevat Geylani (Oğlu) ile yapılan mülakat.

⁸⁹ 3 Ocak 2020 tarihinde M. Cevat Geylani ile yapılan mülakat.

2.2. TASAVVUFİ HAYATI

Şeyh Safiyuddin, tasavvufi düşüncenin yoğun bir şekilde yaşandığı ortamlarda yetişmiştir. Doğduğu, büyüdüğü, seyr u süluku ve ilim tahsil ettiği yerler hep tekke ve çevresi olmuştur. Bundan dolayı Şeyhin hayatının büyük bir bölümünün tasavvufi çerçevede geçtiğini ifade edebiliriz. Safiyuddin Efendi'nin tasavvufi hayatını ele aldığımız bu bölümde; onun, ilim tahsiline ilk başladığı yer olan Nizîn tekkesine, ders ve icazet aldığı hocalarına, talebelerine ve son olarak tarikat silsilesini ele almaya çalışacağız.

2.2.1. Nizîn Tekkesi:

Bitlis, şehir merkezinin yanı sıra, ilçelerinde de tarikat faaliyetlerinin yürütüldüğü önemli tasavvufi merkezlerden biridir. Bu doğrultuda Bitlis ve ilçelerinde farklı tarikatlara ait birçok tekke ve zaviyeden bahsedilir.⁹⁰

Bitlis ve ilçelerinde irşad faaliyetleri yürüten önemli tarikatlardan birisi kadiriliktir.⁹¹ Bu tarikata mensup meşayihler tarafından Mutki ilçesinde kurulan Nizin tekkesi, kısa süre içerisinde sosyal ve kültürel merkez haline gelmiştir.⁹²

Mutki ilçesi; kuzeyinde Muş'un Hasköy ilçesi, güneyinde Siirt'in Baykan ilçesi doğusunda Bitlis il merkezi ve batısında Batman'ın Kozluk ilçesi yer almaktadır.⁹³ İlçenin arazi yapısı yer yer ormanlık, dağlık ve dik vadilerden oluşur. Nizin köyü ise İlçe merkezinin girişinde bulunan tepenin yamacında kurulmuştur. Köyün ismi 1962 yılında ilçe merkezine bağlı olarak "Yenibaş" mahallesi olarak değiştirilmiştir.⁹⁴

Kadirî meşayihlerinden Mutki ilçesine ilk gelen zâtlardan birisi Şeyh Safiyuddin'in dedesi Şeyh Bazîd b. Şeyh Ahmed'dir. Yakınları içerisinde yetim olanlardan 25 civarında kişiyi yanına alarak Mutki'nin Kolanıs (Geyikpınar) köyüne

⁹⁰ 1314-1316 H. Bitlis Vilayet Salnamesi, Bitlis Vilayet Matbaası 13141316, s.137-138.

⁹¹ Ahmet Aktaş, *Tarikatların Toplumsal İşlevi (Diyarbakır Kadiri Tarikatı Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya 2014, s.27.

⁹² Mehmet Coşkun İle 1 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

⁹³ Erişim Tarihi: 03 Mayıs 2020, <https://bitlis.ktb.gov.tr/TR-75655/mutki-ilcesi.html>

⁹⁴ "Bitlis'in Nizin ve Abutağ Köylerinin Mutki Belediye Sınırları İçine Alınması" BCA, Bakanlıklar Arası Tayin Daire Başkanlığı, 293-25-3, 28 Ağustos 1962.

gelmiştir. Daha sonra Ürüs köyüne geçen Bazîd Efendi, oğlu Şeyh Muhammed tarikat icazetini alıncaya kadar o köyde kalmıştır.⁹⁵

Şeyh Muhammed, tarikat icazetini Şeyh Kasım b. Şeyh Nureddin b. Şeyh Kasım' (Dervişinebi) dan almıştır.⁹⁶ Bir süre sonra Şeyh Bazîd oğulları Şeyh Muhammed ve Şeyh Kamil ile birlikte Mutki'nin Nizin (Yenibağ) köyüne geçmiştir. Şeyh Muhammed ve Şeyh Abdulbarî b. Şeyh Habib buradan arazi satın alıp irşad faaliyetlerine başlamıştır ve böylece Nizin tekkesinin temelleri atılmıştır.⁹⁷ Bir süre sonra Şeyh Said Palevi isyanı vuku bulmasından dolayı mesnetsiz bir takım ithamlar sonucunda, Şeyh Bazid, oğlu Şeyh Muhammed, Şeyh Abdulbarî, Seyyid Abdullah Hafid Gavsı Hizanî, Şeyh Alaaddin Ohinî, Şeyh Abdullah Tâpî gibi birçok zâtlarla birlikte İzmir'e sürgüne gönderildi. Sürgünden sonra bir süre daha Nizin'de kalan bu zatlardan Şeyh Bazid Arınç köyüne gitmiş olup orada vefat etmiştir. Şeyh Abdulbari Kaşak köyüne, Şeyh Kamil ise Ürüs köyüne gitmiştir. Şeyh Muhammed ise Nizin köyünde kalıp irşad faaliyetlerine devam etmiştir.⁹⁸

Şeyh Muhammed, Nizin köyünde medrese ve dergâh inşasına başlar. Nizin köyündeki inşa faaliyeti tamamlandıktan sonra, bir yandan Mutki'de yoğun bir şekilde irşad faaliyetleri sürdürürken, diğer taraftan medresede ilim talebesi yetiştirir. Bölgede kısa süre içerisinde adı duyulmaya başlayan tekkeye, talebeler ilim tahsil etmek için; ilim tahsil edenler ise manevi eğitim görmek için gelmeye başlar.⁹⁹

Bitlis ve çevresinde faaliyet gösteren diğer ilim ve tasavvuf merkezlerinin yanında Mutki ilçesi kadiri meşayihleri için irşad sahası haline gelmiştir. Özellikle bu bölgede kurulan tekkelerin faaliyetleri insanların manevi ve sosyal yaşantısına olumlu birçok etkisinin olduğu görülmektedir. Halen halkın dini inançlara olan bağlılığı, devlete ve millete karşı asayişî terk etmemelerinde bu tekkelerin önemli katkısı olmuştur. Bunun yanında Mutki tekkelerinde postnişinlik yapan şeyhlerin hem devlet ricali üzerinde, hem de bölge halkının maddi sorunlarının çözümü üzerinde ciddi etkileri

⁹⁵ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 21.

⁹⁶ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 115.

⁹⁷ Nizin Tekkesinin kuruluş tarihi hakkında net bir bilgiye ulaşılamadı fakat Şeyh Said İsyana yakın bir zamanda kurulmuş olması hasebiyle, 1920-1925 yılları arasında tekkenin faaliyete başlamış olması muhtemeldir.

⁹⁸ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 21.

⁹⁹ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 22.

olmuştur. Arazi anlaşmazlıkları, kan davaları, aşiretler arasında çekişme vs. halk ihtilafa düştüğü konularda tekke şeyhlerine başvurmuş çözüm için onlardan gelen hükümleri kabul etmişlerdir. Böylece olaylar daha da fazla büyümeden herkesin razı olacağı bir şekilde sulh yoluyla çözüme kavuşulmuş olurdu.¹⁰⁰

Nizin tekkesi, aynı zamanda bölge merkezinden gelip köyüne gitmek isteyen vatandaşın konaklama yeri haline de gelmiştir. Tekkeye gelen halk, hem istirahat eder hem Şeyhin sohbetinden, feyz ve bereketinden nasibini alır, köyüne o şekilde dönerdi. Şeyh Muhammed'in çocukları ve torunları hem ilim ve irşadla iştigal ederken aynı zamanda yaptırdıkları değirmenle, tarımla, hayvancılıkla, tekkenin ve talebelerin ihtiyacını karşılardı.¹⁰¹

Şeyh Muhammed'den sonra tekkenin postnişinliğine oğlu Şeyh Safiyuddin geçmiştir. Fakat onun da bir süre sonra bazı nedenlerden dolayı İstanbul'a göç etmesiyle Nizin tekkesinin faaliyeti sona ermiştir. Tekke binası uzun yıllar boyunca boş kalmasından dolayı günümüzde sadece yıkıntıları kalmıştır.¹⁰²

2.2.2. Hocaları:

Şeyh Safiyuddin, küçük yaşlardan itibaren iyi bir eğitim almış, dönemin tanınan birçok alimin ders halkasına katılmıştır. Bunlar arasında Şeyh Ahmed Hizanî, Şeyh Mehmet Şefik Karaboyî (v. 1995), Şeyh Mazhar Ohinî (v. 1989), Şeyh Halid Ohinî (v. 1986), Şeyh Nureddin Kaşakî (v. 1994) gibi değerli zatlar da vardır. Bu ulemalardan özellikle Seyyid Şeyh Mehmet Şefik, Safiyuddin Geylani'nin eğitim ve tasavvufî hayatının şekillenmesinde önemli etkisi olmuştur.¹⁰³ Bu nedenle çalışmanın bu kısmında onların hayatından bahsetmenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

¹⁰⁰ “Mutki hadisesinden dolayı tedibi lazım gelen aşiretlerin şeyhleriyle görüşülerek meselenin hakimane bir surette çözüme kavuşturulması” BOA, BEO, 999-74888, H-29.03.1315.

¹⁰¹ Mehmet Coşkun ile 1 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

¹⁰² Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 21.

¹⁰³ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 39.

2.2.2.1. Şeyh Muhammed b. Şeyh Bazîd el-Kadiri

Şeyh Muhammed, Şeyh Bazid b. Şeyh Hasan'ın dört oğlundan en küçüğüdür. 1308/1889-90 yılında Siirt'in Baykan İlçesine bağlı Kermete köyünde dünyaya geldi. İlim ve tasavvuf eğitimine babasının yanında başlamıştır. Daha sonra eğitimine devam etmek için Farqine bu günkü ismiyle Diyarbakır'ın Silvan ilçesine Seyda Molla Hüseyin Küçük'ün yanına gider.¹⁰⁴ Bir süre sonra Ağrı'nın Doğubayazıt ilçesinde bulunan İshak Paşa medresesine gider ve dönemin büyük alimlerinden dersler alır. Tefsir, hadis, fıkıh, evliya menkıbeleri gibi dersler almasının yanında daha çok tasavvuf ilmi ile alakalı eğitim görür.¹⁰⁵

İshak Paşa medresesinden bazı nedenlerden dolayı ayrılmak zorunda kalan Şeyh Muhammed, Siirt'in Kurtalan ilçesine bağlı Teylan (Oyacık) köyüne gider. Şeyh Kasım b. Şeyh Nureddin b. Şeyh Kasım Dervişnebi'den hilafet alır.¹⁰⁶

Şeyh Muhammed, Şeyh Kasım'dan hilafet aldıktan sonra Mutki'nin Nizin (Yenibağ) köyüne döner. Babasının vefatı üzerine Nizin tekkesinin postnişinliğine geçen şeyh ilim ve irşad faaliyetlerini ömrünün sonuna kadar orada devam ettirir.¹⁰⁷

Şeyh Muhammed'in çok cesur bir insan olduğunu belirten müellif, onun Allah'tan başka hiç kimseden ve hiçbir şeyden korkmadığını belirtmiştir. Şeyh Safiyuddin bu konu hakkında Şeyh Alaaddin Ohinî ile arasında geçen diyalogu şu şekilde anlatıyor: “Şeyh Alaaddin Ohinî bir gün gelerek dedi ki: Senin baban Şeyh Muhammed ‘jir’ di. O nedir diye sorduğumda, Jir cesur demek, mahir demek tıpkı Hz. Ali gibi”.¹⁰⁸

Ömrünü, ilme, irfana ve özellikle ahlaklı bir birey yetiştirmeye adanmış Şeyh Muhammed 1374/1955 yılında Nizin'de vefat etmiştir. Türbesi, nizin köyü sınırları içerisinde bulunan mezarlıkta bulunmaktadır.¹⁰⁹

¹⁰⁴ Hayatı için bkz. Mehmet Çiçek, “Seyda Molla Hüseyin Küçük'ün Hayatı ve İlmi Kişiliği”, *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, S. II, s.124-139. Kasım 2019.

¹⁰⁵ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 115.

¹⁰⁶ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 115.

¹⁰⁷ Konu ile ilgili detaylı bilgi ‘Nizin Tekkesi’ başlığı altında ele alınmıştır.

¹⁰⁸ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 99.

¹⁰⁹ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 115.

2.2.2.2. Seyyid Şeyh Mehmed Şefik Çiçek:

Şeyh Şefik Efendi, Seyyid Kamil b. Şeyh Bazîd'in yedi çocuklu evlatlarından en büyüğüdür. 1907 yılında Bitlis merkeze bağlı Korê mezrasında dünyaya gelmiştir. Ailesi daha sonra Bitlis'in Mutki İlçesine bağlı Kâşâk köyüne taşınmıştır. Babası vefat ettikten sonra Şeyh Şefik Efendi, ilim tahsilini yarıda bırakıp evin geçim işleriyle uğraşmaya başlar. İşlerin ağırlığı ve İlme olan iştihakı her geçen gün artan Şeyh Efendi, evin geçim işlerini kardeşlerine bırakıp, yarıda bıraktığı medrese eğitimine geri döner.

Şeyh Şefik, ders aldığı dönemin meşhur alimleri ve ilim tahsili için gittiği köyler şunlardır:¹¹⁰

1. Şeyh Alaaddin Ohini
2. Havil'de Molla Ramazan
3. Şeyh Muhammed Erboyi
4. Şeyh İsmail Kolasî
5. Molla Abdullah Balekanî
6. Seyda Mola Cafer Balekanî
7. Molla Mehmet Marnikî

Şeyh Şefik, Şeyh Alaadin Efendi'nin yanında ilim tahsil ederken, Karaboy köyünden Amer Ağa'nın isteği, Şeyh Alaaddin Ohini'nin tavsiyesi üzerine karaboy köyüne gider ve orada Karaboy medresesinin temellerini atar. Karaboy köyünde tedrisata başladıktan sonra amcası Şeyh Muhammed b. Şeyh Bazîd el-Kadirî, talebelerini karaboy köyüne gönderir. Bu sıralarda Şeyh Şefik, medreselerde okutulan sıra kitaplarını daha tamamlamış değildi. Öğle vaktine kadar talebelerin dersini verir, öğleden sonra da Aşağı Karaboy köyünün imamı olan Molla Mahfuz'un yanında dersini okuyup vazifesine geri dönerdi. Kadirî şeyhi olan Şeyh Nureddin, Şeyhanlı Molla Derviş, Bübanlı Molla Sıddık, Şeyh Edhem ve Şeyh Safiyuddin, ilk talebeleridir. En son kitabını okumak üzere tekrar Ohin'e döner ve ilmî icazetini Şeyh Alaaddin'den alır ve tekrar Yukarı Karaboy köyüne döner. Sihatının son dönemlerine kadar ömrünü talebe yetiştirmekle geçirir. Artan rahatsızlığından dolayı tedavi olma amacıyla İstanbul'a

¹¹⁰ Seyyid Maşallah Çiçek (Oğlu) ile 15 Mayıs 2020, tarihinde yapılan mülakat.

gider. Burada iki yıl kaldıktan sonra Mart 1995 yılında vefat eder. Vasiyeti üzerine İstanbul Maltepe Başbüyük mezarlığına defnedilir.¹¹¹

Ömrünü talebe yetiştirmekle geçiren Şeyh Şefik, hem alet ilimlerinde hem de dini ilimlerde otoriter idi. Şafii fikhında da otoriter olan Şeyh Efendi, bilhassa Ferâiz (miras hukuku) konusunda daha da ön plandaydı. Talebelerinden Molla Naim anlatıyor: "Ben bir feraiz kitabını Amcazadem Molla Üzeyr'in yanında okuyordum. O yaz Molla Üzeyr beni Karaboy'a gönderdi. Şeyh'in yanında feraiz okuyordum. Şeyh Efendi, sanki bir çocuğa Amme cüzü verir gibi o zor meseleleri suhuletle anlatırdı. Oysaki daha önce Molla Üzeyr bana bu dersi verirken ders esnasında terlerdi. Bu konudaki yetkinliğini merak edip Şeyh Şefik'e sordum.

-Seyda siz bu kitabı çok mu okuttunuz? Bu şekilde hiç takılmadan rahat ders verebiliyorsunuz?

*Hayır, bu Şeyh Alaaddin Ohinî'nin bereketidir, dedi.

Şeyh Efendi ilimde otorite olmasına rağmen onun talebeleri daha ziyade onun feyz ve bereketinden bahsederler. Talebesi Molla Arif'in anlattığına göre "*Şeyh Şefik döneminde ilmi konuda ondan daha iyi olan birçok alim vardı ama hiç birinin verdiği dersi onun ki kadar feyizli ve bereketli değildi.*" Aynı zamanda talebesi olan büyük oğlu Seyyid Maşallah der ki "*Şeyhin dersine hayran kalmamak elde değildi. Dersi, çivi çakar misali anlatırdı.*"

Kadirî ailesi, birçok Kadirî Meşayih'i yetiştirmiştir. Amcası Şeyh Muhammed de bir kadirî şeyhiydi; ancak Şeyh Şefik, üstadı olan Nakşibendî Şeyhi Şeyh Alaaddin-i Ohinî'ye intisap etmiştir. Şeyh Alaaddin kendi oğulları dahi hiç kimseye halifelik icazeti vermemiştir.¹¹² Şeyh Alaaddin'in vefatından sonra Şeyh Şefik Efendi hiç kimseye intisap etmedi.¹¹³

Şeyh Şefik, zühd hayatından taviz vermeyen bir alimdi. Yemek yeme konusunda sünneti seniyyeye son derece riayet eder. Onun yediği yemeği gören her şahıs

¹¹¹ Seyyid Maşallah Çiçek (Oğlu) ile 15 Mayıs 2020, tarihinde yapılan mülakat.

¹¹² Ömer Tayfur Yücel, *Şeyh Muhammed Diyâuddin'in Hayatı ve Tasavvufi Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005, s. 51.

¹¹³ Emrullah Çiçek (Torunu) ile 26 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat

yediklerinin bir çocuk yemesinden daha fazla olmadığını dile getirir. Kerp köyünden bir kabile bayramda şeyhi ziyaret ederler. Şeyh Şefik bir köylüyü sorar, hasta olduğunu ve maddi durumu da iyi olmadığını öğrenince, oğlu Seyyid Maşallah'a kendi parasından bir miktar vermesini söyler ve işaret parmağını kaldırarak şöyle der: Maşallah! Terka dünyayı bide (Maşallah! Dünya sevgisini terk et).¹¹⁴

2.2.2.3. Seyyid Şeyh Nureddin El-Kadirî Tutgun:

Seyyid Şeyh Nureddin, mutasavvıf bir ailenin çocuğu olark Bitlis'in Mutki İlçesi'nin Nizin köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Kadiri ve Nakşibendi tarikatı müşidlerinden Seyyid Şeyh Abdulbari el-Kadiri'dir. Peygamber Efendimizin 36. Kuşaktan torunudur. Şeyh Nureddin On yaşında Kur'ân-ı Kerîm'i hatmettikten sonra şarkın önemli medreselerinden olan Ohin Alaiyye medresesinin mudakkik alimlerinden Nahiv, sarf, mantık, akaid, tefsir, hadis ve fıkıh alanlarındaki ilimleri tamamlayarak 1948 yılında Ohin Alaiyye medresesinden mezun olmuştur. Medresenin üstadı Şeyh Alaaddin'den şifahi icazet, oğlu Şeyh Mazhardan da yazılı icazet almıştır. İcazet törenlerinde mücazlar kendi icazetlerini kendileri okudukları halde, medresenin baş müderrisi Şeyh Alaadin'in sevgi ve beğenisini kısa sürede kazandığı için şeyhin icazetini Üstad bizzat kendisi okumuş ve talebesi için uzun uzun dua etmiştir.¹¹⁵ Olağandışı olan bu durum üstadın talebesine vermiş olduğu değeri ve muhabbeti göstermektedir. Yıllar geçmesine rağmen yapılan dua halen şöhretini korumaktadır. İcazet aldıktan sonra baba ocağı olan Kaşak köyüne dönerek burada müderrisliğe başlar ve burada kaldığı süre içerisinde birçok talebe yetiştirmiştir.¹¹⁶

Şeyh Nureddin'in ders aldığı dönemin meşhur alimleri şunlardır:

1. Şeyh Alaaddin Ohini
2. Şeyh Mazhar Ohini
3. Şeyh Halid Ohini
4. Seyyid Şeyh İsmail el-Kadirî Arboyî

¹¹⁴ Seyyid Maşallah Çiçek (Oğlu) ile 15 Mayıs 2020 tarihinde yapılan mülakat.

¹¹⁵ Seyyid Fatih Tutgun (Torunu) ile 07 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

¹¹⁶ Seyyid Fatih Tutgun ile 07 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat

5. Seyyid Şeyh Mehmet Şefik el-Kadirî Karaboyî,
6. Üstad Molla Mahfuz Bitlisî
7. Üstad Molla Reşid-i Tortopi¹¹⁷

1950 yılında babası ve manevi mürşidi Şeyh Abdulbarî'nin vefatından sonra Seyyid Şeyh Memduh Birifkani'nin halifesi Siirt'in büyük mutasavvıfı Kadiri tarikatı mürşidi Mürşidu'l-Kamil Şeyh Muhammed Sıddık et-Teylani'ye intisap eder. Şeyh burada nefsi terbiye etme ve seyr u sülûk yapmak üzere halvete girer. Şeyh Muhammed Sıddık kendisine “sen zaten pilavını hazırlamışsın, bir tek yağ eksik kalmış, al sana yağını ve irşad vazifene devam et” diyerek kısa süre zarfında mezun edip irşad vazifesiyle görevlendirmiştir. Burada kaldığı süre içerisinde Siirt'in meşhur ulemasından üstad Molla Said-i Cimzerkî (Yargıcı)'den ilim alanında icazet almıştır. Buradan döndükten sonra Kadiri tarikatı mürşidi olarak irşad vazifesine başlayan Şeyh Efendi ikamet ettiği köyden 1977 yılında Tatvan'a taşınmış ve burada da ders vermeye devam etmiştir.

Onu tanıyanların anlattığına göre; müderrislik ve mürşidlik vazifesini birlikte sürdüren Şeyh Nureddin kendisine teklif edilen maaş karşılığı hiçbir resmi görevi kabul etmemiş ve yapılacak hizmetin Allah rızası için olması gerektiğini her zaman için kendisine düstur edinmiştir. Şeyh Nureddin sade yaşamıyla, insanlara olan şefkat ve merhametiyle, alçak gönüllülüğüyle, hoşgörüsüyle, iffet ve hayasıyla, güler yüzlülüğüyle, cömertliğiyle, adalet ve hak duyarlılığına sahip olmasıyla sünnet-i seniyyenin takipçisi olmuş ve azami derecede de hayatına tatbik etmeye çalışmıştır. Şeyh Efendi sahip olduğu ahlaki meziyetleri, takva ve ihlâsı neticesinde ders okuduğu hocaları başta olmak üzere dönemin büyük alimleri tarafından takdir edilmiş ve saygı görmüştür.¹¹⁸

Şeyh Nureddin Efendi'nin “Fevaid”, Şafii ve Hanefi mezheplerine göre “Nikah” adlı eserleri vardır.

¹¹⁷ Seyyid Fatih Tutgun ile yapılan mülakat.

¹¹⁸ Seyyid Fatih Tutgun ile 07 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat

Ömrünü ilim ve irşad hizmetine adayan Şeyh Efendi 23 Ağustos 1994 yılında vefat etmiştir. Bitlis kadiri mezarlığında medfundur.¹¹⁹

2.2.2.4. Molla Ahmed Hizanî el-Uçumî:

Molla Ahmed Bitlis'in Hizan ilçesine bağlı Uçum (Sürücüler) köyündendir. Bitlis'in Mutki ilçesinde müftülük yapmıştır.¹²⁰ Şeyh Fethullah Verkanisi'nin talebesidir.¹²¹

Şeyh Alaaddin Ohini'nin talebelerinden biri başından geçen bir hadiseyi şu şekilde anlatıyor: “Ben Mutki tarafına yaptığım bir yolculukta Şeyh Alaaddin Ohini ile beraberdim. Şeyh Abdest almak istedi, eline su dökmek için ibriği aldım. O sırada Mutki’de Müftü olan Molla Ahmet el-Uçumî geldi ve ibriği elimden alarak dedi ki: “Ben onun babasının hizmetçisiydim, oğlunun da hizmetçisi olacağım”. Bu müftü hakikatte Şeyh Fethullah’ın talebesi ve aynı zamanda uzun yolculuklarda hizmetçisiydi. Şeyh Alaaddin onun bu sözlerini işitince:” “Babanın hizmetçisi, oğlunun efendisi olur” dedi.¹²²

2.2.2.5. Şeyh Muhammed Mazhar Ohinî:

Şeyh Mazhar Şeyh Alaaddin'in en büyük oğludur.¹²³ 1331/1911 yılında Mutki'nin Pırnaşın (Ocaklı) köyünde dünyaya geldi. Kadiri Şeyhlerinde Seyyid Rabia ile evlenen Şeyh Mazhar'ın dördü erkek çocuk, ikisi kız çocuk olmak üzere toplamda altı çocuğu olmuştur.¹²⁴

¹¹⁹ Seyyid Ali Haydar Tutgun (Torunu) ile 07 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

¹²⁰ Hüseyin Beytekin, *Şeyh Fethullah Verkanisi Hayatı ve Tasavvufî Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncüyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2019, s.14.; Şeyh Asım Ohinî, a.g.e, s.86.

¹²¹ Abdulvahid Yıkılmaz, *Şeyh Fethullah el-Verkansî'nin Fıkhi Yönü ve Fetvalarının Tetkiki*, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniveristesesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2018, s.18.

¹²² Erişim Tarihi; 20 Mayıs 2020; http://www.cevaplar.org/index.php?content_view=5277&ctgr_id=121

¹²³ İbrahim Baz, *Şeyh Asım Ohini ve Birketü'l-Kelimât fî Menâkıbi Ba'di's-Sadat İsimli Eseri*, Nizamiye Akademi Yayınları s. 40.

¹²⁴ Önder Gök, *Şeyh Mazhar Ohini'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncüyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2019, s.17.

Tasavvufi eğitime babasının yanında başlayan Şeyh Mazhar, babasının vefatı üzerine ilim tahsilini Şeyh Mahmud Karaköyî'nin yanında tamamlayarak hilafet almıştır.¹²⁵

Şeyh Mazhar, nefsinin tezkiye etmek ve cediti gibi Nakşibendiyye tarikatı usullerine göre insanları irşad etmek üzere, Babası Şeyh Alaaddin Efendi'nin gözetiminde seyr u sülûk'a başladı.¹²⁶ Babasının yanında 13 yıl boyunca eğitime devam etti. Şeyh Alaaddin vefat etmeden önce yanında bulunan müridlerine Şeyh Muhammed Diyaüddin'in halifesi Şeyh Mahmud Karaköyî'ye intisap etmelerini tavsiye etmiştir. Bu tavsiye üzerine Şeyh Mazhar, Şeyh Mahmud'a intisap eder ve ondan kısa bir süre içerisinde hilafet alır.¹²⁷

Şeyh Mazhar Efendi, Şeyh Mahmud Karaköyî'den hilafet aldıktan sonra ilim yolunda birçok talebe yetiştirmiştir. Şeyh Safiyüddin'in de hocalığını yapan Şeyh Mazhar Efendi'nin talebeleri arasında ön plana çıkan şunlardır:¹²⁸

1. Sadrettin Yüksel : Türkiye çapında ün salmıştır.
2. Nizipli Molla Salih
3. Molla Kamil: Muşa'a bağlı bulunan Avzût köyünden olan müderristir.
4. Molla Sıddık: Bitlis'in Ahlat ilçesine bağlı Kuştiyan köyündendir.

Şeyh Mazhar kendisinden sonra üç kişiye hilafet vermiştir. Bunlar:

1. Şeyh Safvetullah: Şeyh Mazhar Efendi'nin Oğludur.
2. Molla Üzeyir: İyi bir alim ve mutasavvıf olarak bilinen Molla Üzeyir, irşad vazifesini Van civarında yapmıştır.¹²⁹
3. Antepli Molla Alaaddin: İrşad hizmetlerini Ağrı bölgesinde yürütmüştür.¹³⁰

¹²⁵ İbrahim Baz, *a.g.e*, s.40.

¹²⁶ Önder Gök, *a.g.e*, s.19.

¹²⁷ Önder Gök, *a.g.e*, s.19.

¹²⁸ Mehmet Aydın, *Bir Eğitim Kurumu Olarak Ohin Medresesi*, Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncüyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2019, s. 45-46.

¹²⁹ Mehmet Aydın, *a.g.e*, s.46

¹³⁰ İbrahim Baz, *a.g.e*, s.40

Şeyh Mazhar'ın bilinen beş eseri vardır. Yazma eserler halinde olup Ohin Medrese Kütüphanesinde bulunan eserleri şunlardır:

1. Nehcetü'z-Zekiyye fî Âdab-ı Tarîkat-ı Nakşibendiyye: Şeyh Muhammed Mazhar tarafından el yazısıyla kaleme alınan ve tasavvuf ile ilgili önemli bilgilere sahip olan bu eser 287 sayfadan ibarettir.
2. Risaletün fî Hakk-ı Iskat: 55 sayfadan oluşan bu eser, iskat¹³¹ ile ilgili faydalı bilgileri sunmuştur.
3. Risâletün fi't-Tasavvuf
4. Risâletün fî Kader ve Kaza: Bu eser el yazısıyla yazılmış olup 15 sayfadan ibarettir. Bu eserinde ehli-sünnet çizgisini savunan Şeyh Mazhar, Kaderiyye¹³² ve Cebriyye'yi¹³³ de redetmiştir.¹³⁴
5. El-Mektubatu'l Mazhariyye: 112 mektuptan oluşan bu eser, fıkhi konuları içerir. Şeyh Mazhar bu eserinde, günümüz toplumunda çözüm bekleyen güncel İslam hukuku konularıyla ilgili birtakım bilgiler sunmaktadır.¹³⁵

Şeyh Mazhar Siirt'in Baykan ilçesinde bir sulh esnasında 1 Ocak 1989 tarihinde vefat etmiştir. 75 yaşında ebedî aleme göç eden Şeyh Ohin'de bulunan aile kabristanlığına defnedilmiştir.¹³⁶

2.2.2.6. Şeyh Halid Ohinî:

Şeyh Halid Şeyh Alaaddin'in ortanca oğludur.¹³⁷ 1334/1914 yılında Siirt'in Minar nahiyesine bağlı Verkanıs köyünde dünyaya geldi.¹³⁸ Şeyh Halid Efendi,

¹³¹ Vefat eden bir kimsenin ardından bazı ibadetlerle ilgili borçlarının düşürülmesi için ihtiyaç sahiplerine fide ödenmesi konusunda başvuru yöntem.

¹³² Fiillerin sadece insan iradesiyle gerçekleştiğini ileri süren itikadi mezhebe verilen isimdir.

¹³³ İnsanın kendisine has bir iradeye sahip olmadığını, İnsanların yaptığı bütün fiillerin ilahi gücün tesiriyle meydana geldiğini savunan gruba verilen isimdir.

¹³⁴ Mehmet Aydın, *a.g.e.*, s.46.

¹³⁵ İbrahim Baz, *a.g.e.*, s.40.

¹³⁶ Önder Gök, *a.g.e.*, s.24

¹³⁷ İbrahim Baz, *a.g.e.*, s.41.

¹³⁸ Mehmet Aydın, *a.g.e.*, s.47

tasavvufî eğitime babasının yanında başlamıştır ve bu eğitimi 12 yıl boyunca sürdürmüştür. Fakat babası Şeyh Alaaddin, kimseye halifelik vermediği gibi Ona da hilafet vermemiştir. Şeyh Halid, abisi Şeyh Mazhar'da olduğu gibi babasının tavsiyesi üzerine Şeyh Mahmu Karaköyü'nün yanında eğitim tamamladı ve kısa süre içerisinde hilafet almıştır.¹³⁹ İlim ve irfanından dolayı alimler tarafından 'Halid-i Sanî' diye adlandırıldı.¹⁴⁰

Şeyh Halid, Zokayd Şeyhlerinden Şeyh Mahmud'un kızıyla evli olup, beşi erkek, dördü kız olmak üzere dokuz çocuğu olmuştur. Erkek evlatlarının hepsi medrese ilimlerini tahsil etmişlerdir.¹⁴¹

Şeyh Halid'in hayatı ilim ve irşad ile geçmiştir. Bu uğurda birçok talebe ve halife yetiştirmiştir. Şeyh Safiyuddin Geylani'nin de hocası olan Şeyh Halid Efendi'nin belli başlı talebeleri şunlardır:¹⁴²

1. Molla Nurullah Godişki: Arapça, Farsça ve Kürtçe olarak kaleme aldığı şiir ve manzum eserleriyle meşhurdur.
2. Molla Muhammed Şirin: Mutkili olan Molla Muhammed, Muş ve Çanakkale'de Müftülük vazifesinde bulunmuştur.
3. Şeyh Mahmud: Siirt'in Arbo köyünden olan Şeyh Mahmud ilmiyle meşhur, hizmetleriyle tanınmış bir zattır.
4. Molla Hüseyin Diyarbekrî
5. Molla Abdusselam-ı Diyarbekrî¹⁴³

Şeyh Halid, kendisinden sonra hilafet verdiği zatlar ise şunlardır:

1. Şeyh Selim-i Zokaydî
2. Molla Abdurrahman Karaköyî
3. Molla Hüseyin Sîsemi / Şirvanî
4. Molla Abdullah Karaköyî

¹³⁹ Mehmet Aydın, *a.g.e*, s.47

¹⁴⁰ İbrahim Baz, *a.g.e*, s.41.

¹⁴¹ Mehmet Aydın, *a.g.e*, s.47.

¹⁴² Mehmet Aydın, *a.g.e*, s.50.

¹⁴³ Mehmet Aydın, *a.g.e*, s.50.

5. Molla Masum el-Gudişki
6. Malazgirtli Molla Abdullah¹⁴⁴

Şeyh Halîd yakalanmış olduğu hastalıktan dolayı tedavi gördüğü Ankara Çankaya Hastanesinde 25 Ocak 1986 yılında vefat etmiştir. Cenazesi Ohin köyünde bulunan aile kabristanlığına defnedilmiştir.¹⁴⁵

2.2.3. Talebeleri

Şeyh Safiyuddin tekkede postnişinlik yaptığı dönemde birçok talebe yetiştirmesine rağmen kimseye hilafet vermemiştir. Şeyhin ön plana çıkan talebelerinden bazıları şunlardır:

1. Şeyh Takiyuddin Geylani
2. Şeyh Cemaleddin Geylani
3. Şeyh Takiyuddin Baydur
4. Şeyh Nasır Kaya
5. Şeyh Siraceddin Baydur
6. Faik Gülmez
7. Şeyh Kutbeddin Bayav¹⁴⁶

2.2.4. Tarikat Silsilesi

Tasavvuf ilmini öğreten mürşidin Hz. Muhammed'e kesiksiz şekilde ulaşan bir silsileye sahip olması gerekir. Hz. Muhammed'in manevi otoritesini devam ettiren tasavvuf büyükleri, tasavvuf eğitimi için bunun gibi bir silsileye sahip olmanın önemini vurgulamışlardır. Böyle bir silsileye sahip olan Şeyh Safiyuddin'in tarikat silsilesi şu şekildedir:

¹⁴⁴ İbrahim Baz, *a.g.e.*, s.41.

¹⁴⁵ Mehmet Aydın, *a.g.e.*, s.51

¹⁴⁶ Şeyh Takiyuddin Baydur ile 3 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

1. Enbiyalar Serveri Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v)
2. Hz. Ali b. Ebutalib
3. Şeyh Hasan Basri
4. Şeyh Habib Acemi
5. Şeyh Davud-i Tâî
6. Şeyh Maruf-î Kerhi
7. Şeyh Serî es-Sakâtî
8. Cüneyd-i Bağdadî
9. Şeyh Ebû Bekir eş-Şiblî
10. Şeyh Abdulvahid Temimî
11. Şeyh Ebu'l-Ferec et-Tartusî
12. Şeyh Ali el-Hakkarî el-Kureşî
13. Şeyh Ebu Saîd el-Mubarek el-Mahzumî
14. Sultan el-evliya Bazullah el-eşheb Muhyiddin Seyyid Şeyh
Abdulkadir Geylani
15. Şeyh Abdulaziz el-Geylanî
16. Şeyh Muhammed el-Hettaki el-Kadirî
17. Kutbul Arifin Şeyh Semsuddin el-Kadirî
18. Şeyh Arifubillah Sıryuddin el-Kadirî
19. Şeyh Arifubillah Zeynuddin el-Kadirî
20. Şeyh Veliyuddin el-Kadirî
21. Şeyh Nureddin el-Kadirî
22. Şeyh Husamuddin el-Kadirî
23. Şeyh Kutbu'l-evliya Muhyeddin el-Kadirî
24. Şeyh Ebubekir el-Kadirî
25. Şeyh Osman el-Kadirî
26. Şeyh Ebubekir el-Kuddusî el-Alusî
27. Şeyh Mahmud el-Musulî el-Kadirî
28. Seyyid Nureddin el-Birifkanî
29. Şeyh Abdulhamîd el-Kadirî
30. Arifu Billah Alî el-Kadirî
31. Şeyhur-Rabbani Abdulkahhar el-Memanî

32. Şeyh Kasım Sanî el-Kadirî
33. Şeyh Muhammed el-Kadirî
34. Şeyh Safiyuddin Geylanî¹⁴⁷

2.3. KİŞİLİĞİ

Safiyuddin Efendi orta boylu, buğday tenli, nahif yapılı, güler yüzlüydü. Sakalı seyrek ve bir tutamı geçmezdi. Az yer, az uyur gereksiz yere konuşmazdı. Vakur ve cömert bir insandı. Yumuşak huylu olmanın yanında, yeri geldiği zaman cesur, sert ve adildi. Sade bir hayat yaşamayı yeğleyen Şeyh Safiyuddin lüks, gösteriş ve israftan da sakınmıştır. Davranışlarında sünnet-i seniyyeye ittiba etmeye dikkat ederdi. Hal ve hareketlerinden ve hitabındaki inceliğinden kendisiyle muhabbet edenlerde gayr-i ihtiyari bir hürmet duygusu oluşurdu.¹⁴⁸

Güçlü bir hafızaya sahip olan Şeyh Safiyuddin seneler evvel şahit olduğu mevzuları ve Şeyhleriyle olan muhabbetleri hatırlar, bir bir anlatırdı. Oldukça geniş nüfusa sahip Geylani aşiretine müntesip olan hemen hemen herkesi tanır durumlarını sorar özellikle de yeni doğan çocukların isimlerini not defterine kaydederd. ¹⁴⁹

Bir tasavvuf erbabının hayatını ele alırken onu çeşitli yönleriyle açıklamak, konunun daha iyi anlaşılması bakımından önemlidir. Son dönem sufilerinden biri olan Şeyh Safiyuddin tasavvufi kişiliği ve ilmi kişiliğinin yanında edebi kişiliğiyle de ön plana çıkmaktadır. Çalışmanın bu kısmında Safiyuddin Efendi'yi daha iyi tanıyabilmemiz için onun kişilik özelliklerinin üzerinde durmamız yerinde olacaktır.

2.3.1. Tasavvufî Kişiliği

Şeyh Safiyuddin, İslam'ın ölçülerine bağlılık konusunda son derece hassas davranırdı. Herkese halince muamele eder ve meşrebine uygun olarak muhabbet ederdi. Bundan dolayı sohbetleri sıkıcı gelmezdi. İnsanın her daim nefsiyle mücadele içerisinde

¹⁴⁷ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 71-72.

¹⁴⁸ M. Cevat Geylani (Oğlu) ile 1 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

¹⁴⁹ Nur Muhammed Geylani (Oğlu) ile 1 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

olmasını tavsiye eden Şeyh, hakiki tasavvuf ehlinin bütün varlığını Allah yolunda feda eden kişi olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla Şeyh Safiyuddin'in yaşamında ve kişiliğinde tasavvufi izler görmek mümkündür.¹⁵⁰

Safiyuddin Efendi, ilim tahsiliyle meşgul olurken bunun yanında babası Şeyh Muhammed'in vefatından sonra Nizin tekkesinin ihtiyaçlarıyla ilgilendi ve irşad faaliyetlerini bilfiil sürdürdü. İstanbul'a göçtüktan sonra bir tekkeye bağlı olmasa dahi irşad faaliyetlerine devam etmekten geri durmadı. Bulunduğu bölgede gördüğü değer ve saygılıktan dolayı anlaşmazlıkların çözümü için kendisine danışılır, O da sulh için aracı olurdu. Böylece sorunların büyümesine çokça mani olmuştur.¹⁵¹

Çeşitli vesilelerle kendisini ziyarete gelen alimlere değer verir, kendisinden küçük dahi olsa sahip olduğu ilim ve nesebden dolayı hürmet gösterirdi. Evlatlarına da alimlere karşı saygıda kusur gösterilmemesini vasiyet ederdi. Etrafını hep şefkat nazarıyla süzer, tek tek hal hatır sorar, ortamda bulunan herkesle yakından ilgilenirdi. Kimseyi incitmez, sevdiğini Allah için sever, sevmediğine de Allah için buğz ederdi.¹⁵² Eserinde evlatlarına nasihat olarak kaleme aldığı şu sözleri bu konu hakkındaki hassasiyetini gösterir:

*“Ey oğlum! Eğer birisini seversen Allah için sev. Kimi sevmezsen de Allah için sevme. Dost ararsan menfaat için arama. Eğer dostluk istersen önce tecrübe et. Hakiki ise dostluk kur. Yoksa zarar görürsün.”*¹⁵³

*Azizim! Dedikoduya, gıybete kulak asma. Bunlar, tehlikelidir. İnsanı felakete götürür. Dilini tut. Nahoş kelimeler söyleme. Hata karşısındaki insanı daha da kötülüğe sürüklersin. Çünkü dil afetlerin anahtarıdır. Ne olursan ol büyüklere karşı saygı göster, ehl-i ilim ise daha fazla hürmet et. Hiç kimseyi hor görme. Çocuklara, yetimlere şefkat göster. Misafirleri en iyi şekilde ağırla. Tamahkâr olma. Çünkü cimrilik insanı Allah'ın yolundan uzaklaştırır ve insanı yalnız kılar.”*¹⁵⁴

¹⁵⁰ Nur Muhammed Geylani (Oğlu) ile 1 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

¹⁵¹ M. Cevat Geylani (Oğlu) ile 1 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

¹⁵² Nur Muhammed Geylani ile 1 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

¹⁵³ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 5.

¹⁵⁴ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 5.

Azîm! Şehvani şeylere kapılma. Çünkü şehvet, nefis ile şeytan işidir. Nefsin hevâsının peşine gitmezseniz rahat ve sükûnet içerisinde olursunuz. Nasıl ki babamız ve ceddimiz bu hususta hareket etmişler, biz de onlar gibi hareket edelim. Hiç olmazsa ondan hissedâr olalım. Çünkü büyük zatların yolundan gitmekle çok faydalar hasıl olur. Bu yalancı dünya her vakit bizi kandırır ve bizi felakete götürür. Öyleyse kendimize gelem ve Allah yolundan ayrılmayalım. Allah Tealâ bizi sırat-ı müstakimden ayırmasın”¹⁵⁵

Müellifin eserlerinde, Allah ve Peygamber sevgisinin yanında, ön plana çıkan diğer hususlardan birisi de dünyalık şeylere tamah edilmemesidir. Birçok şiirin konusunu da bu temel üzerine bina etmiştir.¹⁵⁶

Şeyh Safiyuddin’in eserlerinden de anlaşılacağı üzere kendisi alim, sufi, muttaki, Resulullah’a büyük bir muhabbetle bağlı olan, duygu yoğunluğunu içinde fazlasıyla yaşayan ve bunu beytlerinde dile getiren bir tasavvuf kişiliğine sahip insan tanımını yapmak mümkündür.

2.3.2. İlmî Kişiliği

Şeyh Safiyuddin’in çocukluk ve gençlik yıllarında başlayan ilme olan iştiağı ömrü boyunca devam etmiştir. Şeyhin ilmî kişiliğinin oluşmasında, tasavvufî eğitim gördüğü müridlerinin önemli etkisi olmuştur. Bunlar arasında, babası Şeyh Muhammed el-Kadirî ve Şeyh Mehmet Şefik el-Kadirî’yi saymak gerekir. Bu zâtların dışında ilmî kişiliğinin gelişmesinde okuduğu kitapların ve düşüncelerinden yararlandığı şahsiyetlerin de önemli etkisi olmuştur. Eserlerini incelediğimizde gerek kendi döneminde yaşayan, gerekse kendisinden önceki dönemlerde yaşayan alimlerin eserlerinden istifade ettiğini görürüz.¹⁵⁷

Tasavvuf alanında eserler kaleme alan müellifimiz, tekkesinde veya bulunduğu bölgelerde verdiği sohbet ve dersler, onun ilmî yönündeki ehliyetini göstermeye

¹⁵⁵ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 5-6.

¹⁵⁶ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 6.

¹⁵⁷ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 95.

yetecektir. Ayrıca geniş bir kütüphaneye sahip olması da onun ilme verdiği değeri göstermektedir.

Şeyh Safiyuddin'in ilmi kapasitesini gösteren bir diğer husus da, eserlerini, Osmanlı Türkçesi, Kürtçe, Arapça ve Farsça olmak üzere dört dilde kaleme alma başarısıdır.

Şeyh Safiyuddin, eserlerinde ilme ve ilim ehline yönelik bir takım değerlendirmelerde bulunmuştur. İlme olan iştiağı ve müridlerine olan sevgisinden dolayı, onlara olan muhabbetini şu sözleriyle ifade etmiştir: “Şeyh/alim dünyanın zîynetlerindedir.”¹⁵⁸ Bir başka sözünde ilmin önemine şu şekilde değinmiştir: “İlim ile hayat aşık ile maşuk gibi mücadele halindedir. Eğer sabır ederlerse ve zamanını her ilim için sarf ederse zafer kazanır.”¹⁵⁹

Şeyh Safiyuddin, ilmi çalışmalardan referans almaya ve konuşmalarının kaynaklara dayanmasına oldukça önem vermiştir. Bu çerçevede kitaplardan nakillerde bulunmuş, sohbeti veya dersi esnasında bu notlardan faydalanmıştır. Birçok ilimde ihtisas sahibi olan Şeyh, bunu dersleri, sohbetleri ve eserleriyle göstermiştir. Ayrıca bir mesele hakkında fetva verdiğiğinde, en kuvvetli fetvayı baz alarak hüküm vermiştir.¹⁶⁰

Görüldüğü üzere, özü ile ilmi şahsiyeti uyumlu bir zat olan, Şeyh Safiyuddin, ilim tahsil etmeye oldukça önem vermiş ve bu doğrultuda birçok gayret sarf etmiştir.

2.3.3. Edebi Kişiliği

Şeyh Safiyuddin, daha çok tasavvufi kişiliğiyle tanınması hasebiyle, edebî yönü arka planda kalmıştır. Şiirlerinin neşredilmemiş olması da bu yönünün bilinmemesinde etkisi olmuştur. Fakat şiirlerindeki ifade gücü, Türkçe, Arapça, Kürtçe ve Farsça dillerini beytlerinde etkili bir şekilde kullanabilmesi onun edebî yönünün ne kadar kuvvetli olduğunu göstermektedir.

¹⁵⁸ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 99.

¹⁵⁹ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 103.

¹⁶⁰ Nur Muhammed Geylani (Oğlu) ile 1 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

Şeyh Safiyuddin, ‘Vasiyyetü’s-safiiyye fi’l-işâretî’l-akli’l-müfid’ isimli eserinde, tevhid, münacat, naat, Hulafa-i Raşidîn ve Fatımatu’z-Zehra’ya yazdığı medhiye, mersiye vs. nazım türlerini kullanmakta ve bu alanda başarılı örnekler vermiştir. Şeyh Safiyuddin tekkede yetişmiş bir sufi olmasına rağmen tasavvufi halk edebiyatından daha çok divan edebiyatını benimsemiş ve eserlerini bu doğrultuda kaleme almıştır.¹⁶¹

Kadirî tarikatı meşayihlerinden olan Safiyuddin Efendi, şiirlerinin özellikle son beyitlerinde kendi ismini kullanmıştır. Bununla birlikte “Safâ”, “Safiyen”, “Safi” isimlerini de mahlas olarak kullanmıştır.

2.4. ESERLERİ

Safiyuddin Geylani’nin sohbetleri ve irşad faaliyetlerinin yanında kaleme almış olduğu nesir, nazım türünde yazma eserleri ve risaleleri mevcuttur. Bununla birlikte literatürde eserlerini ihtiva eden veya tanıtan herhangi bir bilgi ve çalışmaya ulaşamadık. Şeyh Safiyuddin’in yazma eser olarak tespit ettiğimiz belli başlı eserleri şunlardır:¹⁶²

1. “Ed-Dürretü’n-nefisetü’l-mardiyye fi Sülâleti’l-Kâdiriyyeti’l-Haseniyye”
2. “Vasiyyetü’s-Safiiyye fi’l-işâretî’l-akli’l-müfid”,
3. “Mecmuu’l-efkâr ve kuyûdu’l-eşyâ”

2.4.1. Eserlerinin Dil ve Anlatım Özellikleri

Safiyuddin Efendi, eserlerini Arapça, Osmanlıca, Farsça ve Kürtçe olmak üzere dört ayrı dil kullanarak te’lif etmiştir. Eserlerinin önemli bir bölümü Arapçadan oluşmaktadır. Şiirlerinde ise Arapça ve Osmanlı Türkçesinin yanında, Farsça ve Kürtçe’yi tercih etmiştir.

Safiyuddin Efendi, eserlerinde zaman zaman anlaşılması zor ifade ve terkip tercih etse de, eserin genelinde sade bir dil kullanmıştır. Müellif “Ed-Dürretü’n-

¹⁶¹ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 110-114.

¹⁶² Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 57-58.

nefisetü'l-mardiyye fi Sülâleti'l-Kâdiriyyeti'l-Haseniyye” adlı eserini nesir, “Vasiyetü's-Safiyye fi'l-işâretü'l-akli'l-müfid” ve “Mecmuu'l-efkâr ve kuyûdu'l-eşya” isimli eserlerini hem nazım, hem de nesir olarak kaleme almıştır. Müellif'in mensur ve manzum şeklinde ele aldığı eserleri, yaşadığı dönemin dini, ilmi, tarihi ve sosyal hadiselerine de ışık tutmaktadır.

Şeyh Safiyuddin, manzumelerinde hece veznini¹⁶³ kullanmış; tevhid¹⁶⁴, münacat¹⁶⁵, medhiye¹⁶⁶, naat¹⁶⁷, miraciye¹⁶⁸, mersiye¹⁶⁹ ve beyit¹⁷⁰ tarzında, aruz vezniyle de yazmıştır. Şiirlerinde redif¹⁷¹ kullanmakla birlikte, kafiye¹⁷² de kullanmıştır.

Eserlerinde, Kur'ân ve Sünnet çizgisinden ayrılmamayı kendisine şiar edinen ve şeriata zahirine uygun hareket eden Şeyh Safiyuddin, herhangi bir konu hakkında ayet ve hadislere sıkça başvurmuş, bunlar nezdinde izahlar yapmıştır.¹⁷³ onun bu tavrı, "ehl-i sünnet" görüşüne ne kadar bağlı bir mutasavvıf olduğunu göstermektedir.

2.4.2. Eserlerinin Tanıtımı

Şeyh Safiyuddin'in eserleri, Hz. Hasan'ın şeceresi, Kadirî silsilesi, kadiriliğin tarikat adabı ve tasavvufi kavramları ihtiva etmektedir. Kadiri silsilesinden gelen insanların birbirinden uzaklaşmasından ve birbirlerini tanımamasından yakınan Şeyh, eserlerinin yazılış amacının başta bu silsileye sahip olanların okuyup istifade etmeleri ve birbirinden kopmamaları olduğunu belirtmiştir; ayrıca insanlara faydalı

¹⁶³ Hece sayısının eşitliği esasını temel alan ve Türk şiirinde geçmişten beri kullanılan mısralardaki vezindir.

¹⁶⁴ Allah'ın birliğini ve yüceliğini anlatan şiirlere denir.

¹⁶⁵ Divan edebiyatında Allah'a yakarma, niyaz etme, yalvarma, amacıyla yazılan nazım ya da nesir türü yazılara verilen isimdir.

¹⁶⁶ Bir kimseyi övgü dolu sözler sarfetmek amacıyla yazılan mensur veya manzum eserlere denir.

¹⁶⁷ Hz. Muhammed'i övmek amacıyla yazılan şiirlere verilen isimdir.

¹⁶⁸ Hz. Muhammed'in mirac mucizesini konu alan şiirlere denir.

¹⁶⁹ Vefat eden bir kimsenin ardından duyulan üzüntüyü dile getirmek amacıyla yazılan şiirlerdir.

¹⁷⁰ İki dizeden oluşan ve bir bütünlük gösteren bölümlere denir.

¹⁷¹ Nazım şeklinde kaleme alınan eserlerde kafiyeyi oluşturan kelimenin sonuna eklenen harf, takı, veya kelime grubuna verilen isimdir..

¹⁷² Beyit ve mısraların sonunda bulunan ve benzer sesler içeren kelimeler düzenine verilen isme denir.

¹⁷³ Nur Muhammed Geylani (Oğlu) ile 1 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

olması gayesiyle tasavvuf, tarikat ve hakikat kavramlarını ele alan Müellif, eserlerini okuyup anlayanların başkalarına da anlatmasını ümîd etmiştir.¹⁷⁴

Şeyh Safiyuddin'in eserlerinin bir kısmında bazı tekrarlara rastlanmaktadır. Bu her ne kadar edebî olarak uygun görülme de, kendisinin de ifade ettiği gibi, konunun önemine binaen iyice pekişmesi amacıyla yapılmıştır.

Şeyh Safiyuddin'in matbu eseri bulunmamaktadır. Çalışmamızın bu bölümünde müellifin el yazma eserlerini, yazılış tarihlerine göre tanıtmaya çalışacağız.

2.4.2.1. Ed-Dürretü'n-nefîsetü'l-mardiyye fî Sülâleti'l-Kâdiriyyeti'l-Haseniyye

Ehl-i beyt ve kadiri tarikatı şeceresine dair değerli bilgiler sunan bu eser, Şeyh Safiyuddin'in Arapça ve nesir olarak yazdığı kitaplardan biridir. Şeyh Safiyuddin'in 2004 yılında tamamladığı bu eser 55 sayfadan oluşmaktadır.

Eserin iç kapak kısmında müellifin, ehl-i beyte olan muhabbetinden bahseden Arapça şiiri yer almaktadır.

وَ إِنِّي فِي خِدْمَةِ الشَّجَرَةِ الْمُطَهَّرَةِ أَدُومُ بِالْغَيْرَةِ وَ دَوَامِ الْمُحَبَّةِ
وَ لَا تَلُومُ عَلَيَّ بِإِفْرَاطِ الْمُحَبَّةِ لِأَنِّي مَفْتُونٌ بِسَلَالَةِ الْحَسَنِیَّةِ
لِأَنِّي فِي خِدْمَةِ الْكُبْرَاءِ وَ أَهْلِ الْبَيْتِ مُحَبَّةَ النَّبِيِّ وَ طَلَبَ الشَّقَاعَةِ
وَ مَنْ لَمْ مُجِبَّ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ الْحَسَنِیَّةِ فَلَا يَطْلُبُ الشَّقَاعَةَ فِي الْقِيَمَةِ
صَفِيُّ الدِّينِ كَيْلَانِي قَدُمُ فِي الْحَيَاةِ لَعَلَّهُ يَنْفَعَكَ فِي يَوْمِ الْآخِرَةِ¹⁷⁵

Temiz soyun hizmetindeyim

Gayret ve muhabbetle devam ederim.

¹⁷⁴ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 58.

¹⁷⁵ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 1.

Muhabbetimin şiddetinden dolayı beni kınamayın

Çünkü ben Hz. Hasan'ın sülalesine meftunum

Çünkü ben büyüklerin ve ehl-i beytin hizmetindeyim

Peygamberi seviyor ve onun şefaatine talibim

Kim ehl-i beyti sevmezse

Kıyamette şefaata istemez

Safiyuddin hayatın boyunca hizmete devam et

Umulur ki Ahirette senin için faydalı olacak.

Eser, kelime-i tevhid, besmele, hamdele ve salvele ile başlamaktadır. Giriş kısmında Safiyuddin Efendi eseri yazma amacını kısaca şu şekilde açıklamıştır: *“Bu asırda gördüm ki kadirî sülalesi Dünyanın birçok kıtasına yayılmıştır. Türkiye’de bulunanlar ise neredeyse birbirilerini tanıyamamaktadır. Bazı yakınlarım benden kadirî soyundan gelenlerin isimlerini ve hallerini yazmamı istediler. Ben de bu pâk soya hizmet için Allah'ın izniyle kitabı yazmaya başladım.”*¹⁷⁶

Eser, Peygamber Efendimizin torunu Hz. Ali ve Hz. Fatıma evladı olan Hz. Hasan'ın neslinden Abdulkadir Geylani Hazretlerine, oradan da günümüze kadar olan nesebi ele almıştır.¹⁷⁷

¹⁷⁶ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 1-2.

¹⁷⁷ Bilindiği üzere Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fatıma'nın dışında ki bütün çocukları kendi sağlığında vefat etmişti. Hz. Muhammed'in (s.a.v) nesli ise kızı Fatıma ile damadı ve aynı zamanda amcasının oğlu Hz.

Müellifin bu eseri, üç fasıldan oluşmuştur. Birinci fasılda ayet ve hadislerde ehl-i beyt hakkına değinmiştir. Bununla birlikte sahabelerin, tabiinin, müctehid imamların, evliya-i kiramların ve diğer birçok alimlerin Hz. Hasan'dan günümüze kadar olan soyu hakkında ki sözlerini ele almıştır.¹⁷⁸

İslam toplumları efendimizin pâk soyunu mukaddes bir emanet olarak görmüş, Onlara daima sevgi ve saygıyla muamele etmiştir. Onlara sahip çıkmayı ve onların meseleleriyle ilgilenmeyi kendilerine vazife olarak addetmişlerdir. Kur'ân-ı Kerim'de *“Ey Habibim de ki vazifem karşılığında sizden bir ücret istemiyorum; sizden istediğim akrabaya sevgi ve (ehli beytime) muhabbetir.”*¹⁷⁹ *“Ey Ehl-i beyt! Allah sizden günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister”*.¹⁸⁰ Peygamber efendimiz, *“size iki şey bırakıyorum onlara tutunursanız kurtuluşa erersiniz. Bunlar kitabullah ve alibeytimdir.”*¹⁸¹ şeklindeki mukaddes beyanlar Hz. Peygamber'in ehline gösterilen saygının ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

İslam dünyasının çeşitli bölgelerine dağılmış olan bu soya İslam tarihinin ilk dönemlerinden bu güne kadar birçok millet ve devlet tarafından hürmetle muamele edilmiştir. Osmanlı devletinde ise gösterilen bu saygının yanında, onlara ait işleri görmek için vazifeli Nakîbu'l-eşraf¹⁸² adı verilen memurlar¹⁸³ tayin edilmiştir.¹⁸⁴ Safiyuddin Efendi her ne kadar böyle resmi bir vazifeye sahip olmasa da, kaleme aldığı eserinden de anlaşılacağı üzere bir nevi nakîbu'l-eşraflık vazifesini yerine getirmiştir.

Müellif, eserin ikinci faslında Hz. Ali ve Fatıma evladı Hz. Hasan'ın soy seçercesini ele alıp etraflıca anlatmaya çalışmıştır.

Ali'nin çocukları olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den devam etmiştir. Hz. Hasan'ın soyundan gelenler şerif ismi, Hz. Hüseyin'in soyundan gelenler ise seyyid ismiyle anılır.

¹⁷⁸ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 2.

¹⁷⁹ eş-Şura 42/23.

¹⁸⁰ Âhzab 33/33.

¹⁸¹ Tirmizî, “Menâkıb”, 31

¹⁸² Nakibu'l-eşraf adı verilen ve sâdâtan (seyyid ve şeriflerden) seçilen, bu memurlar, Hz. Pegamber (s.a.v) soyundan gelenlerin işlerine bakar, doğumlarını ve ölümlerini deftere kaydeder, faydasız mesleklere girmelerine engel olur, fey ve ganimetlerden kendilerine ait paylarını alıp aralarında dağıtır, hanımların denkleri olmayan erkeklerle evlenmelerine engel olurdu. Bu açıdan bakıldığında Nakibu'l-eşraf, Hz. Muhammed'in soyuna mensup olanların umumi bir vasisi hükmündedir.

¹⁸³ Ş. Tufan Buzpınar, “Nakîbu'l-eşraf”, *DİA*, TDV, İstanbul 2006, C. XXXII, s. 322-324.

¹⁸⁴ Osmanlı Devleti gösterdiği bu hürmet ve muhabbetin yanında, Sadat-ı Kiram'dan ve Evlad-ı Kadiriyyeden olanları vergiden ve askerlikten muhaf tutmuştur; BOA, A.)MKT.MHM, 495/41, H-18-03-1305; BOA, DH.MUİ., 54/2, H-04-03-1328.

Eserin üçüncü faslı ise üç baktan oluşuyor. Bu bölümde ise Türkiye’de bulunan kadiri silsilesine değinmiştir. Birçok kadirî şeyhinin soy kütüğünü kaleme almıştır.

2.4.2.2. Vasiyetü’s-Safiyye fî’l-işâretî’l-akli’l-müfid

Şeyh Safiyuddin’in tavsiyelerine, kadiri tarikatına ve tasavvufi görüşlerine dair birçok bilgiyi içeren bu eser, Arapça, Türkçe, Farsça, Kürtçe, nesr ve nazım olarak yazdığı en önemli kitaplarından biridir. Şeyh Safiyuddin’in 2000 yılında tamamladığı bu eser 130 sayfadan oluşmaktadır.

Eserin kapak kısmında müellifin künyesi, kitaba başlama ve bitirme tarihleri ile kısa bir şiiri yer almaktadır.

Safiyuddin Efendi, besmele, hamdele ve salveleden sonra eserin giriş kısmına Arapçadan tercüme ettiğimiz şu cümle ile başlamaktadır. *“Kalbimden geçen ve sizin için elzem olan bazı şeyleri yazmak istiyorum. Allah Teâlâ muvafak eylesin: Muhakkak ki insan doğar, yaşar ve ölür. Dünyevi ve uhrevî yaptığımız her davranışta gaye, Allah rızasını talep etmek olmalıdır.”*¹⁸⁵

Safiyuddin Efendi, bu eserin yazma amacını ve serüvenini şu şekilde anlatmaktadır: *“İlk olarak kadiri silsilesini ve Hz. Hasan’ın şeceresi ile ilgili yazılarımı Farsça düzenlemeye başladım. Sonra aynı şekilde Arapça düzenleyip yazmaya devam ettim. Gündüzleri Müftülük vazifemden dolayı meşguliyetim olduğu için yazılarımı, yatsı namazından sonra ve özellikle de geceleri kaleme alabiliyordum. Gecenin birinde yine yazarken, eşim niçin kendini bu kadar yoruyorsun, gözlerin çok kızarmış dedi. Aynada gözelerimin kızarıklığına bakarken, eşim söylenmeye devam etti. Gördün mü gözlerinin halini, yazma artık, bu gerekli değil dedi. Bunun üzerine ben de yazmayı bıraktım ve uyudum. Sabah namazı için uyandığımızda eşim o gece gördüğü rüyayı şu şekilde anlattı: “Rüyamda büyük Şeyhlerden oluşan bir cemaat gördüm. Başlarında ise herkesin karşısında edeple durduğu bir Şeyh vardı. O kim diye sorduğumda, bana Şeyh Abdulkadir-i Geylani dediler. Şeyh Abdulkadir Geylani bana gelerek dedi ki: Kızım neden eşin Safiyuddin yazdığı şeyler için yazma diyorsun. Yazdıkları, evlatlarınız,*

¹⁸⁵ Safiyuddin Geylani, a.g.e., vr. 1.

akrabalarınız ve insanlar için faydalıdır. Onun bu sözünden korkarak uyanan eşi rüyayı Şeyh Safiyuddin'e anlatır." Safiyuddin Efendi eşinin gördüğü bu rüya üzerine eseri yazmaya devam etmiş ve tamamlamıştır.¹⁸⁶

Eserde, ecdadın bazı tarihi hadiselerine, önceki zamanın meşayihlerine, kadiri silsilesine dair bir takım bilgiler sunan Safiyuddin Efendi, geçmişte özellikle 17-18. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar yaşanmış birtakım olayları, ceddinden ve müridlerinden duyduğu kadarıyla anlatmaya çalışmıştır.¹⁸⁷

Müellif, bu eserinde başlıca şu konular üzerinde durmuştur: Kur'ân'a ve Sünnete ittiba, ehl-i beyt sevgisi, tevhid, iman, ihsan, nefis, zikir, sabır, sıla-i rahim, dünya hayatının geçiciliği, adalet, ilim öğrenmenin önemi, alimlere hürmet, akıl-kalp, duanın önemi, şükür, tarikat, muhabbetullah.

Safiyuddin Efendi eserini, Hz. Peygamber'in Hz. Ebubekir'e okunmasını tavsiye ettiği şu dua ile sonlandırmıştır. "*Allah'ım ben nefsim çok zulüm ettim. Günahları ancak bağışlayan sensin. Öyleyse tükenmeyen lütfunla beni affet, bana merhamet et. Çünkü sen bağışlayan ve merhamet sahibi olansın.*"¹⁸⁸

2.4.2.3. Mecmuu'l-efkâr ve kuyûdu'l-eşyâ

Şeyh Safiyuddin'in Arapça ve Farsça olmak üzere yazdığı önemli eserlerden biri de, *Mecmuu'l-efkâr ve kuyûdu'l-eşya* adlı kitabıdır. Müellif'in iman, ihsan, ahlak ve diğer bazı tasavvuf kavramları hakkındaki özlü sözlerinden oluşan bu eserin yazılış tarihi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Safiyuddin Efendi'nin daha çok şiirlerinin geçtiği bu eser 110 sayfadan oluşmaktadır.

Müellif, besmele, hamdele ve salveleden sonra, giriş kısmında eserin içeriği hakkında bilgi vermiştir. Eser, beyitlerinden, bazı büyük alimlerin sözlerinden, unutmamak için kaydettiği düşüncelerden oluşur.¹⁸⁹

¹⁸⁶ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 58.

¹⁸⁷ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 16.

¹⁸⁸ Buhârî, "Daavât", 17.

¹⁸⁹ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 1-2.

Yine eserin giriş kısmında, “Ey iman edenler! Allah’a karşı hata etmekten sakının ve doğru söz söyleyin ki, Allah Teâlâ sizin işlerinizi düzeltsin, günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah’a ve O'nun Resulüne ittiba ederse gerçekten büyük bir mükafat kazanmış olur.”¹⁹⁰ ayetini zikrederek Allah’a ve Rasulüne olan itaatin önemini belirtmiştir.¹⁹¹

Bu eserde, şiirlerde ele alınan başlıca konular şunlardır: Münacat, naat, hulafa-i raşidine ve Hz. Fatıma’ya medhiyeler. Abdulkadir Geylani hazretlerine ve kadiri tarikatı meşayihlerine medhiyeler.¹⁹²

¹⁹⁰ Ahzâb, 33/70-71.

¹⁹¹ Safiyuddin Geylani, *Mecmu’l-efkar ve kuyudu’l-eşya*, vr. 1.

¹⁹² Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 23-63.

3.BÖLÜM

ŞEYH SAFİYUDDİN'İN TASAVVUFA DAİR GÖRÜŞLERİ

Safiyuddin Efendi düşüncelerini, hislerini manzum ve mensur kaleme alan bir mutasavvıftır. Bu bağlamda düşüncelerini geniş kapsamlı bir şekilde ele almamıza yetecek kadar ilmi malzeme bırakan Şeyh Safiyuddin'in eserleri, tasavvuf ve özellikle kadiri tarikatı hakkında önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Eserlerinde geçen konuları müstakil başlıklar halinde ele almayan müellif, bu kavramlar hakkında düşünce ve hislerini okuyucularla paylaşmıştır.

Bu bölümde Şeyh Safiyuddin'in tasavvufa dair görüşlerini, eserlerinden, tutmuş olduğu notlardan, beyitlerinden, risalelerinden yola çıkarak, onun mürşid, seyr u sülûk, zikir, nefis, zühd, ihlâs, muhabbet, ilim sabır, dünya, dua, Peygamber sevgisi, fakr hakkında eserinde yoğun olarak kullandığı tasavvufî görüşlerini değerlendirmeye çalışacağız.

3.1. Tasavvuf

Tasavvuf ve sufi kelimesi Kur'ân ve hadisi şeriflerde zikredilmediği gibi, sahabe ve tabiin döneminde de kullanılan bir kavram değildir. Tasavvuf kelimesini ilk tanımlayan kişi olarak kabul edilen Ma'ruf-i Kerhi'ye (v. 200/815) göre tasavvuf, hakikate sarılmak ve halkın ellerinde bulunandan ümit kesmektir¹⁹³.

Tasavvuf duru bir zihinle Allah'ı zikretmek, sema ile vecde gelmek ve sünnete uygun bir şekilde amel etmektir.¹⁹⁴ Mutasavvıf, nefsin kötü ve kınanan özelliklerinden arınan, övgüye değer olan yola sülûk edip hakikatten sapmayan, Allah'tan başka kimseye gönlünü bağlamayan kimsedir.¹⁹⁵

¹⁹³ Kuşeyri, *a.g.e.*, s.368

¹⁹⁴ Kuşeyri, *a.g.e.*, s. 369.

¹⁹⁵ Abdulkadir Geylani, *Tasavvuf ve Tarikat Adabı*, çev. Osman Güman, Gelenek Yayıncılık, İstanbul 2013, s.20.

Safiyuddin Efendi, tasavvuf ilmini her müslümanın öğrenmesi gerektiğini eserinin birçok yerinde belirtmiştir. Çünkü ona göre tasavvuf Allah'tandır. Seyr u sülûk yolcusunun bu uğurda çektiği meşakatlere karşı sabretmesi gerektiğini ifade eden Şeyh Safiyuddin'e göre Tasavvuf, kîl û kâl değil, hal ilmidir. Allah Teâlâ kullarını bu yolla karanlıktan aydınlığa çıkarır.¹⁹⁶ Tasavvuf, gönül alemimizi daha selim bir hale çevirip muhabbetullahtan nasibimizi alacak bir konuma gelmesidir. Kul bu sayede ilahi vuslata erecek bir seviyeye ulaşabilir. Şeyh Safiyuddin tasavvufun önemini aşağıdaki beytinde şu şekilde dile getirmiştir:¹⁹⁷

فَعَلِمَ التَّصَوُّفَ لِأَزْمٍ لِكُلِّ الْأَشْخَاصِ فِي هَذَا الزَّمَانِ

يُقَرِّبُنَا إِلَى اللَّهِ وَكَانَ لَنَا فِي الْغُفَى أَمَانِيَا

Bu zamanda tasavvuf ilmi herkes için gereklidir

Bizi Allah'a yaklaştırır ve bizim için ukbada korunaktır.

Şeyh Safiyuddin'e göre tasavvuf, yün ve hırka giymekten ibaret değildir. Ona göre tasavvuf, Allah'a olan bağlılık, haya ve güzel ahlakıdır.¹⁹⁸

Şeyh Safiyuddin, yukarıdaki beytin devamında 'sufi' teriminin harf açılımını (ص ف ي) beytine yansıtarak sufî kavramı hakkında farklı bir bakış açısı ortaya koymuştur. Müellif, tassavvufta ve sufide hayanın önemini, kendine has bir üslûpla şu şekilde yorumlamıştır:¹⁹⁹

وَيَا صَادُ وَالْفَاءُ بَعْدَهُ مَعَ تَشْدِيدِ الْيَاءِ

مَرْكَبًا بِالذَّيْنِ فَارْجِعْ مِنَ الْمَعَاصِي وَتُبَّ بِالْحَيَاءِ

¹⁹⁶ Safiyuddin Geylani, *Vasiyyetü's-safiyye fi'l-işareti'l-akli'l-müfid*, vr. 12.

¹⁹⁷ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr.97.

¹⁹⁸ Safiyuddin Geylani, *Mecmuu'l-efkar ve kuyudu'l-eşya*, s.64.

¹⁹⁹ Safiyuddin Geylani, *Vasiyyetü's-safiyye fi'l-işareti'l-akli'l-müfid*, vr. 97.

إِنَّ الْحَيَاءَ مِنَ الْإِيمَانِ كَمَا فِي الْحَدِيثِ النَّبِيِّ

فَاسْتَحَ مِنَ اللَّهِ وَ مِنَ النَّبِيِّ وَ الْأَقْرَابِ²⁰⁰

Bu beyitinde peş peşe sıraladığı (ص, ف, ي) ‘sad’, ‘fa’ ve ‘ya’ harfleriyle ‘sufi’ kavramını kasteden Safiyuddin Efendi, beytin ikinci mısrasında dinde birleşilmesini, isyandan dönülmesini, ve haya ile tövbe edilmesini dile getirmiştir.

İkinci beyitte ise hadisi şerifte olduğu gibi hayanın imandan olduğunu belirten Şeyh, Allah’tan, Peygamberden ve yakınlardan da haya edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

İslam dini, hayanın önemine sıkça değinmiştir. Dinimizde Allah Tealâ’dan haya etmek, kulun imanının kuvvetli olduğunun alametidir. Nitekim hadis-i şerifte “Haya imandandır”²⁰¹ buyrulmuştur. Hayasız kimse zamanla küfre sapabilir. Dolayısıyla haya imanın esaslarından. İnsanlardan haya etmeyen Allah’tan da haya etmez.

Tasavvufta Allah’tan hayâ konusu oldukça önem taşımaktadır. Hâce Abullah el-Herevî, seçkinler zimresi olarak tabir ettiği tasavvuf ehline takip edilen yolun ilk mertebelerinden saydığı bu anlamdaki hayânın üç derecesinden bahseder:

1. Kulun Allah tarafından görülmekte olduğu bilincinden kaynaklanan hayâ, Allah’a yakınlık halindeki tefekkürden doğan hayâ, hazret makamını müşahededen doğan haya.
2. İkinci merhalede sevgide sebat gösterir, Hak ile ünsiyet kurup halktan ilişkiyi keser.
3. Üçüncü merhalede ise hayâ ile heybet birleşir, Allah ile kul arasında ayrılık ortadan kalkar.²⁰²

²⁰⁰ Safiyuddin Geylani, *a.g.e*, vr.97

²⁰¹ Buharî, “İman”, 16.

²⁰² Mustafa Çağrı, “Hayâ”, *DİA*, TDV, İstanbul 1997, C. XVI, s.242-243.

3.2. Tarikat

Tarik, sözlükte yol, durum ve hal anlamlarına gelmektedir.²⁰³ Tarik kavramından türeyen tarikat terimi ise mezhep, tavır, hâl ve siret anlamlarında kullanılmaktadır.²⁰⁴ Istilahta ise Allah yoluna giren salikin takip ettiği yol anlamına gelmektedir.²⁰⁵

Sufiler tarikatla ilgili farklı yorumlarda bulunmuşlardır. İmam Gazzali'ye göre tarikat: müridlerine kötü sıfatları yok etmelerini ve tamamen Allah'a yönelmelerini sağlayan müessesedir.²⁰⁶ Necmüddin Kübra ise tarikatın anlamını şu şekilde yorumlamıştır: "Allah'a ulaşan yollar yaratıkların nefesleri sayısındadır."²⁰⁷ Necmeddin Kübrâ kişiyi Allah'a götüren yolları tarik-i ahyâr, tarik-i ebrâr ve tarik-i şettâr olarak üç grupta toplamış; tarik-i ahyârı namaz, oruç, hac, Kur'an okuma gibi ibadetlerle ve salih amellerle ruhunu olgunlaştıranların, tarik-i ebrârı mücâhede ve riyazetle nefsinin terbiye ve kalbini tasfiye ederek güzel huyar kazananların, tarik-i şettârı ise bu ikisinin yanı sıra aşk, cezbe ve muhabbetle Hakk'a doğru seyahat edenlerin yolu şeklinde ifade eder.²⁰⁸

3.2.1. Tarikata İntisap Şekli

Kadirî tarikatına girmek isteyen kişinin yapacağı ilk iş bir şeyhe biat etmektir. Tarikata intisap şekli genel olarak şu şekilde gerçekleşir. "*Önce tövbe-istağfar edilip, tecdidini iman yapılır. Bunun akabinde mürşid 3 kere Fatihâ suresini okur. Daha sonra mübayene "Şüphe yok ki sana biat edenler, bir tek Allah'a biat etmişlerdir. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile olan ahdine vefa gösterirse, Allah büyük bir ecir verecektir.*"²⁰⁹ ayetini sesli okur. Daha sonra şeyh müridinden Allah'ın emir ve yasaklarına ve sünneti seniyyeye uygun hareket edeceğine, tarikat önderi olarak Abdulkadir Geylani hazretlerini ve

²⁰³ Asım Efendi, *Kamus Tecemesi*, c.III, s.8.

²⁰⁴ İbn Manzur, *Lisanu'l Arab*, s.362.

²⁰⁵ Seyyid Şerîf Cürcanî, *et-Ta'rifât*, Dar el-kutub elilmiyah, Beyrut 2013.

²⁰⁶ Ebu'l-Vefâ Taftazanî, "Gazzali'nin Tasavvuf Ekollerine Etkisi ve Gazzâlî'den Sonra Ortaya Çıkan Tarikatlar", Çev. Mustafa Aşakar, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1997, s.472.

²⁰⁷ Necmüddin Kübra, *Tasavvufî Hayat*, Çev. Mustafa Kara, Dergâh Yayınları, İstanbul 1980, s.33.

²⁰⁸ Reşat Öngören, "Tarikat", *DİA*, TDV, İstanbul 2011, C.XL, s. 95-105.

²⁰⁹ Fetih, 48/10.

mürşid olarak kendisini kabul edeceğine dair söz alır. Üç kere kelime-i tevhid okur ve her okuyuşta müridin tekrarlamasını ister. Sonra ayağa kalkıp kıbleye dönerek beraber tekbir getirir. Sonra Allah Rasulüne salat-ı selam eşliğinde dualar okunur. Tüm bu aşamalar yerine getirildikten sonra müridin tarikata intisabı gerçekleşmiş olur.²¹⁰

3.3. Mürid

Mürid, sözlükte, irade eden, isteyen, dileyen, yaklaşan gibi anlamlara gelmektedir.²¹¹ Tasavvuf ıstılahında ise mürîd, mürşidin gözetiminde olgunluk elde etme yolunda öğrencilik sanatıyla uğraşan kişiyi ifade eder.²¹²

Şeyh Safiyuddin'in eserlerine baktığımızda onun mürîd kelimesinin yanında salîk kavramını da tercih ettiğini görürüz. Ona göre seyr u sülûk yolculuğuna çıkan müridde şu özellikler bulunması gerekir: "Allah'tan korkmak, Peygamberin sünnetine tabi olmak, haya sahibi olmak, dünyaya tamah etmemek, heva ve hevesinin peşinden gitmemek, sadık ve sabırlı olmak, gafletten sakınmak, ilim öğrenmeyi her daim istemektir".²¹³

3.3.1. Mürîdin Görevleri

Safiyuddin Efendi, Vasiyyetü's-safîyye fi'l-işaretî'l-akli'l-müfid, isimli eserinde seyr u sülûk yoluna giren müridin vazifeleri hakkında kısaca şunlara değinmiştir:

- Yapacağı her işte ilk olarak Allah rızasını gözetmeli.
- Peygamberi, ashabını ve ehl-i beytini sevmeli.
- Makam sahibi olmak istiyorsa nefsinin ayaklarının altına almalı.
- Salih amel işleyip, gece gündüz demeden Allah'ı zikretmeli.

²¹⁰ Dilaver Gürer, *Abdülkadir-i Geylani*, s.100; Yapılan mülakatlarda anlaşıldığına göre, bu kaynakta geçen tarikata intisap şekli, Safiyuddin Efendi döneminde yapılan intisap şekliyle örtüşmektedir.

²¹¹ El-Firuzâbadî, Mecdüddin Muhammed b. Ya'kub, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, Mısır 1952, cüz:1, s.307; Âsım Efendi, *Kamûs Tercemesi*, İstanbul 1304, cI, s.547.

²¹² Ethem Cebecioğlu, "Hacı Bayram Veli'de 'Mürîd' Kavramının Ameli Eğitim Açısından Değeri", *II.Uluslararası Hacı Bayram-ı Veli Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ankara 2017, c.1, s.160-161.

²¹³ Safiyuddin Geylani, *a.g.e*, vr. 13.

- Sıla-i rahimi kesmeyip akrabayı her daim gözetmeli. Onların ihtiyaçlarını görmeli.²¹⁴
- Mürid ilim yolunda çektiği meşakatlere sabır göstermeli. Nerde ilim olsa onu almalı.
- Gıybet, yalan, hased gibi kötü hasletlerden uzak durmalı.
- Mürşidine ve ilim ehline ve misafirlere saygıda kusur göstermemeli.
- Mürid cimrilikten uzak durup etrafında bulunanlara iyilik yapmaktan uzak durmamalı.
- Mürîd edeb, haya ve tevazu içerisinde olmalı.²¹⁵

3.3.2. Mürid Terbiye Etme Şekli

Kadiri tarikatında genel olarak mürid terbiye etme biçimi kısaca şu şekilde açıklanmıştır:

1. Bir mürşid, müridini kendi için değil, Allah rızası için kabul etmeli, ona şefkat göstermelidir.
2. Gücünün yeteceği ölçüde vazife vermeli. Belli bir aşamadan sonra vazifesini ağırlaştırmalıdır.
3. Müridi terbiye etme karşılığında Allah'tan herhangi bir beklenti içerisinde olmamalı.
4. Mürşid, kendisine mürid olacak kimseleri özel olarak seçmemelidir.
5. Müridi terbiye etmeli ve onda herhangi bir noksanlık gördüğü zaman onu kontrol altında tutmalıdır.
6. Müridin sırrını saklamalı ve onun kendisine açtığı hallerini kimseyle paylaşmamalıdır.
7. Müridde, dine aykırı herhangi bir durum gördüğünde onu gizlice uyarıp nasihat etmeli.

²¹⁴ Safiyuddin Geylani, *a.g.e*, vr. 1.

²¹⁵ Safiyuddin Geylani, *a.g.e*, vr. 96-98.

8. Müridlere öğüt vermek isterse onları toplayıp, “Duyduğuma göre aranızdan biri şöyle böyle bir iddiada bulunuyormuş ya da şöyle bir günah işliyormuş” vb. gördüğü kusuru neyse söylemeli ve nasihat edip günahlardan sakındırmalıdır.²¹⁶

3.4. Mürşid

Sözlükte mürşid kelimesi rehber, kılavuz, önder, yol gösteren, bilgi veren ve öğütleyen anlamlarına gelmektedir. Terim anlamı olarak mürşid, yani rehber olan şeyh, mürîdin durumuna, haline, liyakatine, kabiliyetine, özetle her yönüyle istidadına bakarak, onu doğru yola yönelten kimse demektir.²¹⁷

Şeyh Safiyuddin Efendi, şeyhler yani mürşid-i kamil zatlar için pek çok güzel söz sarf etmiş, onların faziletlerine ve toplum üzerinde ne kadar değerli olduklarına dair bir takım açıklamalarda bulunmuştur. Eserlerinde hocalarına ve mürşid-i kamilin faziletlerine dair birçok şiir kaleme almıştır.

أرى أن شيخ المشيخة الذي تلك بسلك الأولياء مع الأخذ

و من شيخ في الدنيا بزينة الدنيا فليس شيخ و ابعده في العلى

لأن الشيخ خادم الدين و الإنسان ولا يؤذي الإنسان مع الأمان²¹⁸

Şeyh Safiyuddin, şiirlerinde özellikle seyr u sülûk esnasında bir şeyhe tabi olmanın ve onun yolundan gitmenin öneminden çokça bahsetmektedir. Şeyh Safiyuddin, yukarıdaki şiirinde mürşidin bu dünyanın ziyneti olduğunu belirtmiştir. Ayrıca mürşidi bu dünya yolunun ve insanlığın hizmetkârları olarak da tabir eden

²¹⁶ Abdulkadir Geylani, *a.g.e.*, s.39-41; Safiyuddin Efendi'nin eserlerinden ve yapılan mülakatlardan anlaşılacağı üzere, Bitlis ve çevresindeki kadirî tekkelerinde mürîd terbiye etme biçimi, Abdulkadir Geylani Hazretleri'nin tavsiye ettiği bu usul üzerine bina edilmiştir.

²¹⁷ Mahir İz, *Tasavvuf Mahiyeti, Büyükleri ve Tarikatler*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1990, s.163.

²¹⁸ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 99.

Safiyuddin Geylani, bu uğurda olanların güven ve huzur içerisinde olacağını belirtmiştir.²¹⁹

3.4.1. Mürşidin Vasıf ve Sorumlulukları

Şeyh Safiyuddin Geylani, “Vasiyyetü’s-safıyye fi’l-işaretü’l-akli’l-müfid” adlı eserinde mürşidde bulunması gereken vasıf ve sorumluluklar hakkında kısaca şunlara değinmiştir:

- Dünya malına tamah etmemeli.
- Makam ve mevki hırsından uzak durmalı.
- Nefsini kötülüklerden korumalı ve arındırmalı.
- Cömert olmalı. Cimrilikten ve tamahkârlıktan uzak durmalı.
- Cesaret, adalet ve merhamet gibi güzel ahlâka sahip olmalı.
- Ayıpları ifşa etmemeli ve gıybetten uzak durmalı.
- İnsanları dine tabi olmaya ve Allah’ı zikretmeye yönlendirmeli.
- İnsanlara karşı sürekli nasihat içerisinde olmalı.
- Kanaatkâr ve sabırlı olmalı.
- Münakaşadan uzak durmalı.²²⁰

3.5. Zikir

Zikir, kavram olarak anmak, hatırlamak, gaflette olmamak anlamına gelir Kuşeyri’ye göre zikir iki çeşittir: Dilin zikri, kalbin zikri.²²¹ Zikir bir ibadettir.

²¹⁹ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 13-15.

²²⁰ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 15, 79-80.

²²¹ Kuşeyri, *a.g.e.*, s.301.

Zikredeni tefekküre götürür. Tefekkür de hafv (korcu) ve recaya (ümit) götürür. Nitekim bir ayette şöyle buyrulmuştur: “Onlar ki ayakta iken de yayarlariken de Allah’ı zikrederler.”²²²

Zikir ile ilgili Hadis-i şerifte ise şöyle buyrulmuştur: “Allah’a zikir halinde olan bir cemaatle sabah namazı vaktinden güneş doğuncaya kadar yanlarında oturmam, bana İsmailoğulları’ndan dört tanesini kölelikten kurtarmamdan daha hoş gelir.”²²³

İlk dönem mutasavvıflarından İbn Atâ zikrin aşamalarını önce dil, sonra kalp, sonra sır ile yapılan zikir şeklinde sıralamış ve zikir sonucu ruhların Allah’ın nuruyla yüceleceğini belirtmiştir.²²⁴

Safiyuddin Efendi, zikir hakkında yazdığı şiirinde kısaca şu değerlendirmede bulunmuştur: “Akıl ve ilim gereklidir. İlimden sonra da zikir gereklidir. Allah’ı zikir kalbi mutmain eder. Öyleyse herkes Allah’ı zikir içerisinde olmalıdır. Çünkü zikir, ölümü ve kabir hayatını hatırlatır ve cehennem ateşinden kurtarır. Zikrin en faziletli ibadetle birlikte olandır.”²²⁵

Safiyuddin Efendi, İnsanın her daim Allah’ı zikretmekle yükümlü olduğunu belirtmiştir. Kulu, Allah’ı zikirden uzaklaştıracak hiçbir neden olmamalıdır. Mü’min, bolluk anında Allah’ı zikrettiği gibi; bela ve musibet zamanında da Allah’a dua etmek ve O’ndan yardım dilemek zorundadır. Müminin bu uğurda yapacağı her ameli bir zikir mesabesindedir.²²⁶

3.5.1. Zikrin Faziletleri

Şeyh Safiyuddin Efendi, eserinde zikrin faziletlerine dair kısaca şunlara değinmiştir:

- Zikir, Allah’a olan muhabbeti artırır.

²²² Ali İmran, 2/191.

²²³ Ebû Davud, “İlim”, 13.

²²⁴ Muhammed b. Hasan es-Sülemî, *Ziyâdâtü Haka’ik’it-tefsir*, Beyrut 1986, s. 14.

²²⁵ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 103.

²²⁶ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 11-12.

- Zikir kulu Allah'a yaklaştırır.
- Allah'ı hakkıyla zikreden cehennem ateşinden kendisini korur
- Zikreden kimse, nefsin ve şeytanın şerrinden korunmuş olur.
- Zikir ruha ferahlık verir, salikteki manevi halleri ortaya çıkarır.
- Zikir insanları karanlıktan nura sevkeder.²²⁷

Allah'a hakkıyla kul olma inancıyla hareket eden seyr u sülûk yolcusunun, bu uğurda yaptığı her güzel fiil ve dilinden dökülen her güzel kelimeler birer zikir niteliğindedir. Kula Allah'ı hatırlatan ve gafletten uzaklaştıran her şahıs, ders, gayret, konuşma ve çalışmada zikirdir ve bunları yerine getiren de zikir ehlidir. Çünkü onlar, zikre uygun olarak davranmışlardır.²²⁸

3.5.2. Zikrin Adabı

Seyr u sülûk yolunda, nefsin manevi rahatsızlıklardan nasıl arındırılacağını bilen müridler, müridlerin hâl ve durumuna göre adabına uygun zikri vererek Hakk'a ulaşmalarına vesile olurlar.²²⁹ Bu bağlamda Safiyuddin Efendi zikrin adabı hakkında müridlerine şu tavsiyede bulunmuştur:

- Zikir gösteriştten uzak olmalı.
- Zikir huşu ve itidal içerisinde yapılmalı.²³⁰
- Salik yaptığı zikrin anlamlarını bilmeli.
- Her vakit namazdan sonra zikir ihmal edilmemeli.²³¹
- Her daim zikir yapacağım diye maişet işleri ihmal edilmemeli.²³²

Safiyuddin Efendi zikri birkaç söz söylemeye ve raks etmeye indirgeyen bazı sufileri eleştirmiş onların hakikî manada sufi olmadığını belirtmiştir. Ona göre sadece

²²⁷ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 10-13.

²²⁸ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 10-13.

²²⁹ Reşat Öngören, "Zikir", *DİA*, TDV, C.XLIV, İstanbul 2013, s.409-412.

²³⁰ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 97.

²³¹ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 11-12.

²³² Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 3.

raks etmekle, yapılan zikir caiz olmaz. Müellife göre, Allah'ı sadece belli sözlerle değil, zikrin tadını gönülden hissederek huşu ve itidalle yapılan zikir caizdir.²³³

Sufiler ruhî tecrübe ve tasavvufî ictihadlarla zikrin adedi, zamanı ve yapılış şekli konularında yeni ve bazen birbirinden farklı uygulamalar getirmişlerdir. Bütün bunların gayesi huşû içinde ve şuurlu bir zikrin yapılmasıdır. Bazı sufiler sesli bir şekilde zikir yapmayı tercih ederken, bazıları ise sessiz ve kalpten zikretmeyi tercih etmiştir. Bazıları ise yeni müridler için sesli, belli bir mesafe alanlar için sessiz zikrin daha uygun olacağını söylemişlerdir. Bazı tasavvuf büyükleri Allah Teâlâ'nın farklı isimlerini zikretmeyi tavsiye etmiş, bazıları ise daha tesirli gördükleri için ism-i celal yani "Allah" zikrine öncelik vermişlerdir. Günlük olarak yapılacak zikrin adedi konusu da bu şekilde farklılıklar arz etmektedir. Ayrıca sufiler, zikrin bir rehber ve mürşid gözetiminde yapılması gerektiği üzerinde önemle durmuşlardır.²³⁴

3.5.3. Şeyh Safiyuddin'in Zikir Talimi

Zikir talimini babasından alan Safiyuddin Efendi, eserinde kaleme aldığı ve ulaşabilen herkesin de öğrenip uygulaması temennisiyle sabah namazından sonra yaptığı zikri şu şekilde tarif etmiştir:

- Her Farz namazından sonra 10 kere "kelime-i tevhid" okunur. Bu sayı 25'ten 100'e kadar artırılabilir.
- Sabah namazından sonra Esmâ'ül Hüsna okunur. Sonra sırasıyla;
- Fatiha suresi,
- Bakara suresi (1-5) ayetleri,
- Amener-resulü,
- En'am suresi (1-3) ayetleri,
- Tevbe suresi (128-129) ayetleri,
- Kehf suresi (1-14) ve (107-110) ayetleri,
- Hac suresi (77-78) ayetleri,
- Mu'minun suresi (115-118) ayetleri,

²³³ Safiyuddin Geylani, *Mecmuu'l-efkar ve kuyudu'l-eşya*, vr. 12.

²³⁴ Necdet Tosun, *Zikir ve Tefekkür*, Semerkand Yayınevi, İstanbul 2013, s. 33.

- Yasin suresinin tamamı,
- Saffat suresi (1-13) ayetleri,
- Haşr suresi (20-24),
- İhlas suresi, Felak ve Nas sureleri.
- 3 defa, “*Sübhanallahi vel-hamdülillahi vela ilahe illallahü vallahü ekber, vela havle vela kuvvete illa billah*”.
- 3 defa, “*Hasbunallahu ve ni'mel vekil ni'mel Mevla ve ni'me'n nasîr*”
- 1 kere “*Lâ ilâhe illâllâhül- 'azîmül-halîm. Lâ ilâhe illâllâhü Rabbül- 'arşil- 'azîm. Lâ ilâhe illâllâhü Rabbü's-semâvâti ve Rabbül-ardi ve Rabbül- 'arşil-kerîm*”
- 1 kere “*Hasbiyallâhu lâ ilâhe illâ hüve aleyhi tevekkeltu ve hüve rabbül arşil azîm*”.²³⁵

Şeyh Safiyuddin, kişi ayakta da olsa işte de olsa imkan dahilinde yukarıda geçen zikri yapmasını tavsiye etmiştir.

“Kalpler ancak Allah’ı zikretmekle mutmain olur”²³⁶ ayeti gereğince zikir, kalbi bütün dert ve kederden arındıran Allah’ın rızasına ulaştırın, kişiyi habis ruhlardan koruyan, bedeni ve kalbi güçlü tutan bir ameldir. Kur’ân’ı Kerîm’de “Ey iman edenler, çokça zikretmek suretiyle Allah’ı zikredin”²³⁷ ayeti kerimesi zikrin Allah katındaki değerinin en açık bir göstergesidir. Çünkü zikir, düşüncemizde ve yaşantımızda tek söz sahibi olan Allah’ın belirlemiş olduğu hükümlere göre hareket etmek ve bu doğrultuda koyulan ölçülere riayet etmekle gerçekleşir. Zikir bir an olsun Allah’u Teâlâ’yı aklından çıkarmayarak onun gösterdiği istikametten gitmektir. Zikir, Allah’ı sadece belli sözlerle değil, gönülden onaylayarak onun hükümlerine teslim olmaktır. Teslim olmak ise istenilen şeyi yerine getirmekle gerçekleşir. Yoksa birkaç söz söylemekle, raks etmekle, zikir yapılmış olunmaz. Dolayısıyla bilinmelidir ki zikir, tekbir, tehlil, tesbih ve tahmidle sınırlı değildir.²³⁸

²³⁵ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 11-12.

²³⁶ Rad 13/28

²³⁷ Âhzab 33/41

²³⁸ Akıbet Aksu, *Asr-ı Saadette Zikir Anlayışı*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s.33.

3.5.4. Kadirilikte Zikir

Kadirî tarikatında ise zikir genel olarak kuudî (oturarark), kıyamî (ayakta) ve devrani²³⁹ (dönerek) şeklindedir. Usul olarak ise cehri (sesli) zikir benimsenmiştir.²⁴⁰ Sufiler zikir için her ne kadar belli bir zaman ve mekan sınırlaması koymasalar da, zikri daha ihlâslı bir şekilde yerine getirebilmek için birtakım adablar belirlemişlerdir.²⁴¹

Bitlis ve çevresinde bazı kadiri tekkelerinde veya dergâhlarında zikir özellikle Cuma akşamları Şeyhin liderliğinde halka şeklinde toplanılarak yapılır.²⁴² Oturularak başlanılan zikirde Kelime-i Tevhid okunduktan sonra ayağa kalkılır ve cehri (sesli) olarak şu virdler²⁴³ okunur:

İlk olarak oturarak,

- ❖ 100 kere “Kelime-i Tevhid” okunur.

Daha sonra ayağa kalkarak sırasıyla,

- ❖ لا اله الا الله عَدَدَ مَا فِي عِلْمِ الله (33 Kere)
- ❖ لا اله الا اَنْتَ يَا حَيِّ يَا قَيُّوْمُ (33 Kere)
- ❖ اَنْتَ الْهَادِي اَنْتَ الْحَقُّ لَيْسَ الْهَادِي الْاِلا اَنْتَ لَا اِلهَ اِلا اللهُ (33 Kere)
- ❖ يَا تَوَّابُ تَبَّ عَلَيْنَا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا (33 Kere)
- ❖ يَا مَتَعَالِي اَرْحَمِ حَالِي, يَا مَتَجَلِّي اَرْحَمِ ذَلِي (33 Kere)
- ❖ يَا رَبِّ اغْفِرْ اِنْ لَمْ تَغْفِرْ مِنْ يَغْفِرْ (33 Kere)
- ❖ يَا رَبِّ اَنْظِرْ اِنْ لَمْ تَنْظِرْ مِنْ يَنْظِرْ (33 Kere)
- ❖ يَا رَبِّ اَرْحَمِ اِنْ لَمْ تَرْحَمْ مِنْ يَرْحَمْ (33 Kere)

²³⁹ Kelime olarak dönme demektir. Manevî ortamın etkisiyle sufilerin halka oluşturup dönerek vecde dalmasına verilen isimdir.

²⁴⁰ Kadir Özköse, “Tarikatın Ortak Unsurları”, *Tasavvuf El Kitabı*, Ed. Kadir Özköse, Grafiker Yayınları, Ankara 2012, s. 231.

²⁴¹ Ali Tenik, Vahit Göktaş, ”Tasavvufî Düşüncede Zikir ve Zikrin Benlik İnşasına Etkisi”, *Toplum Bilimleri Dergisi*, 8/15, (ss.263-286), Ankara 2014, s.278.

²⁴² Nur Muhammed Geylani (Oğlu) ile 1 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

²⁴³ Allah’a yaklaşmak amacıyla belirli zamanda ve miktarda yapılan zikri ifade eden tasavvufî terim; Mustafa Kara, “Evrâd”, *DİA*, TDV, 1995, C. XI, s.533.

- ❖ يا هو يا هو يا من هو حق لا اله الا هو (33 Kere)
- ❖ الله حي (100 Kere)
- ❖ الله قيوم (100 Kere)

Tekrar Oturarak

- ❖ لا اله إلا الله (100 Kere)²⁴⁴

Okunan virdlerin ardından zikir dualar eşliğinde sona erer.²⁴⁵

3.6. Seyr u Sülûk

Seyr u sülûk, tasavvuf ve tarikatlardaki eğitim ve terbiye işine verilen genel isimdir. Sözlükte gezmek ve yürümek anlamına gelir. Tasavvuf ıstılahında ise kulun fani varlığından Allah'ın varlığına, cehaletten ilme, kötü huylardan güzel ahlaka yönelmektir.²⁴⁶

Seyr u sülûka giren salikin belli bir noktada kalmayacağı gibi seyirde çıktığı menzillerin de kendine has hallerini müşahede eder. Safiyuddin Efendi'ye göre bu ahvallerin hayrını ve şerrini ayırt edebilmek için ilk olarak bir mürşide tutunup hakiki menzillere ulaştıran tarikatlara intisap etmek gerekir. Şeyh Safiyuddin, kendisinin manevi yolculuğunu aşağıdaki beyitinde şu şekilde ifade etmiştir:

وَإِنِّي تَمَسَّكْتُ فِي الدُّنْيَا بِأَبِي وَ مُرْشِدِي

أُرِيدُ مِنْهُ أَنْ يَشْفَعَ لِي فِي دَارِ السَّلَامِ جَهْرًا وَ خَافِيَا

²⁴⁴ Abdulkadir Geylani, *Salavat ve Evradları*, Derleme ve Tahkik, Seyyid Şerif Muhammed Fadıl Geylani, Zembil Basım Yayınevi, İstanbul, t.y., s. 145-146; Yapılan mülakatlardan anlaşıldığına göre, bu kaynakta geçen zikir, Şeyh Safiyuddin döneminde uygulanan zikirle örtüşmektedir.

²⁴⁵ Nur Muhammed Geylani ile 21 Şubat 2020 tarihinde yapılan mülakat.

²⁴⁶ Ebû Nasr Serrâc Tusî, *el-Lüma, İslam Tasavvufu*, çev. Hasan Kamil Yılmaz, Altınoluk Yayınları, İstanbul 1996, s.456.

لأنه من أحفاد كيلاني و سبط رسول الله الحسن

و روحه ذكر دواما نهارا ولياليا

كما قال كيلاني أريدكم أن تمشوا طريق الحميدة

طريق القادري محمود و سلكه يكون عاليا

صفي الدين تسلك سلوكه في كل الوقت والأزمان

تضرع الى الله و جميع القادري مناديا²⁴⁷

Bu dünyada müşşidim olan babama tutundum

Ahret'te benim için gizli ya da açık şefaati istiyorum

Çünkü O Rasulullah'ın kabilesinden ve Geylani'nin neslindedir

Gece gündüz sürekli O'nu anıyorum

Geylani'nin dediği gibi; sizden övülmüşlerin yolundan gitmenizi istiyorum

Kadirî tarîkatı övülmüştür, onun yolu alîdir

Safiyuddin! Her zaman bu yola tutun

Allah'a itaat et ve tüm kadirilere çağrıda bulun

²⁴⁷ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 101.

Seyyid Abdulkadir Geylani Hazretleri, manevi yoldan hakikate ermeleri için insanları velayet makamı ile çekmiştir. Tarikatlar, ilahi ilmi öğretmek için kurulmuş olan tasavvuf okullarıdır. Bu okulların temelinde Seyyid Abdulkadir Geylani'nin büyük katkısı olmuştur.²⁴⁸ Abdulkadir Geylani Hazretleri bir kasidesinde: “*Hiçbir alim yoktur ki benim ilmimle bilgin olmasın. Hiçbir sülûk eden yoktur ki benim usûl ve prensiplerimle hareket etmesin.*”²⁴⁹ Kadiriliğin tarikatlar arasındaki konumu ve önemine binaen Şeyh Safiyuddin Efendi, salîkin, kadirî tarikatı yolundan gitmesini, Allah'a boyun eğip, bütün Kadirileri buna çağırılmasını yukarıdaki beytinde nida etmiştir.

3.6.1. Seyr u Sülûk Adabı

Safiyuddin Efendi, eserlerinde seyr u sülûk adabı hakkında bir takım değerlendirmelerde bulunmuştur. Şeyh Efendi bu manevi yolculuk esnasında sakınılması gereken davranışlar noktasında salîklere bazı nasihatlar ve uyarılarda bulunmuştur:

- Salîk her daim salih amel işlemeli ve gayesi sadece Allah rızası olmalı.
- Salîk dua ve zikirlerini aksatmamalı.
- Kalbini her daim gözetmeli ve gafletten uyanmalı.
- Dünyevi gayelerden uzak durmalı.
- Makam hırsından sakınmalı. Bir makama ulaşmak istiyorsa önce nefsinin çığnemeli.
- Nefsânî ve şehevânî duygulardan kendisini arındırmalı. Nefsiyle her daim mücadele içerisinde olmalı.
- Zaman zaman uzlete çekilmeli.
- Mürşidine her daim hürmet göstermeli O'nlara hizmette kusur göstermemeli.²⁵⁰

²⁴⁸ Abdulkadir Geylani, *Risalet-i Gavsıyye*, y.y, İstanbul 1985, s.32.

²⁴⁹ Erişim Tarihi; 3 Nisan 2020; <http://www.geylanivakfi.com/hz-abdulkadir-geylani-k-s/hz-pirin-ilminin-y%C3%BCksekli%C4%9Fi-hakk%C4%B1nda-s%C3%B6ylenenler.html>

²⁵⁰ Safiyuddin Geylani, *a.g.e*, vr. 101, 102-103.

3.6.2. Seyr u Sülûk Makamları

Kadirî tarikatında seyrüsülûk bütün esma tariklerinde olduğu gibi Allah'ın yedi isminin zikredilmesiyle olur. Bu tasnife göre:²⁵¹

1. Nefs-i emmâre: Kötülüğe meylettiren nefistir.²⁵² Kur'ân-ı Kerîm'de ki "Ben nefsimi temizleyemem, çünkü Rabbimin merhamet gösterdiği hariç, nefis aşırı derecede kötülüğe yönlendirir. Muhakak ki Rabbim, bağışlayan ve merhamet sahibi olandır."²⁵³ Ayetinden alınmıştır. Zikri "La ilâhe ilallah'tır."²⁵⁴
2. Nefs-i Levvâme: Kötülük yaptığı zaman kendisini ayıplayan ve iyiliğe meyletmeye başlayan nefistir. "Kendini kınayan nefse yemin ederim"²⁵⁵ ayetinden mülhemdir. Zikri, "Ya Allah"tır.²⁵⁶
3. Nefs-i Mülheme: Doğruyu yanlıştan ayırmaya ve ilham ve keşfe açılmaya başlayan nefistir. "Nefse kötülüğünü ve Allah'tan korkmasını ilham edene andolsun"²⁵⁷ ayetinden alınmıştır. Zikri, "Ya Hû" dur.²⁵⁸
4. Nefs-i Mutmainne: Güzel huylarla bezenmiş, kötü ve çirkin özelliklerden kurtulmuş nefis. "Ey mutmain olan nefis"²⁵⁹ ayetinden alınmıştır. Zikri 'Ya Hak'dır.²⁶⁰
5. Nefs-i Râziye: Kendisi ve başkaları hakkında, Allah'tan gelene razı olan nefistir. "Dön Rabbine, O senden sen de O'ndan razı olarak"²⁶¹ ayetinden mülhemdir. Zikri "el-Vâhid'dir."²⁶²
6. Nefs-i Merziyye: Kendisi Allah'ın hüküm ve kararlarından râzı iken, Allah'ın da ondan razı olduğu nefistir. Yine "Dön Rabbine, O senden sen de O'ndan razı olarak"²⁶³ ayetinden alınmıştır. Zikri, "el-Azîz."²⁶⁴

²⁵¹ Nihat Azamat, "Kadiriyye", *DİA*, TDV, İstanbul 2001, C. XXIV, s.134-136.

²⁵² Hülya Küçük, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihine Giriş*, Ensar Yayınları, İstanbul 2019, s.142.

²⁵³ Yusûf 12/53.

²⁵⁴ M. İhsan Çelik, *Kadiri Tarikatında Seyr u Sülûk Makamları*, Yasin Yayınevi, İstanbul 2011, s. 144.

²⁵⁵ Kıyâmet 75/2.

²⁵⁶ M. İhsan Çelik, *a.g.e.*, s. 145.

²⁵⁷ Şems 91/8.

²⁵⁸ M. İhsan Çelik, *a.g.e.*, s. 146.

²⁵⁹ Fecr, 89/27.

²⁶⁰ M. İhsan Çelik, *a.g.e.*, s. 148.

²⁶¹ Fecr, 89/28.

²⁶² M. İhsan Çelik, *a.g.e.*, s. 149.

²⁶³ Fecr, 89/28.

²⁶⁴ M. İhsan Çelik, *a.g.e.*, s. 150.

7. Nefs-i Kamile: Bu dereceye ulaşmış seyri sülûk yolcusu, artık marifete, hakikate, ulaşmış ve insanlara bu uğurda yol göstermeye, yani mürşid olmaya yetkili hale gelmiştir.²⁶⁵ Zikri, "el-Vedud"tur.²⁶⁶

3.7. Nefis

Nefis, sözlük anlamı olarak, "ruh, nefes, hayat, varlık, hayatın ilkesi, zât, insan, kişi, hevâ ve heves, beden, kan, bedenden kaynaklanan sufli arzular" gibi anlamlarda kullanılır.²⁶⁷ İstilahî anlam olarak ise, kulun yerilen ahlâkı ve amelleri anlamlarında kullanılmaktadır.²⁶⁸

Sûfiler nefis kavramını kullandıkları zaman bu kelime ile ne bir şeyin varlığını, ne de va'z olunmuş kalıbı kastederler, onların nefis kelimesinden muradı, kulun kötü vasıfları ile yerilen huy ve fiillerdir."²⁶⁹

Safiyuddin Efendi, nefis ile alakalı hislerini aşağıdaki beyitinde şu şekilde dile getirmiştir:

ضیعت عمري بظاهر تحسینات الدنيا

وقعت في بحر الذنوب أستغيث بيا

هل الفائدة بالنداء و هل يرجع الأيام

ندمت حق الندامة ولا ينفع اللوام

فزينة الدنيا تغرك باطاعة النفس اللوامة

وحان زمان اليقظة من ترك النفس بالعداوة

²⁶⁵ Hülya Küçük, *a.g.e.*, s.143

²⁶⁶ M. İhsan Çelik, *a.g.e.*, s. 151.

²⁶⁷ Süleyman Uludağ, "Nefs", *DİA*, TDV, İstanbul 2006, C. XXXVII, s.526.

²⁶⁸ Kuşeyri, *a.g.e.*, s. 167.

²⁶⁹ Kuşeyri, *a.g.e.*, s. 181.

فإنها عدو للمؤمن و تغره بمكايدها غرورا

ولا تعتبر بها فإنك تقع فجأة مغرورا²⁷⁰

Dünya güzelliklerine aldanarak ömrümü zayi ettim

Günah denizine düştüm, yardım istiyorum

Seslenmenin faydası var mı, günler geri geliyor mu?

Nedamete bulandım, kendimi ayıplamanın faydası yok

Dünya zîneti, nefsi levvameye itaatle aldatır

Nefsin düşmanlıklarından uyanma zamanı

Şüphesiz ki (nefis) müminler için bir düşmandır, Onları aldatır

Ona itibar etmeyin, çünkü nefis insanı kandırır.

Eserinde, ecdadının nefis ile mücadelesini anlatan müellif kendisine şu şekilde uyarılarda bulunmuştur: “*Ey Safiyuddin! ecdadının hareketlerini, faaliyetlerini, vasıflarını yaz. Niçin haline bakmıyorsun? Nefsini ayaklarının altına al. Kötülüğe meylettiren nefse itaat etme. Riyadan arın! İbadet ve zikirlerinle Allah’a yönel. Daima nefsinle cihad içerisinde ol. Çünkü en büyük cihad, insanın nefsiyle olanıdır. Dünyanın renklerine, ziynetlerine aldanma. Kur’ân-ı Kerim okumakla, hadisleri mütalaa etmekle,*

²⁷⁰ Safiyuddin Geylani, a.g.e., vr. 96.

evliyaların menkıbeleriyle meşgul ol. Zaman zaman uzlete çekil. Çünkü uzlet,²⁷¹ bu zamanda nefis terbiyesi için en faydalı şeylerdendir. Ölümün ne zaman geleceğini hiçbirimiz bilemeyiz. O yüzden pişman olacağın şeyler de yapma. Allah'a tevekkül et ve O'nun yoluna sadık ol ancak bu şekilde kalbin mutmain olur."²⁷²

3.8. Zühd

Tasavvufi eğitimde önemli kavramlardan bir olan zühd, sözlükte "rağbet etmemek, bir şeye isteksiz kalmak, sakınmak, dünyaya olan istek, arzu ve hırsın zıddı" anlamlarında kullanılmaktadır.²⁷³ İstilahî anlam olarak ise, dünyaya, Allah'tan gayri her şeye karşı isteksiz olma, değer vermeme, dünyadan ve dünyevî olanın peşinde koşmaktan yüz çevirerek, hayatı ahrete dönük bir şekilde, mümkün olduğunca ibadetleri yerine getirmek Kur'ân okumak, zikir ve tesbih yapmak gibi ibadetlerle geçirmek demektir.²⁷⁴

İmam Ebu'l-Kasım Kuşeyri, zühdün anlamının ne olduğu hakkında mutasavvıfların farklı yorumlarını paylaşmıştır. Bazı sufilere göre zühd haram şeylerde olur. Çünkü helal, Allah Teâlâ tarafından mubah kılınmıştır. Allah Teâlâ bir kuluna helal kazanç ihsan eder, kul da şükür amacıyla Rabbine ibadet ederse, artık kulun iradesi ile o nimeti bırakması, Allah Teâlâ'nın izni ile elde tutmasına tercih olunamaz.²⁷⁵

Diğer bazı sufilere göre ise, haramda zühd şarttır, helal de ise fazilettir. Çünkü kul sahip olduklarına şükreder, Allah Teâlâ'nın kendisine nasip ettiğine razı olur ve kanaatkar olursa; bu durumda az mal ile yetinmek, dünyada zengin olarak yaşamaktan daha güzel ve daha hayırlı olur.²⁷⁶ Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de "De ki: Dünyanın faydası azdır, ahiret ise takva sahipleri için daha hayırlıdır."²⁷⁷ Ayeti ile insanların dünyaya tamah etmemesi tavsiye edilmiştir.

²⁷¹ "Uzlet: Ruhsal doygunluğa ulaşmak amacıyla toplumsal hayattan uzaklaşarak tek başına yaşamaya ve isteklerini sınırlamaya verilen isimdir."

²⁷² Safiyuddin Geylani, a.g.e., vr. 96.

²⁷³ İnb Manzûr, *Lisânu'l-arab*, C. V, s.74; Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri sözlüğü*, s.787.

²⁷⁴ Dilaver Gürer, *Düşünce ve Kültürde Tasavvuf*, Ensar Yayınları, İstanbul 2019, s.64.

²⁷⁵ Abdülkerim Kuşeyri, a.g.e, s.208.

²⁷⁶ Abdülkerim Kuşeyri, a.g.e, s.208

²⁷⁷ Nisa, 4/77.

İbn Berracan'a göre hayrın tamamı zühdün konusudur ve üç bölümde bulunur:

1. Tüm alakaları terk etmek, (Hayat gailisini kesmek)
2. Bedeni, Yaratan'a karşı gelmekten sakındırmak,
3. İnsanlardan ilgiyi kesmek.²⁷⁸

Safiyuddin Efendinin zühd anlayışı genel olarak, dünyalık şeylerin geçici olduğu ve ona aldanılmaması üzerinedir. *Vasiyyetü's-safiyye fi'l-işaretü'l-akli'l-müfid* isimli eserinde bu konuya şu şekilde değinmiştir: “*Ey Evladlarım! Biliniz ki dünya fanidir. Nasıl ki ilkbahar mevsimi tüm canlılığıyla ortaya çıkar, güzelliğiyle insanın gönlüne ferahlık verir, fakat kısa bir zaman içerisinde bu yeşillik, canlılık yok olur; işte dünya hayatı da bunun gibidir. İnsanlar dünyadaki güzel hasletlerin hep devam edeceğini sanır ama sahip olduğu güzellikler elbet bir gün yok olacak. Çünkü dünya, hep bir felakete doğru dönüyor. Bir gün her şey güzel giderken bir anda kötüleşebiliyor ya da İnsan zenginken, gün geliyor bir anda fakirleşebiliyor. Sağlığı yerindeyken bir anda hastalanabiliyor. Mutlu mesut yaşarken bir anda hüzne bulanabiliyor. İnsan bunun gibi birçok şey yaşamasına rağmen hala nasıl dünyaya itimat eder. Akıl sahibi insan buna iltifat etmez. Şayet ibadetlerine devam eder mümkir şeylerden uzak durup Allah'ın ipine sınıksıkı sarılırsa, dünyada sahip olduğu nimetler artar ve genişler. Mahlukun elindekilerden yüz çevirip Yaradandan isterse, işte o vakit zahidlerden ve şükredenlerden olur.*”²⁷⁹

Safiyuddin Efendi'nin sözlerinden de anlaşılacağı gibi, insanların zahid olmasını, dünyaya ehemmiyet vermemesini tavsiye etmiştir. Allah Teâlâ kullarına dünyaya olan tamahkârlıklarından sakındıracak bir takım musibetler veririr. “*Muhakkak ki biz sizleri biraz korku, biraz açlık ile mallardan, canlardan, ekinlerden eksilterek imtihan edeceğiz. Sabredenleri müjdele. Onlar ki, başlarına bir bela geldiği vakit, “Biz Allah'tan geldik ve elbet ona döneceğiz”* derler.²⁸⁰ Hakk'tan kullara gelen musibet ilahi nimetlerdendir. Nitekim böyle olması insanın hakikati kavraması, dünyaya önem vermemesi ve tamamen Rabbine yönelmesi içindir.²⁸¹

²⁷⁸ Hülya Küçük, *a.g.e.*, s.89.

²⁷⁹ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 90.

²⁸⁰ Bakara, 2/155-156

²⁸¹ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 91.

3.9. İhlas

İhlas sözlük anlamı olarak, bir şeyi halis kılmak, katıksız olmak, riyayı terk etmek, vasıl olmak, gösterişi bırakmak, samimi olmak, kalbi bulandıracak şeylerden uzak kalma gibi anlamlarda kullanılmasının yanında tevhid ve tahsis etmek manasında da kullanılır.²⁸² İstilah anlamı olarak ise, insanın davranışlarını hem kendisi hem de başkalarının görme isteğinden uzak olarak yerine getirmesi, davranışlarına karşılık beklememesi, bu işleri yapmağa ehil kılınmasına, sevincinden ve bunların şükürünü yerine getirmekle meşgul bulunması hasebiyle yaptığı işleri gösterip ondan bir karşılık beklemeye fırsat bulamamasıdır.²⁸³

Üstad Kuşeyri'ye göre ihlâs, sadece Allah Teâlâ'ya itaat etmekle gerçekleşir. Bu itaat ise Hakk Teâlâ'ya yaklaşmayı murad etmekle hasıl olur. Başka bir kul için yapmacık bir şey işlemek, halkın övgüsünü kazanmayı veya halk tarafından seilmeyi arzulamak ve kulu Rabbine yaklaştıran şeyler dışında herhangi bir niyet taşımak ihlâsa manidir.²⁸⁴

Mutasavvıflara göre ihlâs, ibadetin ruhudur. İhlas olmadan amel, amel olmadan ihlâsın hiçbir faydası olmaz.²⁸⁵ Çünkü her şeye değer katan ihlâstır. İbadetin fazla olmasıyla değil, ibadetin ihlâslı olmasıyla kurtuluşa erişilir. Fakat kul, ihlâslı olduğunu iddia etmemelidir. Çünkü ibadetlerin ihlâslı olduğu düşüncesi, ihlâssızlığı doğurur.²⁸⁶

Safiyuddin Efendi'ye göre ihlâs, sözle gösterişle olmaz. İbadetler, riyadan uzak bir şekilde ve Allah rızası gözetilerek yapılmazsa, yapılan ibadetlerin de bir anlamı olmayacağını ifade etmiştir.²⁸⁷ Şeyh Safiyuddin bu konudaki meramını aşağıdaki beytinde şu şekilde dile getirmiştir:

²⁸² Ragıp, *Müfredet*, s. 151; Firuzabadi, *el-Kamusu'l-muhît*, c.2, s.229; Asım Efendi, *Kamus Tercemesi*, c.2, s.1169; İbn. Manzur, *Lisanu'l-Arab*, c.7, s.26-27; Cürcani, *Tarifât*, s.4-5; Kaşanî, *Istulahu't-s-Sufiyye*, s.141.

²⁸³ Ebû Abdurrahman es- Sülemî, *Tasavvufun Ana İlkeleri*, trc. Süleyman Ateş, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1981, s.25.

²⁸⁴ Abdülkerim Kuşeyri, *a.g.e.*, s.288.

²⁸⁵ Sühreverdi, *Avârifü'l-Mearif*, s. 90-96.

²⁸⁶ Süleyman Ateş, "İhlas", *DİA*, İstanbul 2000, C.XXI, s.536.

²⁸⁷ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr.119.

أي صفي الدين تقول ما تقول

ليس فيه رياء ولا ملول

ولا ريب فيه لأنه صدق يقين

و من أعرض عنه فهو ملول

فقل واكتب ولا تخاف

فان الحق حق و عدل عدل²⁸⁸

Ey Safiyuddin ne diyeceksen de!

Riya olmasın, melûl olmasın

Bunda şüphe yok çünkü hakikat kesindir

Kim yüz çevirirse melûldür

Korkma, söyle ve yaz

Hak haktır, adalet adalettir

Mutasavvıfımıza göre seyr u sülûk yolcusu rıyanın her türlüünden uzak durmalıdır. Çünkü riya insan için tehlikeli bir düşmandır. Bunun yanında ihlâssız yapılan amellerin faydasız olduğunu belirten müellif, bu tür amellerin kişiye zarar verebileceğini de ifade etmiştir. Bu nedenle seyr u sülûk yolcusuna düşen ilk iş

²⁸⁸ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr.119.

Allah'tan gayrı ne var ise gönlünden uzaklaştırarak bu yolda sebat etmektir. Böylece halis kalan kalp ile yolcu vuslatına erer.²⁸⁹

3.10. Muhabbet

Arapçada 'hubb' kelimesinden türetilen muhabbet kavramı, sözlükte "buğzun zıttı" olarak tanımlanmaktadır. Literatürde hub, muhabbet ve vûd kavramları 'sevgi' anlamında kullanılmıştır. Bu sevginin coşkulu bir şekilde yansıması ise 'aşk' kelimesiyle ifade edilmiştir.²⁹⁰ Tasavvufi ıstılahta muhabbet; zorlama olmaksızın kalbin Allah'a yönelmesi diye tanımlanır.²⁹¹

Bazı sufilerin sevgi ve muhabbet hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

Beyazid-i Bistami, muhabbeti, "*senden olan çok şeyi azımsaman, sevgiliden olan az şeyi çoğumsamandır*"²⁹² diye tanımlamıştır.

Cüneydi Bağdadi'ye muhabbet hakkında sorulunca şu cevabı vermiştir: "*Aşıkın kendi sıfatlarını terk etmesi ve onun yerine muhabbet duyduğu kişinin sıfatlarına girmesidir.*"²⁹³

Kulun Rabbi'ne duyduğu muhabbete gelince, bu kulun gönlünde bulduğu ve hissettiği bir şey olup, ibare ile ifade edilmeyecek kadar latiftir. Bu hâl Allah'ı tazim etmeye, O'nun rızasını hiçbir şeye değişmemeye, O'nsuz kalmaya dayanamama ve Rabbine karşı içinde bir his duymaya sevkeder.²⁹⁴

Safiyuddin Efendi'nin tasavvuf anlayışının merkezinde 'muhabbetullah' yer alır. Onun şiirlerinde Allah'a olan sevgi ve bu sevginin çeşitli tezahürleri bulunmaktadır:

حبيبا بحق المحبة دائما

لمن يدع الحب في الله مراما

²⁸⁹ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr.119.

²⁹⁰ Süleyman Uludağ, "Muhabbet", *DİA*, İstanbul 2005, C. XXX, s. 386.

²⁹¹ Kelâbazî, *et-Ta'arruf*, s.130.

²⁹² Abdülkerim Kuşeyri, *a.g.e.*, s.407.

²⁹³ Abdülkerim Kuşeyri, *a.g.e.*, s.407.

²⁹⁴ Abdülkerim Kuşeyri, *a.g.e.*, s.405.

أقول لكم ان المحبة في الله

تدوم دواما لياليا و أياما

صفي فهل أنت فيها مصادقا²⁹⁵

Sevgili, daima muhabbet hakkıyla doludur

Kim ki Allah sevgisini kast ederse o Allah'tandır

Size sevginin Allah'tan olduğunu söylüyorum

Gece gündüz O'nu anıyorum

Safâ sen buna sadık mısın?

Safiyuddin Efendi tarikat ehli bir zat olup, hayatını kaleme alırken belirttiğimiz üzere Kadiri tarikatından icazetlidir. Şeyh Safiyuddin, Abdulkadir Geylani'ye ve kadiri tarikatına olan muhabbetini ve bağlılığını dizelerinde Osmanlı Türkçesi ile şu şekilde dile getirmiştir:

“Meded ey pîr-i Geylânî velîler başkanı sensin

Ümidim her zaman vardır benim pîrim, pîrim sensin

²⁹⁵ Safiyuddin, *a.g.e.*, vr. 67.

Tarîkim kadirîdir, hem büyük rahım hakikattır

Kavidir zincirim mutlak reis-i ümmeti sensin

Tarikat yolunu yaptın senin ceddin Muhammed'dir

Şerîat menba-ı odur, tarikat menşe-i sensin

Çağırırım ben nidamla senin ismin benim zikrim

Mürîdinle peyman ettin her daim hazır sensin

Bu dünyada ve ukbâda bi-emsalsin bî-lâ şübhe

Senin ceddin ümmetinin şefaathıları sensin

Semalarda gezerdin hem büyük arşıda gördün

Bizi de hiç unutma, serveri sultan-ı azâm sensin

Semalarda seni sordum uzaktadır senin pîrin

Figân ettim heman düştüm, benim secde-i dergahım sensin

Meded ey pîr-î Geylani senin yolun hakîkattır

Fakîrim bî-kesim bu gün ümîdim şâh-ı pîr-i sensin

Her yerde her zaman vardır senin ismin senin zikrin

Tamam-ı mahlukana ra ki daima ümîd varsın

Safâ bu gün hemen tut ki büyük rah-ı Geylanî

Meded ey pîr-i azâm gel ümîdim şah-ı sultansın”²⁹⁶

Murşidin mürşide olan muhabbetine dair Şeyh Safiyuddin, eserinde babası Şeyh Muhammed el-Kadirî ve Şeyh Alaaddin Ohinî arasındaki sevgi ve saygıyı şu şekilde anlatıyor:

“Günlerden bir gün Şeyh Alaaddin Ohinî evimize geldi. Babam Şeyh Muhammed evde değildi. Garzan²⁹⁷ beldesine gitmişti. Şeyh Alaaddin’in yanında Fethullah Verkanisi’den mücaz Mutki Müftüsü Molla Ahmet el-Uçumî, Hacı Abdulvahhab ve başkaları da vardı. Beraber ikindi namazı kıldık. Namazdan sonra Hacı Abdulvahhab Şeyh Alaaddin’e dönerek yanımda taş var hatme²⁹⁸ yapalım dedi. Şeyh Alaaddin hayır hatme yapmayacağız. Çünkü burası Şeyh Muhammed’in evi diye cevap verdi. Hacı Abdulvahhab, Şeyh Muhammed burada değil yapalım diye tekrarladi. Bunun üzerine Şeyh Alaaddin ısrar eden hacıya dönerek; evet Şeyh Muhammed burada değil, fakat mekan onun mekanı. Muhakkak ki ben edebi terk etmeden ona olan hürmetimi muhafaza edeceğim.”²⁹⁹

²⁹⁶ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 83.

²⁹⁷ Garzan, Osmanlı döneminde Kurtalan ve Baykan’ın bazı bölgelerini içine alan Siirt’in bir ilçesiydi. Merkezi Zok (Yanarsu) köyüydü. Günümüzde bölgenin merkezi Kurtalan ilçesidir.

²⁹⁸ Nakşibendiyye tarikatının özellikle Halidiyye kolunda uygulanan zikir şekli. Nakşibendilikte toplu zikir olarak icra edilen hatm-i hacegan, Nakşibendiliğin hacegan döneminden itibaren uygulandığı tahmin edilmektedir. İçerisinde fatiha, inşirah ve ihlâs surelerinin bulunduğu bu zikir, “hatme-i kebir” diye Abdulhalık Gücdüvani’ye dayandırılmaktadır; Mehmet Saki Çakır, “Hatm-i Hâcegân ve Hâlidilik’teki Uygulanan Örnekleri”, *Uluslar Arası İslam Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S.2, s.1.

²⁹⁹ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 99.

Safiyuddin Efendi, Şeyh Muhammed ile Şeyh Alaaddin'in arasındaki muhabbetin, tıpkı Havas'ta³⁰⁰, evliya da ve allame de olduğu gibi Allah için olduğunu belirtmiştir.

3.11. İlim

İlim, bilmek anlamında gelir. İstilahi tanım olarak ise, bir şeyin hakikatini idrak etmek, tasdik etmek, sufinin kendisini bilmesi ve irfan gibi anlamlarda kullanılır.³⁰¹

İlimle alakalı Kur'an'da pekçok ayet bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekildedir. "Allah sizden hakkıyla iman etmiş olanları yüceltir ve ilim ehline gelince onları dereceler ile yükseltir."³⁰² "Rabbim benim ilmimi artır."³⁰³ "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu, ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla tefekkür eder."³⁰⁴

Mutasavvıflar, geçmişten günümüze kadar ilim hakkında değişik tanım ve tasnifler yapmıştır. Mutavavıflara göre kesbî ilim ve vehbî ilim olmak üzere iki türlü ilim vardır. Kesbi İlim, bir çalışmanın sonucu olarak kişinin sonradan kazandığı ilimdir. Vehbi ilim ise, herhangi bir çaba ve çalışmanın yer almadığı, yaratılıştan gelen ilme verilen isimdir.³⁰⁵

Seyyid Abdulkadir Geylani, *Sırrû'l-Esrâr* isimli eserinde ilmi dört gruba ayırarak şu şekilde tanımlamıştır:

1. Şeriat, yani zahiri emirler ve yasaklar.
2. Tarikat, yani iç hükümler, batın ilmi.
3. Marifet, yani batının ta kendisi

³⁰⁰ Hassa kavramının çoğulu olup, sözlükte bir nesneyi diğerinden üstün kılan nitelik anlamına gelen bu kavram 'seçkin kimseler' manasında kullanılır.

³⁰¹ Asım Efendi, *a.g.e*, s.41; Tehânevî, *Keşşâfu'l-İstılahatı'l-Fünun*, c. I, İstanbul 1984, s.1055; Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.184.

³⁰² Mücadele, 58/11.

³⁰³ Taha, 20/114.

³⁰⁴ Zümer, 39/9.

³⁰⁵ Yusuf Kenan Atılgan, "İslam Düşüncesinde İlmin Kaynağı, İmkânı ve Sınırları", *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.I, sayı 12, Aralık 2013, s. 201.

4. Hakikat, yani batından daha batın.³⁰⁶

Safiyuddin Efendi, herkesin ne olursa olsun ilim öğrenmesi gerektiğini ifade eder. Ona göre ilim insanın kalbini güzelleştirir. Cehalet ve kaybolmuşluktan kurtarır. İlim kişiyi yalandan doğruluğa, isyandan salih amele götürür. Kulu Allah'tan korkmaya ve O'nun dışında hiç kimseden bir şey istememeye sevkeder.³⁰⁷

Faydalı ilmin her türlüünü öğrenmeyi tavsiye eden Safiyuddin Efendi, bununla birlikte Arap dilinin öğrenilmesini ve ilmi okumaların ihmal edilmemesini tavsiye etmiştir.³⁰⁸

“İlim Çin’de dahi olsa gidip alınız.” Hadisini zikreden Safiyuddin Efendiye göre ilim insanlar arasında muhabbeti artırır. Buna binaen, insan yaşça büyük olsa dahi ilimden kopmaması gerektiğini ve bir harf bile olsa kişinin ilim öğrenmesi için çabalaması gerektiğini belirtmiştir.³⁰⁹

Safiyuddin Efendi, bir beyitinde ilme verdiği değeri şu şekilde ifade etmiştir:

رأيت العلم أعلى من الدنيا والمد
و ذوقه أحلى من المن والشهد

“İlmi dünya ve menzilden daha yüce gördüm

Onun tadı bal ve helvadan daha tatlıdır”³¹⁰

Şeyh Safiyuddin İlme ve ilim ehline verdiği önemi bir başka beytinde şu şekilde değinmiştir:

أرى أن العلم فيه ثمرات

³⁰⁶ Abdulkadir Geylani, *Sırrü'l Esrar*, Bahar Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 53.

³⁰⁷ Safidyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 51

³⁰⁸ Safidyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 51

³⁰⁹ Safidyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 51

³¹⁰ Safidyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 91

بأي لسان كان فيه حيوات

فالخدمة لازم في كل الزمان

للعلم وأهله ولو قبل الممات

Görüyorum ki ilimde semereler vardır.

Hangi dilde olsa onda hayat vardır

Her zaman hizmet etmek gerek

Ölmeden önce ilim ve ilim ehli için

3.12. Sabır

Sabır kavramı sözlükte hapsedmek, güçlü ve dirençli olmak, engellemek anlamlarında kullanılır.³¹¹ Tasavvufi anlam olarak ise nefsin haz duyduğu şeylerden mücahede yoluyla uzaklaşmasıdır.³¹²

Sabrın çeşitli kısımları mevcuttur: Kulun kendi iradesiyle elde ettiği şeylere gösterdiği sabır, iradesi dışında meydana gelen hadiselerle gösterdiği sabır.³¹³

Sabır kökünden türeyen kelimeler Kur'ân'da 103 yerde geçmektedir. Bu ayetlerden bazıları şu şekildedir: “Sen güzel bir şekilde sabret”³¹⁴, “Andolsun ki sizi

³¹¹ Mustafa Çağrı, “Sabır”, *DİA*, TDV, C. XXXV, s.337.

³¹² Necmuddin Kübra, *Tasavvufi Hayat*, trc. Mustafa Kara, Dergah Yayınları İstanbul 2013.

³¹³ Abdülkerim Kuşeyri, *a.g.e*, s.266.

³¹⁴ Maâric 5

biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele.”³¹⁵

Sabır ile alakalı Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: “Sabır, sarsıntı tesiri yaptığı ilk anda gösterilen, tahammüldür.”³¹⁶

İnsanoğlunu bazen en yakınında bulunan kişiler ya da başına gelen bela ve musibetler sıkıntıya sokar. Şeyh Safiyuddin eserinde belirttiğine göre bir mecliste tansiyon yükseldi mi sabretmek gerekir. Şayet sabır olmazsa cevher bela olur. Cevher bela oldu mu da insanın bir kıymeti kalmaz. Ona göre insan sabretmezse içinde bulunduğu durumdan hiçbir fayda görmez. Kişinin sıkıntı denizinde boğulmaması için şükür, sabır ve tahammül etmesi gerekir.³¹⁷

Safiyuddin Efendi, sabrın tüm boyutlarında örnek bir müslüman olarak yaşamıştır. İlim yolunda çekilen çilelere, başa gelen bela ve musibetlere, sıkıntılara, dertlere sabır gösterme konusunda müridlerine sürekli tavsiyelerde bulunmuştur. O, Allah rızası için gayret göstermeyi, bu uğurda sebat ve sabır göstermeyi kendisine şiar edinmiştir.³¹⁸

Safiyuddin Efendi, çilesi, hastalığı, sıkıntısı için kendisine başvuran herkesi dinler, onların dertleriyle dertlenirdi. O bulunduğu yerde herkese karşı duyarlı olmuştur. Çevresinde bulunanların hallerini sorup, sıkıntılarını sabırla çözüme kavuşturmak için çabalamıştır. O, “Allah sabredenle beraberdir.” Ayetini kendisine şiar edinmiş, çektiği bütün sıkıntılara en güzel şekilde sabır göstererek sabr-ı cemilî yerine getirmiştir.³¹⁹

Özetle Safiyuddin Efendiye göre sabır; kişinin başına gelen bütün bela ve musibetlerden kurtulmanın anahtarı, tüm üzüntüden sıkıntıdan kurtulup bunun sonucunda huzura kavuşmanın yoludur.³²⁰

³¹⁵ Bakara, 1/155

³¹⁶ Buhari, “Cenaiz”, 32

³¹⁷ Safidyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 103.

³¹⁸ Safidyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 4.

³¹⁹ Nur Muhammed Geylani (Oğlu) ile 1 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

³²⁰ Safidyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 15.

3.13. Dünya

Dünya kelimesi 'yakın olmak' anlamında kullanılan dünöv kökünden türemiş 'en yakın' manasındaki 'edna' kelimesinin müennesidir. Tasavvuf literatüründe dünya farklı şekillerde tanımlanmıştır:

1. Seni Allah'tan uzaklaştıran herşey.
2. İmtihanın olduğu yer.
3. Ahiretin tarlası.
4. Geçici fani bir mekan.³²¹

Kur'ân-ı Kerîm'de " Düya hayatı sakın sizi aldatmasın"³²² "Biliniz ki dünya hayatı ancak bir oyun, bir süs, bir eğlence, aranızda karşılıklı bir övünme, daha çok mal ve çocuk sahibi olmaktan ibarettir. "³²³ şeklindeki ayetlerle dünyanın sürekli aldatıcı yönüne değinilmiştir.

Hadis-i Şerif'te Peygamber Efendimiz dünya hayatını şu şekilde tarif etmiştir: "Ahiretin yanında dünyanın değeri, ancak sizden birinizin parmağını denize daldırmasına benzer. Parmağı ile denizden alabildiği suya bir baksın."³²⁴

İmam Gazzali, dünyayı, insanlara süslü ve güzel görünerek onları cezbeden, Allah'a kavuşmaktan alıkoyan çirkin bir şey olarak tarif eder.³²⁵ Kettani, "Dünya bela üzerine, ahiret ise takvâ üzerine taksim olunmuştur" der.³²⁶ Niyazi Mısri, dünyayı zindana benzetir ve dünyanın kurtulunması gereken bir zindan olarak kabul eder.³²⁷ Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri'ne göre dünya, fani, karanlık ve hayalden ibarettir.³²⁸

Safiyuddin Efendi, "*Vasiyyetü's-safiyye fi'l-işaretü'l-akli'l-müfid*" isimli eserinin giriş kısmında dünya hayatının aldatıcı ve geçiciliği ile ilgili bir takım

³²¹ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.174.

³²² Lokman, 31/33.

³²³ Hadid 57/20.

³²⁴ Müslim "Cennet", 55; Mehmet Emin Özafşar, *Riyazü's-Salihin'den 1001 Hadis Seçkisi*, Hakim Yayıncılık, Ankara 2015, s.356,

³²⁵ İmâm-ı Gazzalî, *Kimya'yı Saadet*, trc. Faruk Meyan, s. 372, İstanbul 1979.

³²⁶ Abdülkerim Kuşeyri, *a.g.e.*, s.201

³²⁷ Mustafa Aşkar, *Niyazi Mısri ve Tasavvuf Anlayışı*, Kültür Bakanlığı Yayıncılığı, Ankara 1988, s.331.

³²⁸ Erzurumlu İbrahim Hakkı, *Marifetnâme*, Veli Yayınları, İstanbul 1980, s. 278.

uyarılarda bulunmuştur. Kendisinin dünya lezzetlerine tamah etmediğini, şu sözlerinden anlıyoruz:³²⁹

يا طالب الدنيا بنفس الأمانة

فتنسى زوادا في يوم الأخرة

فان تترك الدنيا بنور الايمان

فانت تفوز و بشرى الجنان

والدنيا خداع ولا تغرن به

فثبت الأقدام في الايمان و حبه³³⁰

Ey nefsi emmareyle dünyayı talep eden

Ahiretin yaklaştığını unutma

Eğer dünyayı iman nuruyla terk edersen

Cennetin muştusunu kazanırsın

Dünya bir aldatmacadır, kaybolup gitmeyin

Ayaklarınızı inanç ve muhabbetle sabitleyin

³²⁹ Safidyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 14.

³³⁰ Safidyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 14.

3.14. Dua

Kelime olarak, yalvarış, niyaz, yakarış, nida, yardım istemek, çağrı, halini arz etme, davet, Allah'tan dileme gibi anlamlara gelmektedir. Tasavvuf ıstılahında da kulun Rabbine yakarışıdır. İhtiyaç sahiplerinin, derdi olanların, sıkıntıda olanların sığındıkları alandır.

Kur'ân-ı Kerîm'de "Onlar ellerini kapalı tutuyorlar."³³¹ Ayetiyle Allah Teâlâ duayı terk edenleri kötölemiştir. Kur'ân'da dua ile ilgili dikkat çeken başka bir söz ise; "Duanız yoksa ne öneminiz var"³³² ayetidir.

Safyuddin Efendi'ye göre insan münakaşadan uzak durmalı, başına gelen musibetlere sabretmeli ve her daim Rabbi'ne dua etmelidir.³³³ Müellif birçok beyitinde Arapça ve Kürtçe olarak Rabbine yakarmıştır. Onun sıkça yaptığı dualardan bazıları şu şekildedir:

الهي أنت ذو فضل و اكرام غني و ذو رحمة و ذو أرحام

(أنا طالب لرحمتك يا الهي)

Ey Rabbim! Fazilet ve kerem sahibi sensin

Zengin olan Rahman ve Rahim olan sensin

(Ey Rabbim! Senin Rahmetine talibim)

و أنت القادر المقتدر والصد و كل الكائنات محتاج اليك يا أحد

(أنا طالب لرحمتك يا الهي)

Her şeye gücü yeten sensin, samedsin

Bütün kainatın muhtac olduğu bir tek sensin

(Ey Rabbim! Senin Rahmetine talibim)

³³¹ Tevbe, 9/67.

³³² Furkan, 25/77.

³³³ Safyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 15.

و ان تطردني عن الباب الى أين أذهب فأرحمني يا الهي لأنني عاصي مذنب

(أنا طالب لرحمتك يا الهي)

Nereye gitsem beni kapından ayırma

Beni bağışla Ey Rabbim, Çünkü ben asi ve günahkarım

(Ey Rabbim! Senin Rahmetine talibim)

يا الهي ارحم صفيالدين بجودك والكرم فاعف عني يا الهي من الأجرم والأثم

(أنا طالب لرحمتك يا الهي)³³⁴

Ey Rabbim! Cömertliğinle Safiyuddin 'e merhamet et

Ey Rabbim! Günahlarımdan beni bağışla

(Ey Rabbim! Senin Rahmetine talibim)

Anlaşılaçağı üzere, dua başlı başına bir ibadet ve aynı zamanda kulluğun özüdür. Kul, Rabbi'nin karşısında acziyetini anlayarak O'na yönelir. Allah Teâlâ'da isimleri tecellisiyle kuluna döner. Bu nedenle insanoğlu Allah'a duayı ihmal etmemeli her daim en güzel isimleriyle O'nu anmalıdır.

3.15. Peygamber Sevgisi

Safiyuddin Efendi'ye göre Hz. Peygamberi sevmek, muhabbetle bağı olmak ve Ona salât-u selam getirmekle kişinin hüznü, gamı, kederi gider ve huzura erer. Ona göre Peygambere itaat etmek, O'nun yolundan gitmek, her Müslüman için asli bir vazifedir.³³⁵

³³⁴ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 123.

³³⁵ Safiyuddin Geylani, *a.g.e.*, vr. 94.

Safiyuddin Efendi, peygambere aşık olan bir insandı. Onun Hz. Peygamber'e olan muhabbetini aşağıdaki dizelerde görmekteyiz:

ألا يا رسول الله حبك في قلبي

يدوم دواما ما في حياتي مكاويا

فقلت لقلبي إن كنت صادقا

كفاك و إن كنت في النار حاويا

Ey Allah'ın Rasulü seni kalpten seviyorum

Hayatım boyunca sevmeye devam edeceğim

Dedim ki kalbime şayet sen sadıksan

Cehennem ateşinde de olsan seni kurtarmaya yeter

Kürtça kaleme aldığı beyitinde ise Hz. Peygambere olan sevgisini şu şekilde dile getirmiştir:

اي محمد سرور مخلوق عالم هر تووي

بيته از نا چمه جنان شافعی خلقان تووي

Ey Muhammed! Mahlukatın serveri sensin

Sensiz cennete gitmem, mahlukatın şefaatchisi sensin

Tasavvufta bir insan kendisini Allah Teâlâ'ya sevdirmek istiyorsa, “Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve bağışlasın” ayetini kendisine şiar edinmeli. Şeyh Safiyuddin'e göre dünyada ve ahirette kurtuluşa vesile olacak bir şey varsa o da Hz. Peygambere tüm kalbi duygularıyla muhabbet gösterip onun şefaatinde nasibini almaktır.³³⁶

3.16. Fakr

Sözlük anlamı, ihtiyaç duyulan şeyin yokluğu anlamına gelmektedir.³³⁷ Tasavvufta ise bir şeye sahip olamamak, ya da başkalarına fayda sağlamak için sahip olmak, her şeyin Allah'a ait olduğunu bilmek anlamında kullanılmaktadır.³³⁸

Hucviri'ye göre fakr teriminin hakiki ve şekli olmak üzere iki türü vardır. Şekli olan çeşidi, eşya ve maddeye ihtiyaç duymaktadır. Hakiki fakr ise Hakk'a yöneliştir.³³⁹ Fakirliğin hakikati, yalnız Allah'a mutaç olmaktır. Zira halkın hepsi fakirdir. Bir fakir, diğer fakirin ihtiyacını karşılayamaz. Fakirin ihtiyacını, ancak o ezeli zengin karşılar.³⁴⁰ Ayeti Kerime'de şöyle buyurulmuştur: “Sizler Allah'a muhtaçsınız. Zengin ve övülmüş olan yalnız Allah'tır.”³⁴¹

Klasik tasavvuf eserlerinde bir makam olarak görülen fakr Safiyuddin Efendi'nin beyitlerine şu şekilde yansımıştır:

إلهي كنت غريبا في الدنيا برفع الأيادي

إلى الله طاعة و منه أتضرع و أنادي

³³⁶ Safiyuddin Geylani, *Vasiyyetü 's-safiyye fi 'l-işaretü 'l-akli 'l-müfid*, vr. 38-39.

³³⁷ Cürcanî, *a.g.e.*, s.170.

³³⁸ Ebû Bekr Kelebazî, *Ta'arruf Doğuş Devrinde Tasavvuf*, Çev. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 2016, s. 112.

³³⁹ Hucvurî, *Keşfü'l-Mahcûp Hakikat Bigisi*, çev. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 2010, s. 86.

³⁴⁰ Sülemi, *a.g.e.*, s. 26.

³⁴¹ Fâtır, 35/15.

ليس لي عون و ظهر غير رحمتك الواسعة
إني مذنب و عاصي و من رحمتك إعتماذي

فأنظر إلي يا إلهي لا بأعمالى القليل
أتضرع بالنداء لا إلى غيرك أنادي

في الحقيقة مذنب أنا ذليل و فقير
وبلا تقتطوا أيقنت يا إلهي أنت الهادي³⁴²

*Rabbim bu dünyada garibim, ellerimi sana açıyorum
İtaatim sanadır ve sana niyaz ediyorum*

*Senin geniş rahmetin dışında yardım edecek kimse yoktur
Ben günahkarım, asiyim, senin rahmetine itimad ediyorum*

*Ey Rabbim bizlere bak amellerimiz pek az
Niyazım sanadır, senden başka seslenecek kimse yok*

*Hakikatte günahkar, zelil ve fakirim
Senden ümidimi kesmedim, hidayete erdiren sensin.*

³⁴² Safiyuddin Geylani, a.g.e, vr. 110.

Sonuç olarak Şeyh Safiyuddin fakr duygusuna göre davranmıŐ, nefisini kınamıŐ, fakir ve hakir görmüş, müridlerine de bu Şekilde tavsiyelerde bulunmuştur. O hakikata fakr duygusu ile ulaŐılabileceđi kanaatindedir. Şeyhe göre kemalata ulaşmak isteyen salık ilk olarak kendi benliğini yok sayıp, fakr ve acziyet içerisinde Rabbine yönelmesi icap eder.

SONUÇ

Tasavvuf, insan nefisini kötülüklerden alıkoyup, iyiliklere yönelten, İslamın manevi boyutuyla ilgilenen bir ilimdir. Şeyh Safiyuddin'e göre Peygamber Efendimiz ve ashabının zahidane yaşamları, tasavvufun dayanak noktasını oluşturmuştur. Tasavvufun gayesi, insanları Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber'in ahlakıyla donanmalarını sağlamaktır. Bu ahlaki eğitimi tamamlayan zatlar, yaşadıkları bölgelerde aldığı eğitimi yayma yolunu benimsemişlerdir.

Geçmişten günümüze yaşamış, İslam medeniyetine hizmet eden pek çok alimin hayatı ve eserlerinde, tasavvufi izlere rastlanılmış ve bunlar üzerinde birçok çalışma ve eserler kaleme alınmıştır. Ancak Şeyh Safiyuddin'in tasavvufi yönünü ele alan herhangi bir çalışma ve esere rastlayamadık. Sonuç olarak biz de Şeyh Safiyuddin'in coşkun hisleri, düşünceleri ve eserleri üzerine yapılacak geniş çaplı bir çalışmanın gerekliliği kanaatine vardık. Bu doğrultuda elde ettiğimiz önemli sonuçları şu şekilde tespit etmek mümkündür.

Şeyh Safiyuddin'in çocukluk ve gençlik yıllarında başlayan ilme olan iştiağı ömrü boyunca devam etmiştir. Şeyhin ilmi kişiliğinin oluşmasında, yanlarında tasavvufi eğitim gördüğü müridlerinin önemli etkisi olmuştur. Bunlar arasında, babası Şeyh Muhammed el-Kadirî ve Şeyh Mehmet Şefik el-Kadirî'nin önemli bir yeri vardır. Bu zâtların dışında ilmi kişiliğinin gelişmesinde okuduğu kitapların ve düşüncelerinden yararlandığı şahsiyetlerin de önemli etkisi olmuştur. Eserlerini incelediğimizde gerek kendi döneminde yaşayan, gerekse kendisinden önceki dönemlerde yaşayan alimlerin eserlerinden istifade ettiğini görürüz.

Şeyh Safiyuddin bulunduğu bölgelerde irşad etmeyi kendine vazife addetmiştir. Onun herhangi menfî bir tutum içerisinde olmaması, ilmi ve ahlâkî yönden talebe yetiştirme gayreti, bulunduğu civarda saygı görmesinde etkili olmuştur. Bunun yanında Şeyh Safiyuddin hem devlet ricali üzerinde hem de bölge halkı üzerinde ciddi etkileri olmuştur. Arazi anlaşmazlıkları, kan davaları, aşiretler arasında çekişme gibi durumlarda halk ihtilafa düştüğü konularda kendisine başvurmuş çözüm için ondan

gelen hükümleri kabul etmiştir. Böylece olaylar daha da fazla büyümeden herkesin razı olacağı bir şekilde sulh yoluyla sonlanmıştır.

Şeyh Safiyuddin, daha çok tasavvufî kişiliğiyle tanınması hasebiyle, edebî yönü arka planda kalmıştır. Şiirlerinin neşredilmemiş olması da bu yönünün bilinmemesinde etkisi olmuştur. Fakat şiirlerindeki ifade gücü, Türkçe, Arapça, Kürtçe ve Farsça dillerini beyitlerinde etkili bir şekilde kullanabilmesi onun edebi yönünün ne kadar kuvvetli olduğunu göstermektedir.

Şeyh Safiyuddin ilme ve ilim ehline değer vermiş, onların daha iyi yetişebilmesi için maddi ve manevi yönden her daim destek olmuştur.

Şeyh Safiyuddin ilmi, tasavvufî ve edebî alanda olmak üzere üç eseri bulunmaktadır. Genel olarak eserinde işlediği konular ise tarikat, seyr u sülûk, nefis, zikir, mürid, mürşid, muhabbet, ihlâs, zühd ve fakr'dır.

Son olarak Şeyh Safiyuddin hakkında herhangi bir çalışma yapılmamasının nedeni olarak, imkânların kısıtlı olduğu bir bölgede yaşamasına ve o bölgede yazılı ilim yerine şifahi bilginin yaygın olarak kullanılmasına bağlıyoruz. Bu çalışmayla tasavvuf literatüründe pek bilinmeyen Şeyh Safiyuddin ve Mutki'de Kadirilikle ilgili bir boşluğun doldurulması umulmaktadır.

KAYNAKÇA

KİTAP VE MAKALELER

- Akot, Bülent,** “Müştak Baba’nın “Asar” Adlı Eserinin Tasavvufi ve Tarihi Muhtevasının Analizi,” *İslami Araştırmalar Dergisi*, 23/1, ss. 28-41, 2012 .
- Aksu, Akıbet ,** *Asr-ı Saadette Zikir Anlayışı*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2019.
- Aktaş, Ahmet,** *Tarikatların Toplumsal İşlevi (Diyarbakır Kadiri Tarikatı Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya 2014.
- Ardıç, Mehmet,** *Bitlis ve Çevresinde Yetişen Mutasavvıflar ve Tasavvuf Kültürünün Oluşumu*, Yüksek Lisans Tezi, Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Aşkar, Mustafa,** *Niyazi Mısri ve Tasavvuf Anlayışı*, Kültür Bakanlığı Yayıncılığı, Ankara 1988.
- Ateş, Süleyman.** “İhlas”, *DİA*, İstanbul 2000, c.XXI, s.536
- Atılğan, Yusuf Kenan,** “İslam Düşüncesinde İlmin Kaynağı, İmkânı ve Sınırları”, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.I, sayı 12, Aralık 2013.
- Aydın, Mehmet,** *Bir Eğitim Kurumu Olarak Ohin Medresesi*, Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncüyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2019.
- Azamat, Nihat,** “Kadiriyye” *DİA*, C: 24, s.131-136.
- Baykan, Sezer,** *Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı*, İstanbul 2011, Kitabevi Yayınları, s.140.

- Baz, İbrahim,** *Şeyh Asım Ohini ve Birketü'l-Kelimât fî Menâkibi Ba'di's-Sadat İsimli Eseri*, Nizamiye Akademi Yayınları, İstanbul 2018.
- Beytekin, Hüseyin,** *Şeyh Fethullah Verkanisi Hayatı ve Tasavvufî Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncüyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2019.
- Bilen, Mehmet,** “Ohinli Şeyh Alauddin ve Hadis Usulüne Dair Manzumesi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Erzurum, 2012, ss.37-38.
- Birifkani, Seyyid Muhammed,** *Birifkan Seyyidleri*, Poyraz Ofset Baskı, Ankara 2011.
- Buhari, Muhammed b. İsmail,** *el-Camiu's-Sahih*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- Buzpınar, Ş. Tufan** “Nakîbu'l-eşraf”, *DİA*, TDV, İstanbul 2006, C. XXXII, s. 322-324.
- Cebecioglu, Ethem,** *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul, Dergâh Yayınları, Ankara 1997.
- “Hacı Bayram Veli'de ‘Mürîd’ Kavramının Ameli Eğitim Açısından Değeri”, *II.Uluslararası Hacı Bayram-ı Velî Sempozyomu Bildiriler Kitabı*, Ankara 2017.
- Cürcanî, Seyyid Şerîf,** *et-Ta'rifât*, Dar el-kutub elilmiah, Beyrut 2013.
- Çağrı, Mustafa,** “Sabır”, *DİA*, TDV, İstanbul 2008, C. XXXV.
- “Hayâ”, *DİA*, TDV, İstanbul 1997, C. XVI, s.242-243.
- Çakır, Mehmet Saki,** “Seyyid Sıbgatullah Arvasi Hizanî ve Gayda Tekkesi”, *C.II, İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, 2016, C.II, S.2.

“Şeyh Abdurrahman-ı Tağî ve Norşin Tekkesi’nden Yayılan Kollar”, *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, C.III, S.3, 2017.

XIX Yüzyıl Doğu ve Güneydoğu İrfanı Kaynaklarından Seyyid Sıbgatullah Arvâsî’nin Minah İsimli Eseri (Tahkik ve İnceleme), Haşimi Yayınları, İstanbul 2019.

Seyyid Tâhâ Hakkârî ve Nehri Dergâhı, Nizamiye Akademi Yayınları, İstanbul 2007.

“Hatm-i Hâcegân ve Hâlidîlik’teki Uygulanan Örnekleri”, *Uluslar Arası İslam Araştırmaları Dergisi*, C. 5

Çakır, Adalet,

Mehmet Rif’at Efendi’nin Nefhatü’r-Riyâzi’l-Âliye Adlı Eserinin Işığında Anadolu’da Kâdirîlik, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006.

“Kadiriyye”, *Türkiye’de Tarikatlar*, Editör Semih Ceyhan, *İsam Yayınlar İlmi Araştırmalar Dizisi*, İstanbul 2015.

Çelik, Celaleddin,

"Türkiye’de Dini Hayatın Sosyo-Tarihsel Boyutları ve Dindarlığın Dönüşen Görünümleri", *Bilimname*, 2018/35, Nisan 2018, 217-251.

Çiçek, Mehmet,

“Seyda Molla Hüseyin Küçük’ün Hayatı ve İlmi Kişiliği”, *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, S. II, ss.124-139, Kasım 2019.

Doğan, Ahmet,

Müştak Babanın Türkçe Şiirlerinde dini ve Tasavvufi Unsurlar, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1992.

Durma, Abdulhalim,

Evlilyalar Şehri Bitlis, Erol Ofset Yayıncılık, Samsun 2014.

- Ebu Davud**, Süleyman b. El-Eş'as es-Sicistanî, *Sünen*, I-V, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- Eraydın**, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İFAV, İstanbul 2000.
- Erkaya**, Mahmud Esad “Halidiyye Tasavvuf Geleneğinde Mürid-Mürşid İlişkileri”, *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, Kasım 2017, C.9, S. 2.
- Erzurumlu**, İbrahim Hakkı, *Marifetnâme*, Veli Yayınları, İstanbul 1980.
- El-Firuzâbadî**, Mecdüddin Muhammed b. Ya'kub, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, cüz:1, Mısır 1952.
- Gazzalî**, *Kimya'yı Saadet*, trc. Faruk Meyan, İstanbul 1979.
- Geylani**, Abdulkadir, *Sırrü'l Esrar*, Bahar Yayıncılık, İstanbul 2007.
- Tasavvufun Esasları*, Ed. M. E. Başpehlivan, Bahar Yayınları, İstanbul 2012.
- Tasavvuf ve Tarikat Adabı*, çev. Osman Güman, Gelenek Yayıncılık, İstanbul 2013.
- Risalet-i Gavsıyye*, y.y, İstanbul 1985.
- Salavat ve Evradları*, Derleme ve Tahkik, Seyyid Şerif Muhammed Fadıl Geylani, Zembil Basım Yayınevi, İstanbul, t.y.
- Gök**, Önder, *Şeyh Mazhar Ohini'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufi Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncüyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2019.
- Gündoğu**, M. Kemal, “Cumhuriyetimizin 50. Yılında Müştak Baba,” *Bitlis Birlik Gazetesi*, Ağustos 1973.

Azmi, *Şems-i Bitlisî*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1992.

Geçmişten Bu Güne Bitlis Güzideleri, BETAV Yayınları, Ankara 2015.

Gürer, Dilaver, *Düşünce ve Kültürde Tasavvuf*, Ensar Yayınları, İstanbul 2019.

Haksever, Ahmet Cahit, *Tasavvufu Anlama Kılavuzu*, Otto Yayınları, Ankara 2017.

Hucvirî, *Keşfu'l-Mahcûp Hakikat Bigisi*, çev. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 2010

İsfehâni, Ragıp, *Müfredât Kur'ân Kavramları Sözlüğü*, trc. Abdülbaki Güneş, Mehmet Yolcu, Çıra Yayınları, İstanbul 2012.

İz, Mahir *Tasavvuf Mahiyeti, Büyükleri ve Tarikatler*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1990.

Kara, Mustafa “Evrâd”, *DİA*, TDV, 1995, C. XI.

Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler, Uludağ Yayınları, Bursa 1990.

Karaman, Fikret, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006.

Kâşânî, Abdurrezzak, *Letaif'ul-alam fi işaratihli'l-ilham*, *Tasavvuf Sözlüğü*, trc. Ekrem Demirli, İz Yayıncılık, İstanbul 2004.

Kavak, Abdülcebbar, “Bitlis Küvrevî Tekkesinin Ağrı'daki Temsilcileri ve Şehrin İlmî ve Manevi Hayatına Tesirleri”, *Akademik Bakış Dergisi*, S.66, Nisan 2018.

“Şeyh Semsuddin el-Ahlâtî ve Birifka Tekkesi”, *Uudağ Üniversite İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014/1.

- Kelebazi**, Ebu Bekr Tâcülislam Muhammed b. Ebû İshak İbrahim b. Ya'kub el-Buhari, *Ta'arruf Doğuş Devrinde Tasavvuf*, Çev. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 2016.
- Kutluer**, İlhan, “İlim”, *DİA*, TDV, İstanbul 2000, C. XXII.
- Kuşeyri**, Abdulkerim, *er-Risâle*, trc. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012.
- Kübra**, Necmuddin, *Tasavvufi Hayat*, trc. Mustafa Kara, Dergah Yayınları, İstanbul 2013.
- Küçük**, Hülya, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihine Giriş*, Ensar Yayınları, İstanbul 2019.
- Müslim**, Ebu'l-Hüseyin el-Haccac, el-Camiu's-Sahîh, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- Öcal**, Mustafa, *Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler*, M.Ş.Ü. Yayınları, Muş 2013.
- Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Gerçekleştirilen Medrese İstılahları Üzerine Bir Değerlendirme*, M.Ş.Ü. Yayınları, Muş 2013.
- Öngören**, Reşat, “Zikir”, *DİA*, TDV, İstanbul 2013, C. XLIV.
- “Tarikat”, *DİA*, TDV, İstanbul 2011, C. XL, s. 95-105.
- Özafşar**, Mehmet Emin, *Riyazü's-Salihin'den 1001 Hadis Seçkisi*, Hakim Yayıncılık, Ankara 2015.
- Özbay**, Hafız Ahmet, *Kutbuz-zaman Şeyh Hasan Hoca*, İlim Yayma Vakfı Yayınları, Gaziantep.
- Özköse**, Kadir, “Tarikatın Ortak Unsurları”, *Tasavvuf El Kitabı*, (ss. 225-247) Ed. Kadir Özköse, Grafiker Yayınları, Ankara 2012.
- Secadi**, Cafer Seyit, *Tasavvuf ve İrfan Sözlüğü*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2007.

- Sühreverdi**, Şihabuddin, *Avarifü'l-Mearif (Gerçek Tasavvuf)*, çev. Dilaver Selvi, Semerkand Yayıncılık, İstanbul 2005.
- Sülemî**, Muhammed b. Hasan, *ZiyâdâtüHaka'ik'it-tefsir*, Beyrut 1986.
- Sülemi**, Ebu Abdurrahman, *Tasavvufun Ana İlkeleri*, trc. Süleyman Ateş, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1981.
- Şen**, Rahime Beder, Semra Yurtkuran, “ Bitlis’te Yaşayan Ailelerin Sosyo Demografik, Sosyo-Ekonomik Sosyo Kültürel Özellikleri İle Toplumsal Hayatta Törenin Gücü”, *Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı*, C.2, S.7, Ankara 2004.
- Taftazanî**, Ebu'l-Vefâ, “Gazzali’nin Tasavvuf Ekollerine Etkisi ve Gazzâli’den Sonra Ortaya Çıkan Tarikatlar,” Çev. Mustafa Aşakar, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1997.
- Tenik**, Ali, Göktaş, Vahit, ”Tasavvufi Düşüncede Zikir ve Zikrin Benlik İnşasına Etkisi”, *Toplum Bilimleri Dergisi*, 8/15, (ss.263-286), Ankara 2014.
- Tosun**, Necdet, *Zikir ve Tefekkür*, Semerkand Yayınevi, İstanbul 2013.
- Tusî**, Ebû Nasr Serrâc, *el-Lüma, İslam Tasavvufu*, çev. Hasan Kamil Yılmaz, Altınoluk Yayınları, İstanbul 1996.
- Uludağ**, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2005
- “Nefs”, *TDV Yayınları*, İstanbul 2006, C. XXXVII.
- “Muhabbet”, *DİA*, TDV, İstanbul 2005, XXX
- “Abdulakdir Geylani”, *DİA*, TDV, İstanbul 1988,C. I, 234-239.
- Uygun**, Mehmet Nuri, “Musikî”, *DİA*, TDV, İstanbul 2013, C.XLIV, s.412-413.

- Vassâf**, Hüseyin, *Risale-i Müştâkıye*, Kırkambar Yayınları, İstanbul 2012.
- Yavuz**, Yusuf Şevki, “Nübüvvet”, *DİA*, TDV, İstanbul 2007, C. XXXIII, s.279-285.
- Yıkılmaz**, Abdulvahid, *Şeyh Fethullah el-Verkansi'nin Fıkhi Yönü ve Fetvalarının Tetkiki*, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniveristesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2018.
- Yücel**, Ömer Tayfur *Şeyh Muhammed Diyâuddin'in Hayatı ve Tasavvufi Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversiesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.

SALNAMELER

1314-1316 H. Bitlis Vilayet Salnamesi, Bitlis Vilayet Matbaası 13141316.

ARŞİV BELGELERİ

BOA, DH.TMIK.M, Dosya No 147/Gömlek No: 44, Tarih H 09 Nisan 1321.

BOA, C. EV, Dosya No: 277/Gömlek No: 14138, Tarih: H 06-03-1217.

BOA, BEO, 999-74888, H-29.03.1315.

BCA, Bakanlıklar Arası Tayin Daire Başkanlığı, 293-25-3, 28 Ağustos 1962.

BCA, Kararlar Daire Başkanlığı, 124/98-8, 20 Ocak 1951

BOA, İ.MBH, 3/18, 19-07-1328.

BOA, DH.İ.UM, 19/1, H-15-02-1338.

BOA, A. }MKT.MHM, 495/41, H-18-03-1305.

BOA, DH.MUİ., 54/2, H-04-03-1328.

İNTERNET KAYNAKLARI

Erişim Tarihi; 3 Nisan 2020;

<http://www.geylanivakfi.com/hz-abdulkadir-geylani-k-s/hz-pirin-ilminin-y%C3%BCksekli%C4%9Fi-hakk%C4%B1nda-s%C3%B6ylenenler.html>

Erişim Tarihi: 27 Nisan 2020;

<http://www.semskiasireti.com/?Syf=18&Hbr=517109&/GEYLANİ-VEYA-GËLANİ-AŞİRETİ>

Erişim Tarihi: 03 Mayıs 2020;

<https://bitlis.ktb.gov.tr/TR-75655/mutki-ilcesi.html>

Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2020;

<https://www.turkiyegazetesi.com.tr/Genel/a336682.aspx>.

Erişim Tarihi: 17 Mayıs 2020;

Koyunlu Beldesi'nin Dünyaya Açılan Kapısı, <https://koyunlu-ohin.tr.gg/>

Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2020;

http://www.cevaplar.org/index.php?content_view=5277&ctgr_id=121

Erişim Tarihi: 12 Ağustos 2020;

<http://www.siirtmanset.com/ilce-haber/bu-dernek-ile-gecmis-gun-yuzune-cikacak-h2828.html>.

Yapılan Mülakatlar:

Nur Muhammed Geylani ile 20 Şubat 2020 tarihinde yapılan mülakat

M. Cevat Geylani ile 2 Mayıs 2020 tarihinde yapılan mülakat.

Seyyid Ali Haydar Tutgun ile 07 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

Seyyid Vafi Tutgun ile 12 Ağustos 2020 tarihinde yapılan mülakat.

Seyyid Maşallah Çiçek 15 Mayıs 2020, tarihinde yapılan mülakat.

1 Temmuz 2020 tarihinde Mutki Müftülüğünde yapılan mülakat.

Mehmet Coşkun İle 1 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

Emrullah Çiçek (Torunu) ile 26 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat

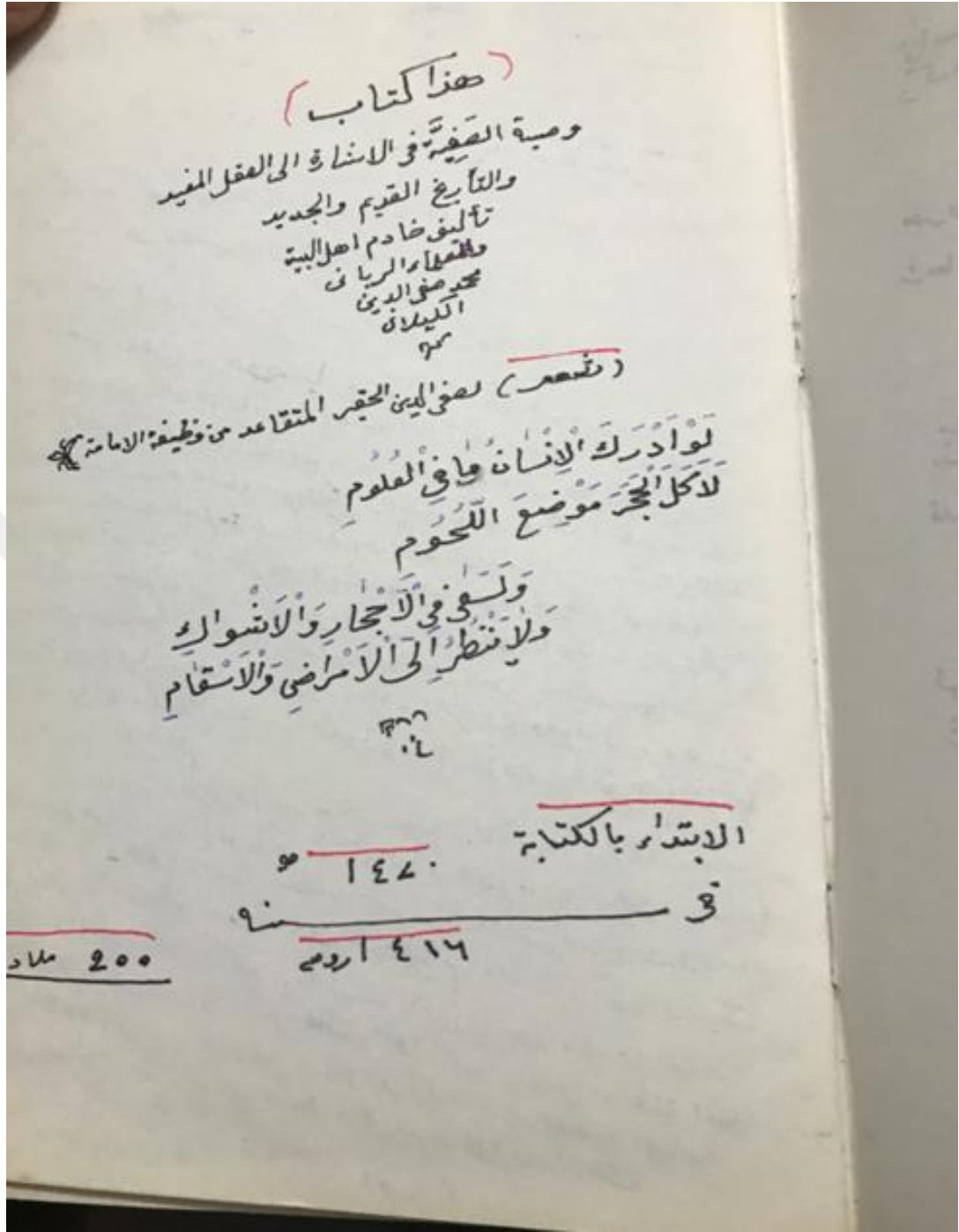
Şeyh Takiyuddin Baydur ile 3 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

Seyyid Fatih Tutgun (Torunu) ile 07 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

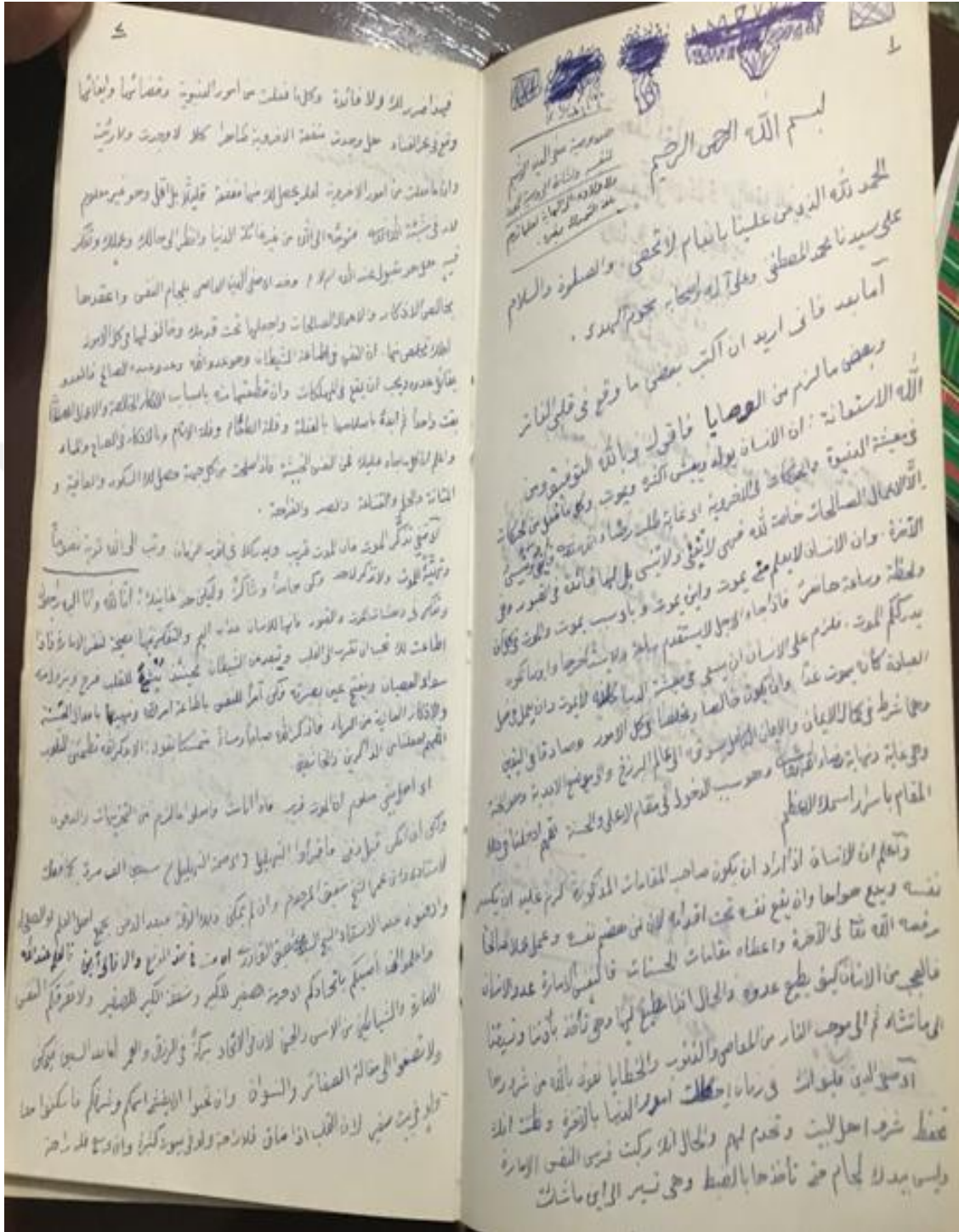

EKLER

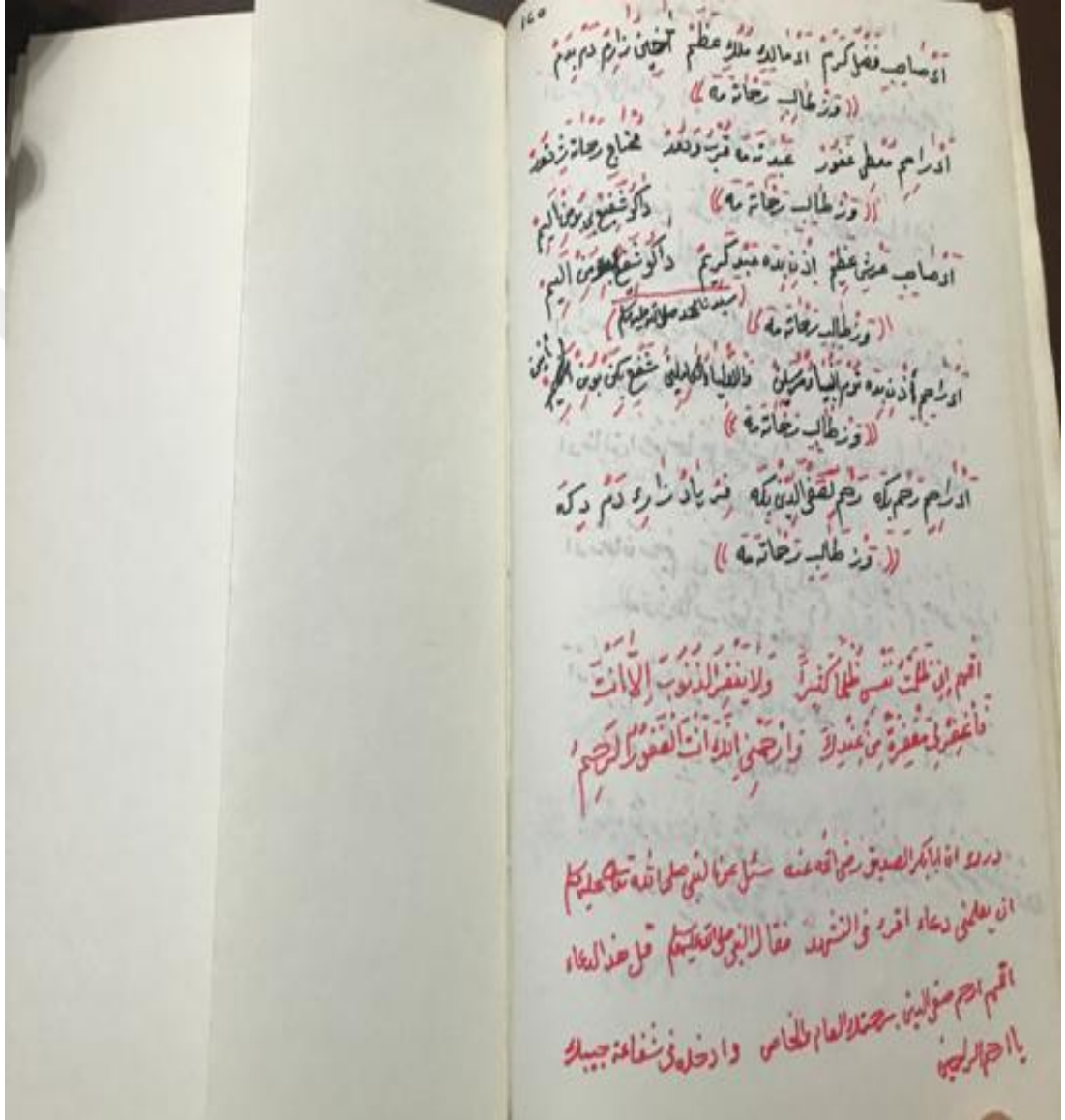
YAZMA NÜSHALAR VE HATIRA NOTLARI

“Vasiyyetü’s-safiyye fî’l-işarefî’l-akli’l-müfid” isimli eserin kapak kısmı.

“Vasiyyetü’s-safiyye fi’l-işaretü’l-akli’l-müfid” isimli eserin giriş kısmı.

“Vasiyyetü’s-safiyye fi’l-işaretü’l-akli’l-müfid” isimli eserin son sayfası.

(٤٦)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

المهدى رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا

محمد سيدنا ولينا والآخريين وعلى آله واصحابه

اجمعي وبعد فالتب بعض اسباق بعض

كلام الكسرة وبعض ما ينزل من القيود و

التفكرات ليكون تذكرا لمن بعدى وبعد

في الادعية الخيرية

قال الله تعالى يا ايها الذين امنوا وقولوا

قولا سديدا يصلي عليكم محمد وآله

يفقر لكم ذنوبكم ومن يطع الله و

رسوله فقد فاز فوزا عظيما

سورة الاحزاب فصولا ٧٠-٧١

(عن)

(٢٧)

عن النبي صلى الله عليه وسلم (ادوا حق

الجالس قبلها حقها قال (ذكر الله)

وفي رواية الجام ادكروا الله (كثيرا)

(وارشدوا السبيل وغضوا الابصار

طب عن سهل بن حنيف)

(ابن واظب الزناردي)

عن علي بن ابي طالب رضي الله عنه ذكره

وان العقل عقلا فطموح ومسموح

ولا ينفع مطموح اذ لم يدك مسموح

كما لا تنفع الشح وضوء العين ممنوع

ومن كلام حنيفة بن ابي

« الشرف بالعقل والادب لا بالاصل والنسب ما

اي ان كان ذا عقل ونسب مع العقل والادب فهو الشرف

قال الزنخشري

طعم الآلاء اخلق من الن

وهو اسر من الآلاء عند المن

بخر المرارة

(٤٧)

“Mecmuu’l-efkâr ve kuyûdu’l-eşyâ” isimli eserin giriş kısmı.

“Mecmuu’l-efkâr ve kuyûdu’l-eşyâ” isimli eserin son sayfası.

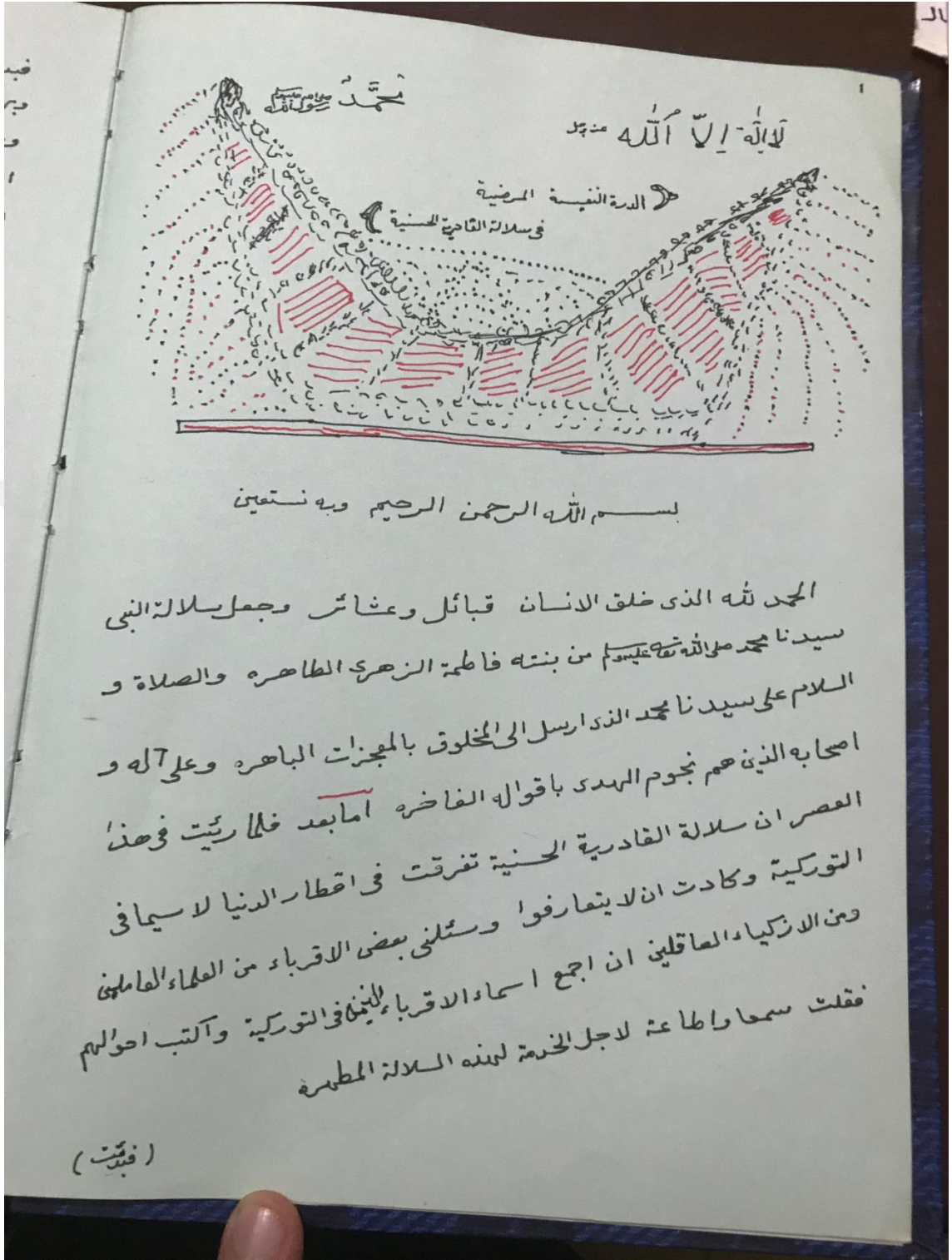
(هذا كتاب في افصان شجرة العلوية والفاطمية)

المسمى بالـ **الدُّرَّةُ النَّفِيسَةُ الْمَرْضِيَّةُ فِي سُلَالَةِ الْقَادِرِيَّةِ الْحَسَنِيَّةِ**

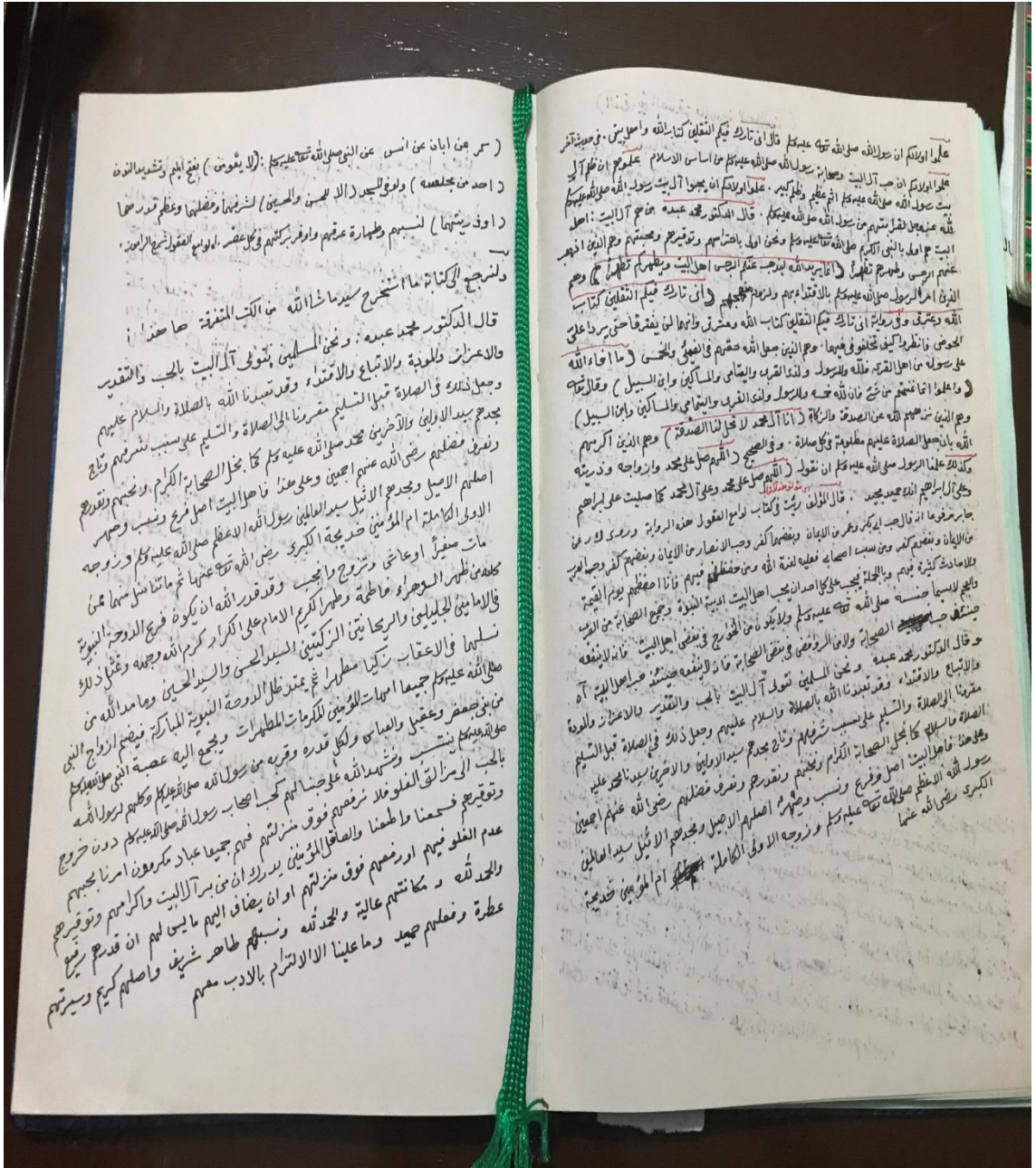
لمحمد بن الحسين بن الشيخ محمد القادري نسبا وطريقة

١٤٤٤ .
في سنة الف واربعمائة واربعة وعشرين هجرية
و سنة ١٤١٨ روي و ٢٠٠٤ .

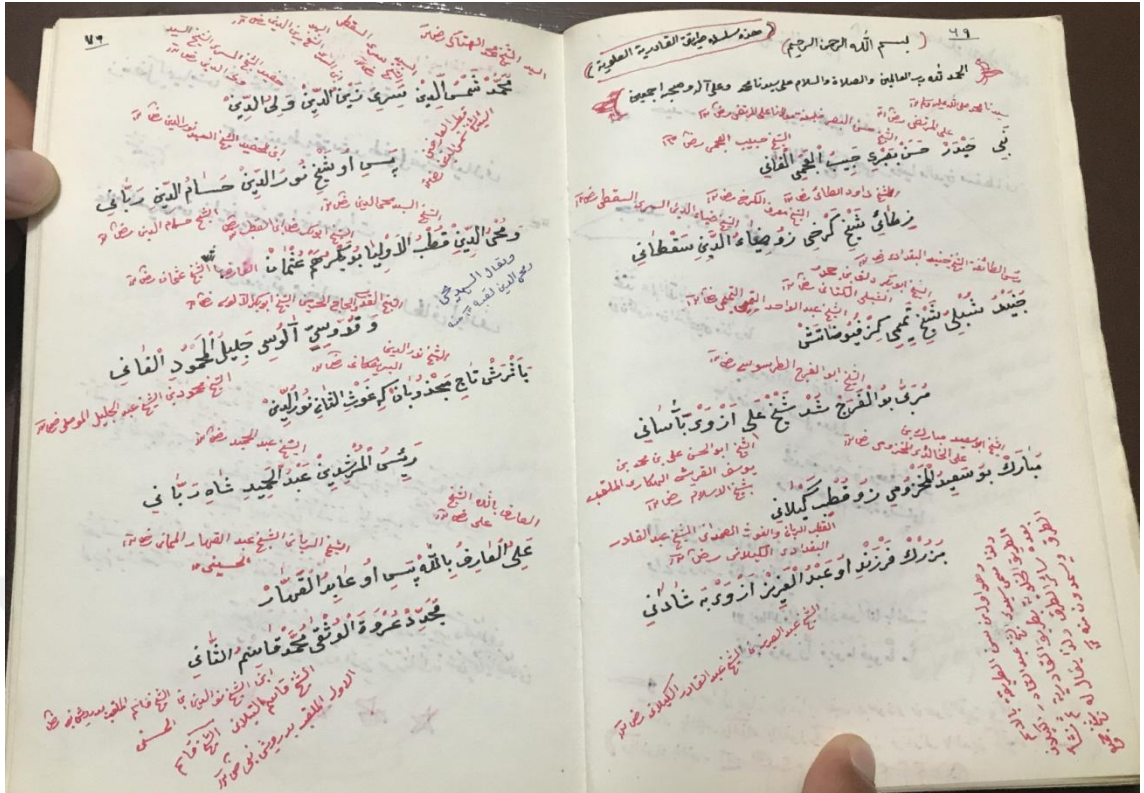
“Ed-Dürretü'n-nefisetü'l-mardiyye fi Sülâleti'l-Kâdiriyyeti'l-Haseniyye” isimli eserin kapak kısmı.

“Ed-Dürretü'n-nefisetü'l-mardiyye fi Sülâleti'l-Kâdiriyyeti'l-Haseniyye” isimli eserin giriş kısmı.

“ed-Dürret’ün-nefîsetü’l-merdiyye fî sūlaleti’l-kadiriyyeti’l-haseniyye” isimli eserinin son sayfası.

Safiyuddin Efendi, kendi tarikat silsilesini beyit şeklinde kaleme aldığı varak.

۹۷۱

الذکر والقائم بالله الشيخ السيد محمد النيزي الموطلي عن
 ابن الشيخ السيد بايزيد القادري

ز فضل کیمیای شیخ محمد کنج زر برداشته
 فی خدمت طریقه القادریه

که در بند طریقه شد طفیل غوث کیلانی

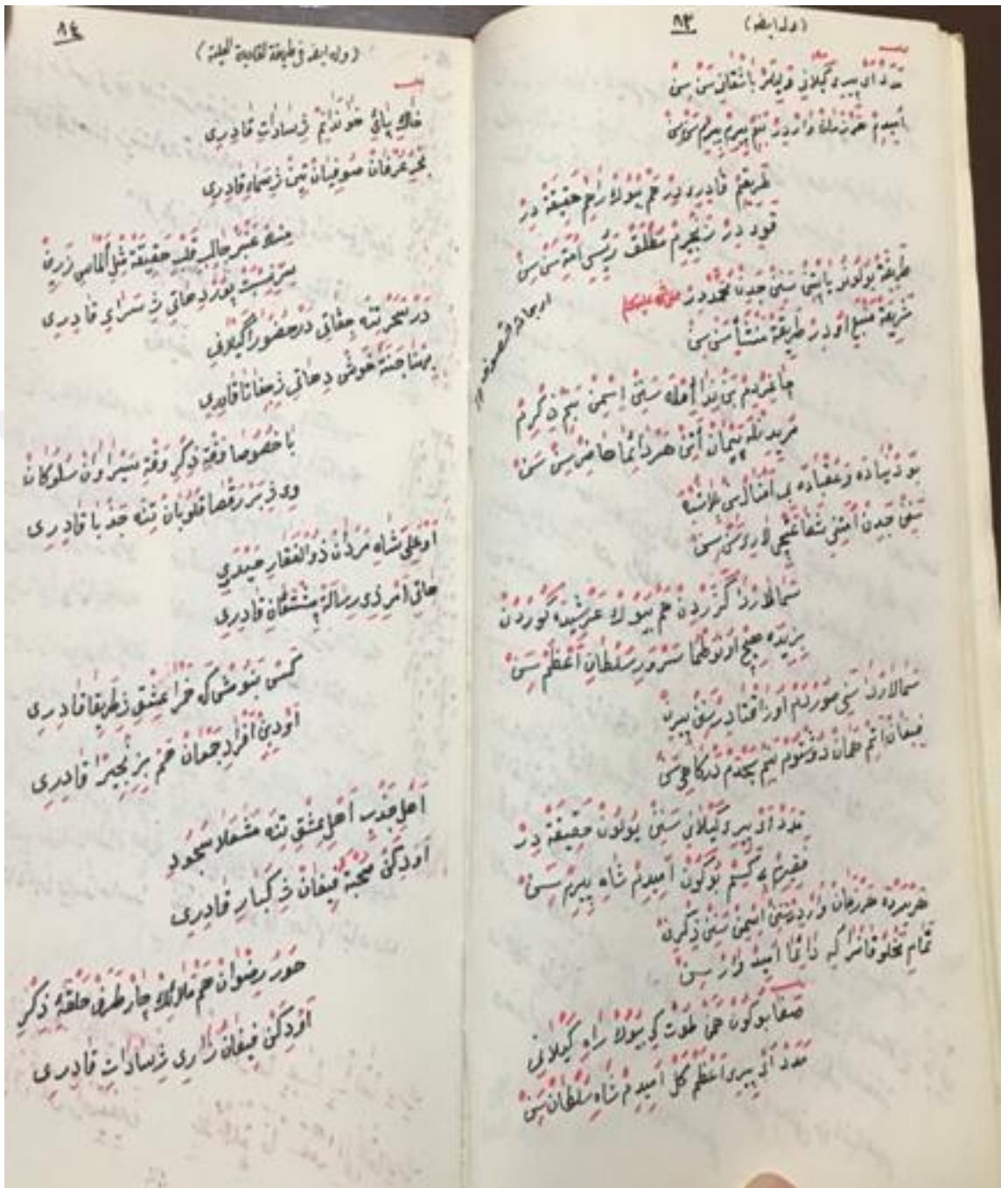
مکتبم

علام مکتبم من ز این پیرت این سادات

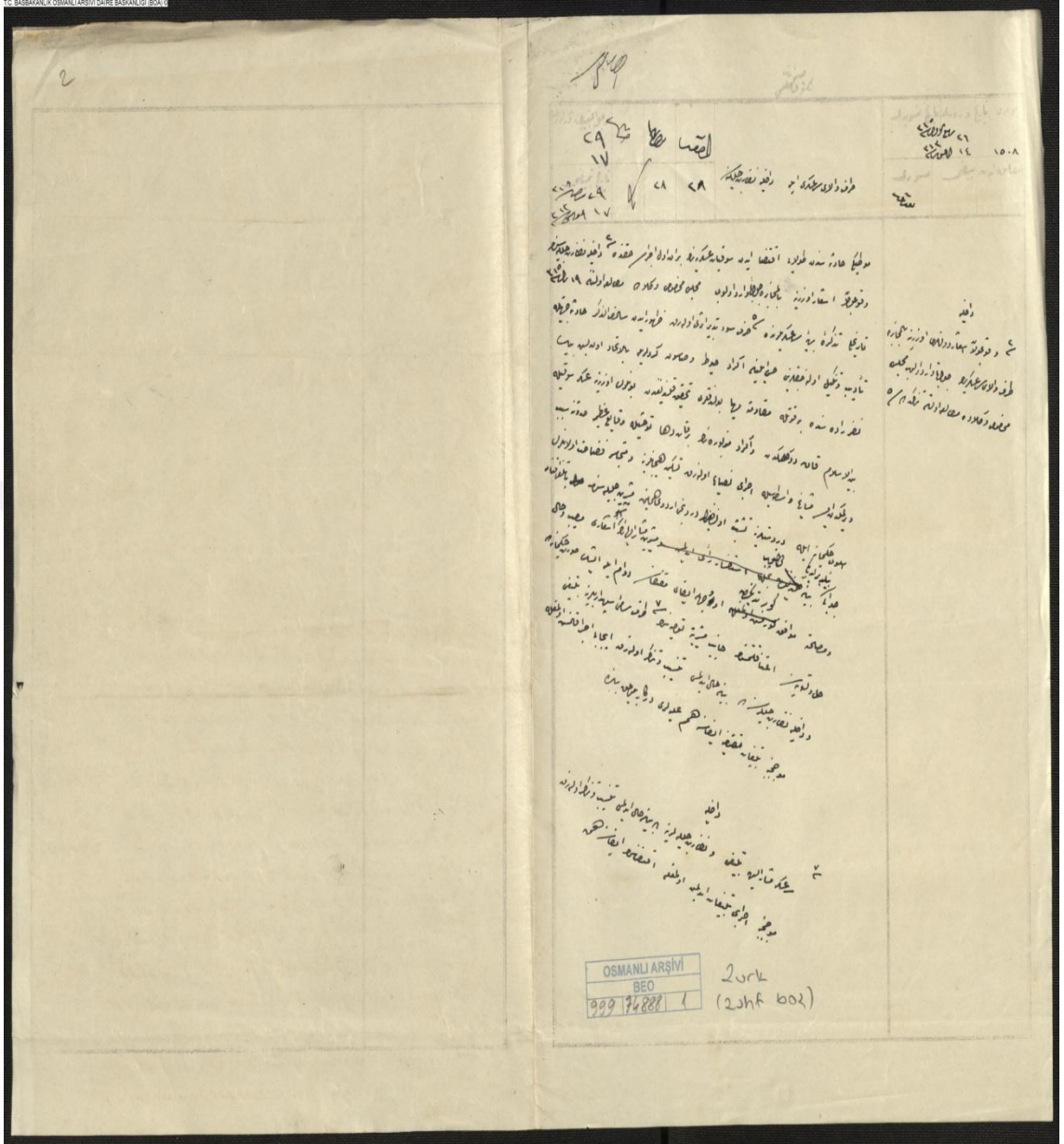
ای طالب من لطف سلسله کیلانی
 سیدی شیخ عبد القادری

صوفی صوفی تو می خامی ز این الطاف کیلانی
 ای شیخ محمد القادری النیزنی رحمة

Safiyuddin Efendi, tarikat silsilesini yazdığı beyitleri.

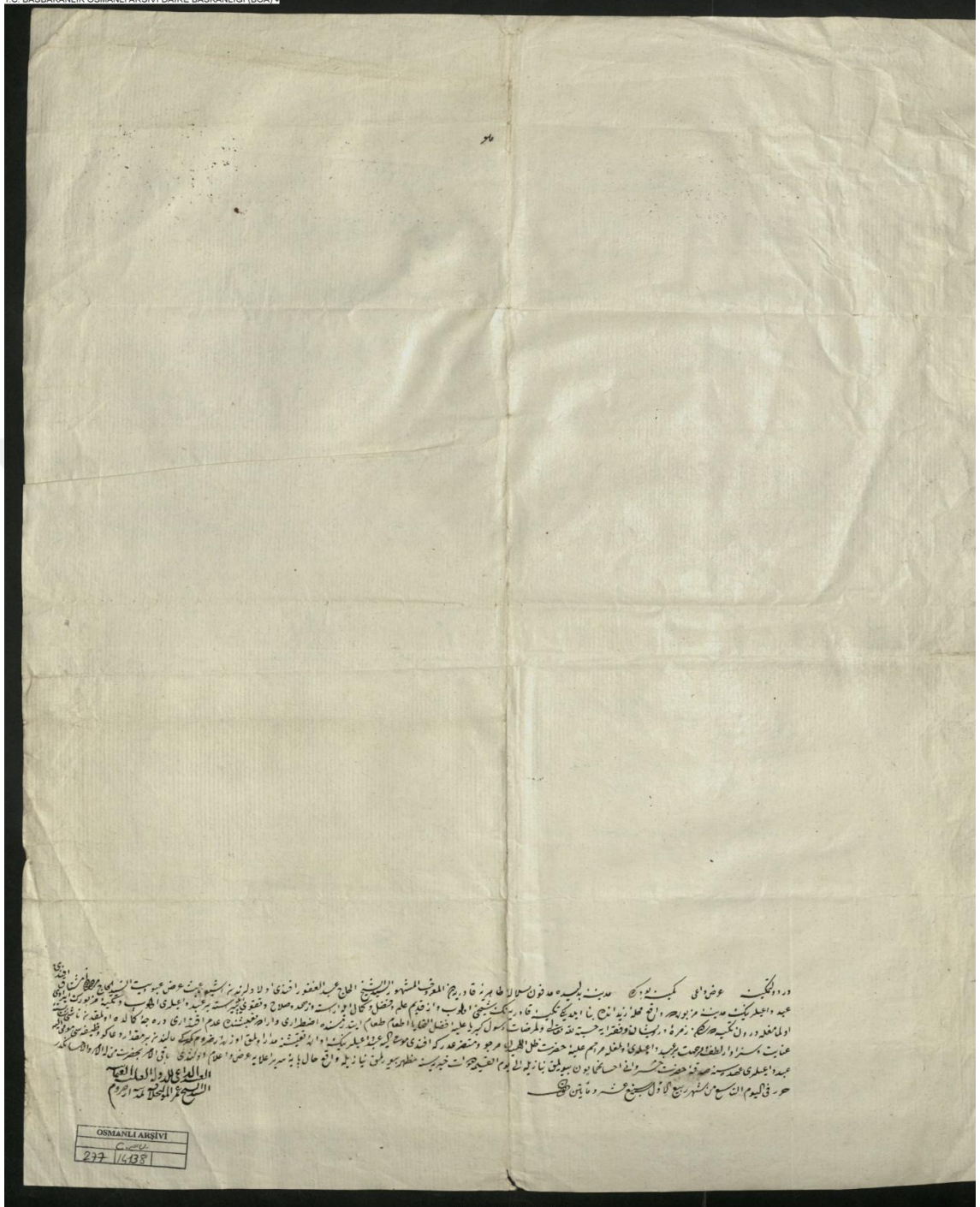

Kadiri Tarikatı ile ilgili beyitleri.

BEO.000999.074888.001

Mutki hadisesinden dolayı tedibi lazım gelen aşiretlerin şeyhleriyle görüşülerek meselenin hakimane bir surette çözüme kavuşturulması ile ilgili belge. (H. 1315)

C.EV.00277.14138.001

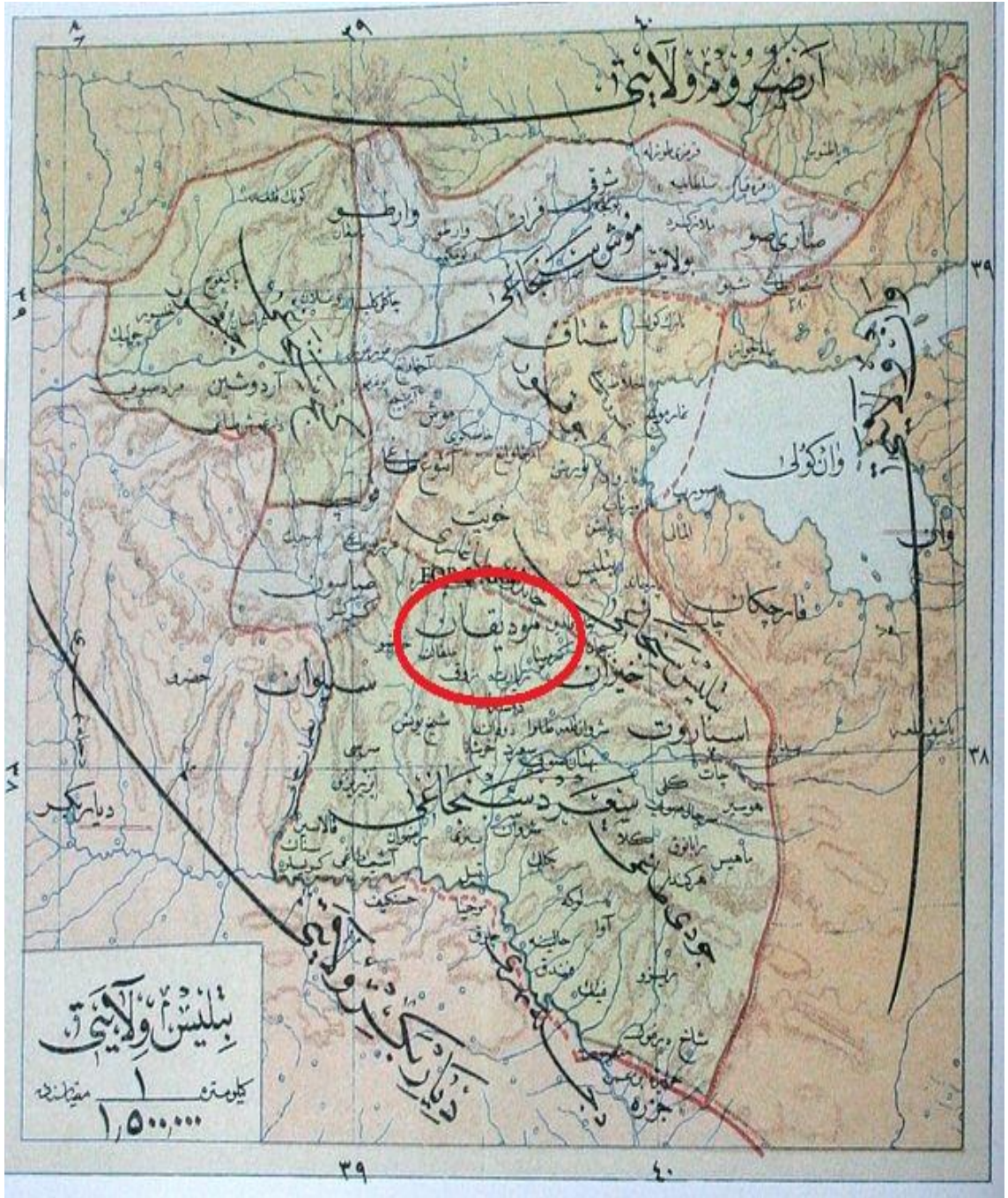
Bitlis'te Kadiri Tekkesi'ni bina eden Es-seyyid Mustafa Müştak Efendi'ye dergâhın fukara taamiyesine medar olmak üzere Erzurum gümrüğü malından vazife tahsisive ihsanı hakkında belge. (H. 1217)

(٨٦)

حزق فائدة سمة

إني أدركت عصر الشيخ علاء الدين بن الشيخ
فتح الله بن الشيخ عبد الرحيم بن سلاله حضرة
أبي القاسم بن محمد الفاروق رضي الله عنه. رأي الشيخ
محمد بن الشيخ بايزيد بن الشيخ احمد القادري
وخالي الشيخ عبد الباقى بن الشيخ جيب بن
الشيخ قاسم الملقب بدرويش بن القادري
ورثت من الشيخ علاء الدين بن الشيخ محمد
بن الشيخ عبد الباقى بحبة حقيقة كحبة
التي بين محمد الفاروق وعلي المرتضى فاجوه
ان تكون الحبة المذكورة بين اولادهم وذرياتهم
دائمة الى يوم القيمة وتدوم بيننا لانه هذه
الحبة لله تعالى لا ينفصه الدنياوية
والشيخ علاء الدين الهروي هو العالم المتبحر في كل
العلوم وابنائهم العالم الامام الشيخ مطهر

Şeyh Safiyuddin'in Şeyh Muhammed el-Kadirî, Şeyh Abdulbarî el-Kadirî ve Şeyh Alaaddin Ohini'nin birbirlerine olan muhabbetine dair yazısından bir kesit.

Bitlis Mutki bölgesi haritası.

Şeyh Safiyuddin Efendi'nin vefatına yakın bir zaman içerisinde çektiği fotoğraf.

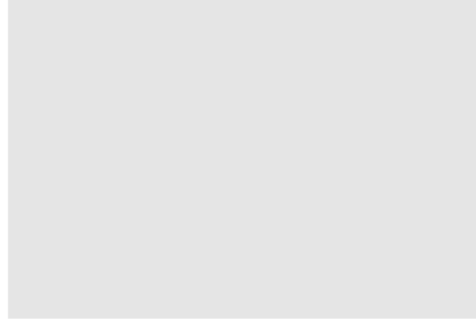
Şeyh Safiyuddin'in Hocası Seyyid Şeyh Şefik Karaboyi

Seyfeddin Geylani vefat etti

Abdülkadir Geylani hazretlerinin soyundan gelen Seyyid Seyfeddin Geylani 74 yaşında Hakkın rahmetine kavuştu.

A-

A+

İSTANBUL (İHA) - Abdülkadir Geylani hazretlerinin soyundan gelen Seyyid Seyfeddin Geylani 74 yaşında Hakkın rahmetine kavuştu. Önceki gün Maltepe Zümrütevler Onbeşevler Merkez Camii'nde öğle namazını müteakip Başbüyük kabristanında toprağa verilen Seyfettin Geylani'nin cenazesine ailesi, yakınları ve çok sayıda seveni katıldı. Çok üzgün olduklarını dile getiren sevenleri, "Çok büyük bir ilim adamını kaybettik. Barıştan yana çok iyi bir insandı" derken, Maltepe Belediye Başkanı Fikri Köse ise, "Kendisini tanıyordum.

Çok üzgünüz" diye konuştu.

Seyyid Geylani dualarla uğurlandı

İha · 02 Temmuz 2007, 00:00 · Son Güncelleme: 02 Temmuz 2007, 00:55 · Yeni Şafak

Seyyid Geylani dualarla uğurlandı

BEĞENDİM

YORUM

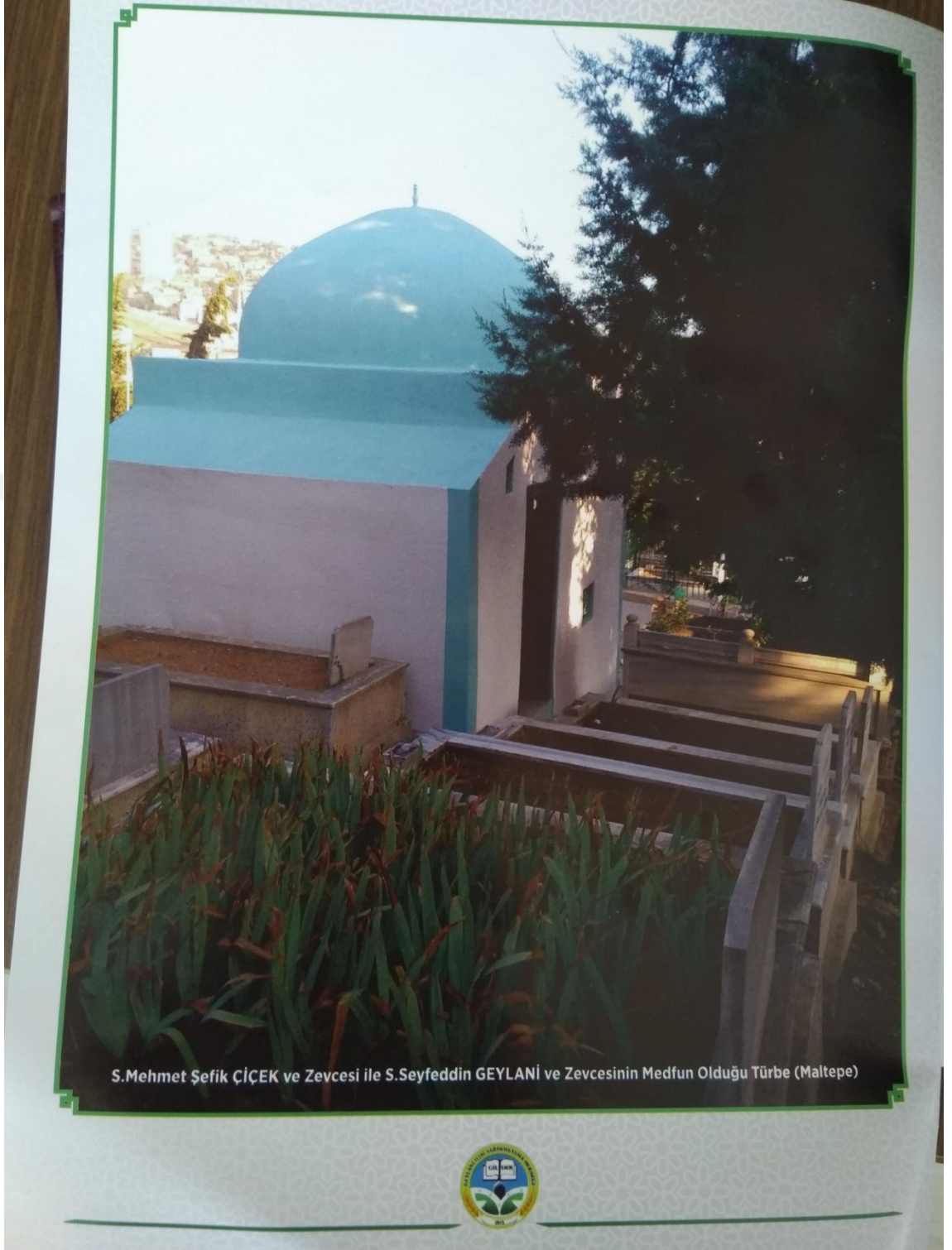
KAYDET

PAYLAŞ

Peygamber Efendimiz'in soyundan gelen Abdülkadir Geylani'nin torunu Seyyid Seyfeddin Geylani, dualarla uğurlandı.

Peygamber Efendimiz'in soyundan gelen Abdülkadir Geylani Hazretleri'nin torunu şeyh Seyfeddin Geylani vefat etti. 74 yaşında önceki gün hayatını kaybeden Seyyid Seyfettin Geylani için Maltepe Zümrütevler Onbeşevler Merkez Camii'nde bir tören düzenlendi. Törene Maltepe Belediye Başkanı Fikri Köse, şeyh Seyfettin Geylani'nin ailesi, yakınları ve çok sayıda seveni katıldı. Çok üzgün olduklarını dile getiren sevenleri, "Çok büyük bir ilim adamını kaybettik. Barıştan yana çok iyi bir insandı. Allah rahmet eylesin" dedi. Maltepe Belediye Başkanı Köse ise, "Kendisini tanıyordum. Çok üzgünüz" diye konuştu. Şeyh Seyfettin Geylani'nin cenazesi, öğle namazını müteakip kılınan cenaze namazının ardından Başbüyük Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Basında Safiyuddin Efendi'nin vefat haberleri.

Şeyh Safiuddin ve Hocası Seyyid Şeyh Şefik Karaboyi'nin İstanbul Başbüyük İlçesinde bulunan türbesi.

Şeyh Safiyuddin Efendi'nin Babası Şeyh Muhammed'in kabrinin bulunduğu türbe.

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı : Rıdvan GEYLANI
Uyuruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 1989/ BİTLİS
E-mail : ridvan.geylani@gmail.com

EĞİTİM

<u>Derece</u>	<u>Kurum</u>	<u>Mezuniyet Tarihi</u>
İlköğretim	İstanbul Adnan Kahveci İlköğretim Okulu	2003
Lise	İstanbul Maltepe Anadolu İmam Hatip Lisesi	2007
Lisans	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi	2014

İŞ DENEYİMLERİ

<u>Yıl</u>	<u>Kurum</u>	<u>Görev</u>
2014-2015	Diyanet İşleri Başkanlığı	İmam Hatip
2015-2017	Milli Eğitim Bakanlığı	Öğretmen
2017-	Milli Eğitim Bakanlığı	Okul Müdürü

YABANCI DİL

1- Arapça (İyi) 2-İngilizce (Orta)

BİLİMSEL YAYINLAR VE ÇALIŞMALAR

1- Bitlis'te Bir Kadiri Şeyhi: Şeyh Safiyuddin Geylani'nin Hayatı, Eserleri ve Tasvvuf Anlayışı

